

Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет міжнародних відносин
Центр міжнародної безпеки та партнерства
Львівська обласна державна адміністрація
Інститут міжнародних студій Вроцлавського університету
Інститут безпеки та цивільної освіти Педагогічного університету у
Кракові
Факультет соціальних наук Міжнародного Чорноморського університету
(Тбілісі)
Товариство науковців поляків Литви (Вільнюс)

УКРАЇНА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Міжнародна науково-практична конференція
15–16 травня 2019 року

Львів – 2019

Наукова Рада конференції

Проф. Маркіян Мальський, Львівський національний університет імені Івана Франка,

Доц. Олександр Кучик, Львівський національний університет імені Івана Франка,

Доц. Роман Вовк, Львівський національний університет імені Івана Франка,

Проф. Кишиштоф Коцюбінські, Вроцлавський університет (Республіка Польща)

Проф. Лариса Лещенко, Вроцлавський університет (Республіка Польща)

Проф. Ольга Васюта, Педагогічний університет у Кракові імені Комісії народної освіти Республіки Польща,

Проф. Анджей Забровський, Педагогічний університет у Кракові імені Комісії народної освіти Республіки Польща,

Проф. Генрік Малевські, Товариство науковців поляків Литви (Вільнюс, Литовська Республіка)

УДК 327.56:007:004.056.5-049.5](477:100)(06)

Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Львів, 15–16 травня 2019 р.) / Упорядники: Мальський М.З., Лещенко Л.В., Кучик О.С., Вовк Р.В. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І.Франка, 2019. – 182 с.

У збірнику вміщені тези виступів учасників Міжнародної наукової конференції «Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки». Висвітлено широке коло питань теорії та практики функціонування системи міжнародної безпеки та актуальних питань політичної, економічної, інформаційної безпеки.

За зміст, оприлюднені факти та поданий цифровий та статистичний матеріал відповідальність несуть автори. Тези виступів опубліковані в авторській редакції.

© Центр міжнародної безпеки та партнерства, 2019

© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019

UKRAINE AND TRANSFORMATION OF INTERNATIONAL SECURITY SYSTEM

International Scientific Conference
May 15–16, 2019

Lviv - 2019

УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ. РОСІЙСЬКО–УКРАЇНСЬКА ВІЙНА

*Андрій Блазій
ГО «Координаційний центр
міжнародного діалогу Україна-ЄС»*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ЄС У ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Впродовж усього шляху розвитку української державності, починаючи з Київської Русі і до проголошення незалежності у 1991 році, Україна посідала чільне місце у системі політичних координат Європейського континенту. Співпраця з Україною завжди розглядалася провідними країнами ЄС як невід’ємний аспект у формуванні їх зовнішньополітичного курсу. Також і Україна завжди прагнула до повноцінної політичної та соціально-економічної інтеграції з Заходом, намагаючись усіма можливими і неможливими засобами відмежуватись та захиститись від імперських зазіхань Москви. Під писання Угоди про Асоціацію у 2013 році стало свідченням готовності ЄС здійснити той, найважливіший для України, крок, який давав нам надію на якнайшвидше членство у Європейському Союзі. Нажаль тодішня українська влада продемонструвала своє справжнє обличчя та неспроможність самостійно приймати рішення на користь українського народу, керуючись виключно вказівками з Кремля. Ця їх злочинна діяльність призвела в кінцевому результаті до анексії Криму та розв’язання Росією війни проти України через своїх ручних маріонеток на Донбасі.

Реакція ЄС на дії Росії в Україні була миттєвою та прогнозованою. Офіційний Брюссель та лідери усіх країн-членів ЄС одноставно та рішуче засудили російську агресію в Україні. Задля врегулювання конфлікту та забезпечення стабільності в регіоні були використані усі доступні на той час важелі впливу на Москву, включаючи політичні та економічні санкції, що дозволило певним чином дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію в РФ та

попередило повномасштабне вторгнення на нашу територію.

Криму та Донбас стали тими чинниками, які спонукали ЄС до активізації співробітництва з Україною на усіх напрямках, зокрема у безпековій сфері. Необхідно відзначити позитивні зрушення у налагодженні більш тісного воєнно-політичного співробітництва та усвідомлення необхідності надання Україні консультативної та матеріально-технічної допомоги, шляхом професійної підготовки українських військовослужбовців та організації лікування і реабілітацію бійців, які постраждали в ході проведення Антитерористичної операції на Сході України.

Поточний рівень співробітництва між Україною та ЄС дозволяє більш ефективно реалізувати основні пріоритети зовнішньої політики України, а також імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Одночасно, це сприяє підвищенню оперативної та бойової спроможності підрозділів ЗСУ з метою забезпечення її територіальної цілісності та врегулювання кризової ситуації на східному кордоні.

В той же час, попри позицію ЄС щодо України, засудження російської агресії, сприяння розвитку Нормандського формату та реалізації Мінських угод існує безліч розбіжностей щодо оцінки геополітичної ситуації довкола України. Аналізуючи перебіг подій з 2014 року слід звернути увагу на відсутність одностайності поміж представників політичних еліт країн-членів ЄС у поглядах на подальшу побудову стосунків з Росією у призмі українських інтересів. Оцінки України та ЄС у своїй більшості збігаються по основним глобальним викликам та загрозам, таких як небезпека розповсюдження ядерної зброї, поширення тероризму та організованої злочинності, підвищення рівня кіберзагрози та порушення стабільності енергопостачань. Нажаль поточна оцінка зовнішньої політики Росії, підтримки НЗФ на Донбасі та просування економічних інтересів РФ, насамперед у енергетичній сфері, свідчить про відсутність спільного бачення країнами ЄС наслідків та загроз від такої діяльності Кремля. Саме це призводить до унеможливлення консолідації зусиль по врегулюванню російсько-українського конфлікту та попередження подальшого проведення експансіоністської політики Москви на західному напрямку.

Звичайно, такий розвиток ситуації легко пояснюється певними

чинниками, які на перший погляд можуть видатися незначними, як думають окремі європейські політики, але насправді формують саме те середовище, яке дозволяє Кремлю вдало маневрувати та уникати значних негативних наслідків від санкційної політики ЄС. Незважаючи на усі наявні свідчення порушення Росією норм міжнародного права, відкриту агресію проти України, зазіхання на територіальну цілісність нашої держави, а також відкриті виступи російських політиків щодо необхідності силового вирішення українського питання, більшості країн ЄС важко уявити Росію в ролі агресора. Насамперед це пов'язано з багаторічною співпрацею з Москвою у економічній сфері, що дозволяє певним європейським політичним силам отримувати «фінансову допомогу» від Кремля для вирішення окремих питань на користь Росії.

Таким чином, враховуючи інформаційний, фінансовий та енергетичний вплив на окремі країни ЄС, формування єдиного антиросійського фронту є важкодоступним. Наявний інструментарій ЄС щодо вирішення кризових ситуацій в регіоні Східного партнерства довів свою низьку результативність. Окрім цього, незважаючи на широкий спектр зовнішньополітичної активності Євросоюзу, Росія продовжує залишатися одним із ключових учасників міжнародних переговорних форматів.

Зважаючи на позицію європейського політикуму офіційний Брюссель змушений формувати свою зовнішню політику з урахування інтересів усіх країн-членів ЄС, що не сприяє застосуванню більш жорстких заходів проти Росії. У більшості випадків ЄС намагається використовувати політику примирення, застосовуючи обмежені пакети санкцій, які в глобальному вимірі не завдають значної шкоди та дозволяють Росії і далі реалізовувати свої інтереси на Європейському континенті. Незважаючи на таку м'яку позицію, Україна продовжує посилати чіткі меседжі про намір якнайшвидше модернізувати сектор безпеки і оборони задля припинення російської агресії, паралельно з інтенсифікацією дипломатичних зусиль.

Інформаційна політика Росії, попри усі контрзаходи, продовжує приносити відповідні позитивні результати. Саме така діяльність сприяє виникненню розбіжностей між Україною та ЄС у оцінці дій Кремля як такі, що спрямовані на перебудову європейської системи

безпеки та світового порядку. У ЄС часто сприймають позицію України як перебільшення або намагання офіційного Києва перекласти свої проблеми на чужі плечі. Саме це, дозволяє Росії звести нанівець усі зусилля світового співтовариства по «втихомиренню» політичних, економічних та військових апетитів Кремля.

Позицію окремих країн-членів ЄС можна пояснити відсутністю необхідних військових ресурсів і членство в Євросоюзі для них є єдиною можливістю по забезпеченню територіальної цілісності. Що стосується України, її збройні сили довели, що здатні протистояти ворогу, який переважає по чисельному складу та озброєнню. Проте, для більш ефективного вирішення останніх викликів та загроз у безпековій сфері, ситуація диктує необхідність поглиблення досвіду взаємодії та належного рівня взаємозв'язку сил і засобів Збройних Сил України з силами та засобами інших країн-членів ЄС.

Загалом поточна співпраця між Україною та Євросоюзом у безпековій сфері, з урахуванням російської зовнішньої політики, має переслідувати насамперед протидію російській агресії, шляхом збереження існуючих та запровадження нових санкцій ЄС проти РФ. Брюсселю необхідно усвідомити, що застосування санкцій повинно носити більш цілеспрямований характер, що дозволить здійснювати прямий вплив на бюджетоутворюючі галузі економіки Росії, зокрема у енергетичній сфері. Окрім цього, країнам ЄС слід звернути увагу на присутність Росії у власному інформаційному просторі та діяльність російських емісарів у політичному середовищі. Саме посилення протидії за цими напрямками дозволить припинити прямий вплив Москви на європейське суспільство, призведе до єдиного бачення політичної ситуації та дозволить вірно оцінювати головні виклики у безпековому просторі ЄС.

*Ярослав Бураков,
студент, Національний університет
«Львівська політехніка»*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

Інтеграція України до європейського співтовариства є центральними темами у двосторонніх відносинах нашої держави та сусідньої Польської Республіки (ПР). Київ і Варшава мають спільне бачення викликів безпеці з боку Москви в умовах розв'язаної Російською Федерацією війни проти України, окупацією агресором Криму та Донбасу. На відміну від інших європейських держав, які схильні недооцінювати ризики воєнничого курсу Росії, дві сусідні держави добре пам'ятають події минулого (територіальні поділи Польщі) й сучасного (російсько-українська війна 2014 – 2019 років) періодів історії.

У лютому 2019 р. відбулася важлива подія – Верховна Рада України ухвалила 335 голосами законопроект щодо закріплення у Конституції України курсу на членство України в Європейському Союзі (ЄС) та Північноатлантичному Альянсі (НАТО). Відтепер у Основному Законі нашої держави чітко прописані основні зовнішньополітичні орієнтири — рух України до ЄС та НАТО.

Співробітництво із США, найпотужнішою військово-промисловою державою світу, є спільною рисою зовнішньополітичних курсів сусідніх країн. Постачання новітньої зброї США, зокрема протитанкового ракетного комплексу «Джавелін» для Збройних Сил України (ЗСУ) та розгортання американської військової бази й протиповітряних комплексів у ПР здатні зупинити російського агресора.

На сьогоднішній день важливим напрямком має бути українсько-польська співпраця з метою посилення контрольного механізму за реалізацією санкцій ЄС, оновлення і модернізації персональних санкцій, зокрема, у відповідь на погіршення ситуації з правами людини, зокрема кримсько-татарського населення і зростанням мілітаризації Криму, збройним нападом на українські кораблі наприкінці 2018 р., утриманням у полоні 24-х українських

моряків. Окупований півострів Крим став потужною військовою базою Росії. Звідти перекидаються російські війська у Сирію і здійснюється загроза вторгнення військ Кремля у близькосхідний регіон.

Варто і Україні і Польщі спільно протистояти гібридним атакам, інформаційним диверсіям. Курс Кремля на посилення чвар двох братніх сусідніх народів вимагає припинення суперечок у питаннях історичного минулого. На часі примирення у питаннях історії або принаймні усунення дратівливих дискусій із ЗМІ обох країн. Перед спільною бідою слід відкласти у сторону суперечки і спільно готуватися до оборони зі Сходу.

Хорошим прикладом об'єднання військових потуг сусідніх держав є Литовсько-польсько-українська бригада (ЛитПолУкрбриг) імені Великого гетьмана Костянтина Острозького яка була створена у 2014 р. зі збройних сил сусідніх держав – Литви, Польщі та України. Метою створення спільної Литовсько-польсько-української бригади є: підвищення рівня взаємної довіри та співпраці між країнами, а також покращення безпекової ситуації в регіоні, поширення та впровадження сучасних підходів (стандартів) із планування, забезпечення та застосування військ (сил) у загальну систему підготовки ЗСУ, забезпечення національного внеску до військових формувань високого рівня готовності. Кількісний склад бригади – 4 500 військовиків, з них – 3500 бійців Збройних Сил Польщі, 350 – Збройних Сил Литви і 560 – Збройних Сил України.

У березні 2017 р. відбулася VIII сесія Міжпарламентської асамблеї в складі Сейму Литовської Республіки, Сейму та Сенату Республіки Польща та Верховної Ради України, на якій було ухвалене рішення визнати покровителем багатонаціональної військової бригади гетьмана Костянтина Острозького. 5 жовтня 2017 р. у штабі бригаді, який розташований у м. Любліні (ПНР) Міністр оборони України Степан Полторак, Міністр національної оборони Литовської Республіки Раймундас Каробліс та Міністр національної оборони Республіки Польща Антоній Мацеревич вручили багатонаціональній бригаді Бойовий прапор.

У численних військових навчаннях формується професіоналізм офіцерів та солдатів бригади. Першим великим випробуванням стали навчання «Анаконда – 2016», під час яких багатонаціональна бригада відпрацьовувала розгортання командного пункту,

виконання процесу ухвалення військового рішення, супровід переміщення військ тощо. Навчання «Кленова арка – 2016», були підготовкою до успішної сертифікації бригади. У ході навчання, польський і литовський батальйони займали оборонні позиції, а український десантно-штурмовий батальйон виконував рейдові дії у тилу умовного противника для здійснення дезорганізаційних дій. У грудні 2016 р. на базі загальновійськового полігону Збройних Сил Республіки Польща «Демба», відбулась офіційна церемонія відкриття міжнародного командно-штабного навчання «Common Challenge-16». За результатами навчань ЛитПолУкрбриг підтвердила готовність виконувати місії з підтримки миру відповідно до стандартів НАТО.

З того часу, проводяться щорічні навчання. Традиційними стали «Кленова арка», «Репід Трайдент» та ін. У березні 2019 р. у Міжнародному центрі миротворчості та безпеки Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного завершилась головна конференція з планування українсько-американського командно-штабного навчання із залученням військ «Репід Трайдент – 2019». Представники ЗС США, Канади, Великобританії, Польщі, Румунії, Молдови, Італії, Болгарії, Туреччини, Словаччини, Швеції, Данії, Грузії, Литви, а також Литовсько-польсько-українська бригада імені Великого гетьмана Костянтина Острозького затвердили концепцію та сценарій навчань, обговорили ключові питання логістичного забезпечення, розробили пакет документів, що визначають відповідальність та зобов'язання країн-учасників тощо. До навчання «Репід Трайдент – 2019», що відбудеться у вересні цього року, від України залучатиметься вже не батальйон, а ціла бригада.

Для українських військовиків служба у спільній бригаді надає можливості вивчити та адаптувати для власних потреб стандарти і рішення у галузі безпеки країн НАТО, а для офіцерів та солдатів Польщі і Литви безцінним є досвід війни з російським агресором, яким діляться українські воїни із побратимами по зброї.

Участь наших військовиків у спільній із країнами НАТО армійській бригаді є очевидним знаком наближення країни до європейського співтовариства і свідченням ефективного втілення в

життя закріпленого взимку цього року у Конституції курсу на членство України в ЄС та НАТО.

*Орест Гогоша
Магістр,
Наталія Шаленна
канд. політ. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ СНД

Розпад Радянського Союзу і укладання Біловезьких угод знаменували собою новий період в історії міжнародних відносин, означений деякими політологами, політиками і публіцистами як “Біловезька епоха” [1], встановлення так званого “пост-Біловезького консенсусу”. Хоча вже на початку функціонування Співдружності Незалежних Держав виявилось, що вона є політично, військово й економічно неефективним і нестійким утворенням, з огляду на вкрай суперечливу правову природу організації, різновекторність інтересів учасників, а також постійні намагання Російської Федерації використати формат СНД з метою відновлення і подальшого зміцнення свого домінування на пострадянському просторі, даний консенсус або відносна рівновага сил зберігалися аж до початку 2000-х рр.

Розширення ЄС і НАТО на схід 2004 р. стало знаковою подією для Росії та зовнішньополітичних орієнтацій окремих учасників СНД. Якщо врахувати той факт, що РФ постійно намагалася сформуванню в рамках Співдружності новий військово-політичний блок на протигагу діючому Північноатлантичному Альянсу, набуття практично всіма колишніми країнами-учасницями ОВД статусу членства в НАТО сприяло значній активізації політики Москви щодо колишніх республік СРСР. Стурбованість російського керівництва з приводу майбутнього СНД особливо посилилася на початку 2005 р., після хвилі “кольорових” революцій у Грузії, Україні та Киргизстані.

З новою силою у політиці Росії щодо СНД акцентувалося на

готовності активно протистояти провідним західним державам на пострадянському просторі у різних формах, не доводячи до прямої конфронтації. При цьому Кремль почав зараховувати ЄС, США і НАТО до однієї, ворожої до Росії, групи акторів. На думку російського вищого політичного істеблїшменту, всі вони поставили за мету підрив російського суверенітету, а їх політичні підходи, принципи і цінності прямо суперечать російським. У своїх виступах В. Путін постійно наголошував на несправедливості міжнародної системи, сформованої після закінчення холодної війни, де Росію було відкинуто на “узбіччя” світової політики. Це чітко прозвучало у його промові на Мюнхенській конференції з безпеки 2007 р., в якій російський президент виступив проти “однополярного” міжнародного порядку під проводом США (цит. за[15]).

У Концепції зовнішньої політики Російської Федерації від 2008 р. встановлювалося, що “Росія зберігає негативне ставлення до розширення НАТО, зокрема щодо планів прийому в члени альянсу України і Грузії, а також щодо наближення військової інфраструктури НАТО до російських кордонів у цілому, що порушує принцип рівної безпеки, веде до появи нових роз’єднувальних ліній в Європі і суперечить завданням підвищення ефективності спільної діяльності у напрямку пошуку відповідей на реальні виклики сучасності” [5]. При цьому наголошувалося на важливості поглиблення співпраці в рамках СНД, зокрема подальшого розвитку Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ) як ключового інструменту підтримки стабільності і гарантування безпеки.

Однак, різновекторність інтересів держав СНД призводила лише до поглиблення протиріч між учасниками, становлення окремих блоків країн у межах цього об’єднання, і відповідно – до значних відмінностей рівнів їх залученості до різних ініціатив в рамках Співдружності. Особливо різняться позиції держав СНД саме з питань військового і військово-технічного співробітництва у рамках організації.

Слід констатувати, що правове регулювання військового співробітництва у форматі СНД поки не створило передумов повної трансформації його декларативно-дорядчого характеру в конкретний; на території країн Співдружності так і не було

сформовано спільний військовий стратегічний простір; не налагоджено ефективного механізму створення, реалізації та контролю за виконанням договірних документів і колективних рішень. Так, якщо на початковій стадії функціонування СНД ще зберігалися елементи спільного військового командування та воєнної інфраструктури сил стратегічного призначення, то з розбудовою національних збройних сил цей аспект набував дедалі меншого значення. Спроби відновити його важливість у форматі Ташкентського пакту не увінчалися успіхом (ще у 1999 р. з ОДКБ вийшли Азербайджан та Грузія), і фактично військова співпраця була переведена у площину двостороннього співробітництва. Компетенції щодо захисту кордонів по зовнішньому периметру країн СНД (крім України) свого часу перейняла на себе РФ, але з розбудовою національних прикордонних військ ця функція також поступово втратила свою актуальність. Дієвою і досі залишається лише об'єднана системи протиповітряної оборони (ОСППО) держав-членів СНД. Цікаво, що Україна, хоча й із застереженнями, приєдналася до Алма-Атинської угоди про створення ОСППО 1995 р. Незважаючи на те, що участь України у цій системі була досить формальною, фактично до 2014 р. наша держава тісно координувала протиповітряну оборону з Росією [2, с. 70].

Сьогодні ОДКБ, що покликана стати платформою військової співпраці країн СНД, об'єднує Білорусь, Вірменію, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан і Росію. За підсумками подій у Грузії, 5 вересня 2008 р. лідери країн-членів ОДКБ на саміті у Москві прийняли програмну декларацію, якою фактично, без заперечень схвалили “активну роль Росії в сприянні миру і співпраці в регіоні, а також виступили за забезпечення міцної безпеки у Південній Осетії та Абхазії” [11]. У основній частині декларації було представлено позицію держав щодо ситуації у світі і ролі в ньому ОДКБ. Сторони наголосили, що вони “сповнені рішучості дотримуватися тісної координації зовнішньополітичної взаємодії, лінії на поступальний розвиток військового і військово-технічного співробітництва, вдосконалення практики спільної роботи з усіх питань”. При цьому, було окреслено зону інтересів ОДКБ і акцентовано, що західним державам потрібно дотримуватися статус-кво, адже “серйозний конфліктний потенціал накопичується в безпосередній близькості від зони відповідальності ОДКБ” [11]. У

цьому контексті російський президент Д. Медведєв наголосив на важливості зміцнення військової компоненти ОДКБ, а президент Вірменії С. Саргсян відзначив, що необхідною є також чітка координація зовнішньополітичної діяльності (цит. за [11]). Таким чином, РФ повністю перебрала на себе роль лідера і координатора в ОДКБ і розпочала процес трансформації цієї структури в рамках СНД у військовий блок. На підтримку такої діяльності російським керівництвом було прийнято нові концептуальні документи – Воєнну доктрину РФ (2010 р.) та Стратегію національної безпеки Росії до 2020 р., деякі положення яких викликали негативну реакцію держав НАТО [9, с. 107].

Вже 4 лютого 2009 р. на саміті ОДКБ у Москві Радою колективної безпеки було прийнято рішення про створення на базі Колективних сил швидкого розгортання (КСШР) Колективних сил оперативного реагування (КСОР), покликаних захищати територіальну цілісність і суверенітет країн ОДКБ, а також вирішувати великомасштабні кризові ситуації. У червні 2009 р. Угоду про створення КСОР підписали президенти Вірменії, Казахстану, Киргизстану, Росії і Таджикистану. Узбекистан висловив особливу позицію з ряду пунктів, а офіційний Мінськ долучився до угоди 20 жовтня 2009 р. Завершальна фаза військових навчань сил оперативного реагування ОДКБ відбулася 16 жовтня 2009 р. на полігоні Матибулак у Казахстані. Угодою закладено основи для тимчасового перебування військових формувань держав-учасниць ОДКБ на територіях один одного [14, с. 82].

До складу КСОР ОДКБ на сучасному етапі входять: мобільні з'єднання та військові частини постійної готовності збройних сил держав-членів ОДКБ, укомплектовані за повним штатом, оснащені сучасним і сумісним озброєнням, військовою (спеціальною) технікою; формування сил спеціального призначення з числа спеціальних підрозділів органів внутрішніх справ (поліції), органів безпеки і спеціальних служб, а також уповноважених органів у сфері попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Загальна чисельність КСОР становить близько 18 000 осіб [4]. Періодично відбуваються повномасштабні тренування даних військових формувань на територіях країн ОДКБ. Так, у кінці вересня 2018 р. Росія і учасники ОДКБ здійснили тренування з

протиповітряної оборони [8]. А у листопаді 2018 р. у Росії, Казахстані, Киргизстані і Таджикистані були проведені масштабні спільні оперативно-стратегічні навчання “Бойове братство–2018” [10].

Незважаючи на видимість злагодженості військово-політичного курсу держав-учасниць ОДКБ, відносини між ними є досить непростими. Так, ймовірно, через побоювання, що сили організації можуть бути використані для врегулювання внутрішніх конфліктів [6], а також і у зв’язку зі зближенням у відносинах із західними партнерами, у 2012 році своє членство в організації припинив Узбекистан. Неоднозначною є позиція Білорусі. А. Лукашенко у своїх виступах неодноразово наголошував, що ОДКБ не розглядається Мінськом як військовий блок, а як “міжнародна регіональна організація, яка займається широким спектром проблем у сфері безпеки”. У 2016 р. нова військова доктрина Білорусі передбачала використання збройних сил країни виключно на її території [3], тому під сумнів було поставлено виконання умов Договору про КСОР. Хоча вже у 2017 р. президент Білорусі заявив, що його держава зацікавлена у зміцненні ОДКБ і надає особливого значення ефективності роботи організації [7], особливо у контексті загрози безпеці у регіоні, пов’язаної з українсько-російським конфліктом.

Незаконна анексія Криму РФ у 2014 р. і війна, спровокована та підтримувана Росією на сході України, вплинули на активізацію діяльності ОДКБ. Це було зумовлено, у тому числі, і значним загостренням відносин між західними державами і Кремлем. У Східній Європі зросла військова присутність НАТО в Румунії, Польщі і країнах Балтії. Росія ще більше діє у напрямку нарощування і зміцнення своєї військової потуги, залучаючи при цьому країни СНД, які перебувають у її фарватері впливу. У межах ОДКБ за ініціативою Кремля створено три ударні угруповання: східноєвропейське (збройні сили Росії та Білорусі), кавказьке (збройні сили Росії та Вірменії), центральноазійське (Росія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан) [9, с. 107]. Активнішою стає і військово-технічне співробітництво РФ з державами ОДКБ.

Слід зазначити, що в умовах контрактного постачання продукції військово-оборонного призначення з Росії до країн ОДКБ комерційна складова певним чином нівельована, в контексті

прийнятого ще 2010 р. країнами ОДКБ рішення про взаємне постачання озброєння та військової техніки за пільговими та внутрішньодержавними цінами. Цінові параметри контрактів практично відповідають відпускним цінам російського держоборонзамовлення. Приклади таких угод: закупівля Казахстаном 4 винищувачів Су-30СМ на 5 млрд. руб. за контрактом 2014 р. і постачання 7 машин вартістю 10 млрд. дол. США, а також контракти 2016 р. на закупівлю 11 вертольотів Мі-35М і Мі-15 і придбання Білоруссю 8 навчально-бойових літаків Як-130 (за контрактами 2012 і 2015 рр.) і 32 БТР-82А [13]. За аналогічною ціновою політикою постачалося озброєння в рамках наданого Вірменії у 2015 р. пільгового експортного кредиту на 200 млн. дол. США [13]. У контексті спільного оборонного будівництва також практикується постачання/передача ОВТ країнам ОДКБ за надання Росії військових об'єктів (розміщення військових баз) на їх територіях, що забезпечує стратегічну присутність РФ у відповідних регіонах [13].

Така діяльність, безперечно, поглиблює загрозу безпеці України в сучасних умовах. Починаючи з 2014 р. офіційний Київ фактично не бере участі у діяльності СНД. 19 березня 2014 р. Україна, що мала статус країни-засновниці і учасниці СНД, припинила своє головування у Співдружності, вийшла з ряду договорів організації і продовжувала взаємодіяти зі всіма її членами, крім РФ. Станом на 2019 р., Україна фактично завершила вихід з СНД [12]. Окрім зміцнення українських національних збройних сил, спостерігається значна активізація держави у напрямку військового і військово-технічного співробітництва з державами-членами НАТО.

На даному етапі, незважаючи на суперечливий характер ОДКБ, організація продовжує виступати військово-політичним інструментом впливу Росії на теренах СНД. Москва акцентує на важливій ролі ОДКБ як військово-політичного блоку, однак позиції інших учасників організації не є такими однозначними. Незважаючи на обмеженість практичних можливостей цієї пострадянської безпекової структури, в останні роки спостерігається активізація військового і військово-технічного співробітництва держав ОДКБ, що зовсім не відповідає національним інтересам України.

Список використаних джерел

1. Беловежская эпоха [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/418697>
2. Бугрій М. Україна – СНД / Максим Бугрій // Українська призма: співпраця України з міжнародними організаціями. – Червень 2014. – С. 68–75.
3. Военная доктрина Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 08.08.2016. – Режим доступа : <https://www.belvpo.com/72713.html/>
4. Коллективные силы оперативного реагирования ОДКБ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.odkb-csto.org/js_csto/voennaya-sostavlyauschaya-odkb/ksorodkb.php
5. Концепция внешней политики Российской Федерации, 15 июля 2008 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kremlin.ru/acts/news/785>
6. О мотивах выхода Узбекистана из ОДКБ рассказал эксперт [Электронный ресурс]. – 5 ноября 2013. – Режим доступа : <https://tengrinews.kz/sng/o-motivah-vyihoda-uzbekistana-iz-odkb-rasskazal-ekspert-244927/>
7. Озимко К. Беларусь заинтересована в сильной ОДКБ [Электронный ресурс] / Кирилл Озимко. – 27 июня 2017. – Режим доступа : <http://eurasia.expert/belarus-zainteresovana-v-silnoy-odkb/>
8. Россия и шесть стран СНГ начали крупные военные учения [Электронный ресурс]. – 27 сентября 2018. – Режим доступа : <https://korrespondent.net/world/4015832-rossyia-y-shest-stran-snh-nachaly-krupnye-voennye-ucheniya>
9. Слободян О. Ф. Военна політика держав Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ): історія та сучасність / О.Ф. Слободян // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – Вип. 1/2. - №25/26. – 2015. – С. 106–110.
10. Совместное оперативно-стратегическое учение «Боевое братство-2018»: 11 главных фактов в подготовке Коллективных сил ОДКБ [Электронный ресурс]. – 26.11.2018. – Режим доступа : https://odkb-csto.org/training/the_brotherhood_of_war_2018/sovместное_operativno_strategicheskoe_uchenie_boevoe_bratstvo_2018_11_glavnykh_faktov_v_podgotovke_k/

11. Соловьев В. Организация антитеррористического договора. Москва готовит ОДКБ к противостоянию с Западом / Владимир Соловьев // Коммерсантъ. – [Электронный ресурс]. – 06.09.2008. – Режим доступа : <https://www.kommersant.ru/doc/1022544>

12. Україна фактично завершила вихід з СНД [Електронний ресурс]. – 12.02.2019. – Режим доступу : <https://www.5.ua/polityka/ukraina-zavershyla-vykhid-z-snd-mzs-186506.html>

13. Хетагуров А. Военно-техническое сотрудничество России: страны СНГ [Электронный ресурс] / Артур Хетагуров. – 11 ноября 2017. – Режим доступа : <http://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/geopolitics-arms-market/voenno-tekhnicheskoe-sotrudnichestvo-rossii-strany-sng/>

14. Цибуляк А.Г. Роль ОДКБ і ШОС у стратегії військово-політичної безпеки Російської Федерації / А.Г. Цибуляк // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 93 (Ч. II). – 2010. – С. 80–91.

Washington Post: Росія колись вважала себе Європою, але все змінилося [Електронний ресурс]. – 19 червня 2018. – Режим доступу : <https://www.unian.ua/world/10158263-washington-post-rosiya-kolys-vvazhala-sebe-yevropoyu-ale-vse-zminilosya.html>

*Ігор Гонак,
аспірант*

*Тернопільський національний
економічний університет*

УТВОРЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ ТА НАДАННЯ ЇЙ ТОМОСУ ПРО АВТОКЕФАЛІЮ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Утворення Православної Церкви України та отримання нею Томосу про Автокефалію підтримується більшістю українських громадян та є ще одним потужним засобом самоідентифікації української політичної нації незалежно від їх національності та конфесійної приналежності. Для держави Україна створення Помісної Автокефальної Православної Церкви є важливим для

забезпечення ефективності національної безпеки, українізації мовного інформаційного простору, економічного зростання, пришвидшення національної самоідентифікації української політичної нації.

Томос в релігії - це своєрідний церковний указ. В цьому документі міститься рішення священного Синоду Вселенського Патріархату про надання Автокефалії. Документ підписується в урочистій атмосфері [1]. Автокефалія (грецькою *autos* - сам і *kephale* - голова) – повне самоврядування церкви, її адміністративна незалежність від інших єдиновірних помісних православних церков [2, с. 415; 3, с. 157].

Реальним ефектом для національної безпеки від отримання Томосу про автокефалію Православною Церквою України є:

серед громадян України, третина яких вважають себе православними, зростає усвідомлення національної ідентичності. Прикладом подібної ситуації може бути отримання Томосу про Автокефалію Православною церквою Чеських земель та Словаччини у 1998 році, яка була до цього Екзархатом Московської Патріархії. Уже через рік після надання Томосу у представників релігійного прошарку Словаччини та Чехії відбулося суттєве зростання відчуття національної самоідентифікації [4];

у багатьох храмах після переходу громад у Православну Церкву України служби відправляються українською мовою, що сприяє українізації мовного простору країни;

після обрання митрополита Епіфанія керівником Православної Церкви України відбулося законна еволюційна передача влади в українському православ'ї від літніх Патріарха Філарета і Митрополита Макарія молодому енергійному освіченому керівнику;

процес створення Православної церкви України та отримання нею Томосу про Автокефалію засвідчив те, що українські лідери заради досягнення важливої загальнонаціональної мети готові поступитися власними амбіціями. Це зробили Патріарх УПЦ Київського Патріархату Філарет і лідер УАПЦ - Митрополит Макарій – вони відмовились від балотування на місце Предстоятеля ПЦУ заради об'єднання окремих Православних Церков, які функціонували в Україні до кінця 2018 року, і створення Помісної Автокефальної Православної Церкви України та отримання нею

Томосу про автокефалію. Це спростовує тези про те, що «українці не здатні об'єднатися» і що «там, де два українці – там три гетьмани»;

станом на кінець 17 березня 2019 року 500 парафій УПЦ МП (це приблизно 4% від загальної кількості зареєстрованих парафій УПЦ (МП)) перейшли у новостворену ПЦУ [5] і у цих парафіях не буде антиукраїнської пропаганди. Із переходом єпархій і парафій із Російської православної церкви (УПЦ МП) у Православну церкву України зменшується вплив РПЦ та пов'язаних із нею структур (керівний центр УПЦ (МП) знаходиться у Москві, вона підпорядковується законодавству та поточній внутрішній і зовнішній політиці Російської Федерації. Окрім цього, керівництво МП має понад десяток укладених угод із Міністерством оборони РФ, ФСБ, службою розвідки, міністерством освіти РФ і так далі [6]) на українців;

перехід церков від Російської православної церкви до Православної церкви України зменшить можливості агресії Російської Федерації в Україні. Наприклад, УПЦ (МП) надавали монастирі для переховування окупантів, надавали монастирі і храми для переховування зброї, а священники благословляли і благословляють вбивство наших воїнів [7], [8]. Якби Помісна Автокефальна Православна церква України була утворена до 2014 року і громади УПЦ МП перейшли б до неї до Революції Гідності та анексії Кримського півострова і початку конфлікту на Донбасі, то без допомоги священників УПЦ МП можливості розпалити військовий конфлікт у Криму і на Сході України у російських спецслужб і армії та їх українських колаборантів були б меншими або конфлікт не виник би взагалі через недостатність ресурсів у агресора;

юрисдикція Православної церкви України, згідно тексту Томосу, «обмежується територією Української Держави» [9]. Це дасть змогу організувати діалог із Помісними Православними церквами Польщі, Чехії, Греції, Росії і Молдови, де Українська православна церква Київського Патріархату мала свої єпархії та парафії. Відмова від «закордонних територій» з боку ПЦУ забезпечить нівелювання можливої напруги між ПЦУ, з одного боку, та ПАПЦ, ПЦЧЗС, ЕПЦ та РумПЦ, з іншого, оскільки

приходи Київського Патріархату, скоріш за все, увіллються до Помісних Церков. Зацікавленість у отриманні епархій і парафій пришвидшить визнання Православної церкви України цими Помісними Церквами. Особливо ПЦУ зацікавлена у тому, щоб її визнали Грузинська і Польська православна церква та Православна церква Чехії та Словаччини – де має вплив Російська православна церква. Передача епархій і приходів УПЦ КП у сусідніх країнах Помісним Православним Церквам допомогатиме стабілізувати внутрішньополітичну ситуацію у цих країнах через зникнення або зменшення міжконфесійної напруги в середині країн. Наприклад, у Молдові функціонували епархії і приходи Української православної церкви Київського Патріархату, Російської та Румунської православної церкви. Передача приходів і епархій Київського Патріархату у Молдові Румунській православній церкві виведе з гри одного гравця на релігійному полі, допоможе стабілізувати релігійну обстановку через забезпечення міжконфесійного миру, підсилить національну безпеку Молдови, що є прямим інтересом України та її національної безпеки. Цікавою складається ситуація у Російській Федерації – Російська православна церква відкололась від Світового Православ'я через припинення євхаристичного спілкування із Вселенським Патріархатом і стала, фактично, не канонічною. Епархії і парафії Української православної церкви Київського Патріархату перейдуть під омофор Константинопольської Патріархії і громадяни Російської Федерації, які захочуть зберегти спілкування із Світовим Православ'ям, зможуть влитися до тепер абсолютно канонічних громад екзархату УПЦ КП у Росії [13]. Це допоможе не тільки повернути Російську православну церкву до спілкування із Світовим Православ'ям, а й забезпечить один із шляхів повернення зовнішньої політики Російської Федерації у міжнародне правове поле та зміцнити міжнародну безпеку;

досвід отримання Томосу про Автокефалію Україною може вивчити та використати Білорусь [10], Чорногорія [11], Північна Македонія [12] і ці країни можуть сподіватись на політичну та релігійну підтримку України у разі прийняття рішення про початок руху православної релігійної спільноти цих країн до отримання Томосу про Автокефалію. Зважаючи на те, що Білорусь стратегічно важлива для України в економічному та військово-політичному

плані, а підтримка Чорногорії та Північної Македонії важлива для України в умовах інтеграції у Європейський Союз та Північно-Атлантичний альянс, то Україна отримала потужний важіль для впливу на геополітичний та гео економічний простір;

історія отримання Томосу продемонструвала якісне зростання ефективності діяльності керівництва країни, дипломатичної та спеціальних служб в Україні. Перемовини з Константинопольським Патріархом та підготовка створення ПЦУ та надання їй Томосу про Автокефалію українське керівництво зуміло втримати у таємниці до квітня 2018 року, коли події вийшли на фінішну пряму і завадити їм було важко.

Отже, створення ПЦУ та надання їй Томосу про автокефалію сприяє національній безпеці і євроатлантичній інтеграції України, національній самоідентифікації українського народу, забезпечує зростання економіки України, зумовлює зменшення можливостей міжконфесійних конфліктів та зміцнює державну незалежність.

Список використаних джерел:

1. Що таке Томос в релігії та як він виглядає // 24 канал, 17 грудня 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/tomos_dlya_ukrayini_shho_take_tomos_v_religiyi_royas_nennya_prostimi_slovami_n1045244

2. Лубський В. І., Теремко В. І., Лубська М. В. Релігієзнавство: Підручник. / В. І. Лубський, В. І. Теремко, М. В. Лубська. – К.: «Академвидав», 2002. – 432 с.

3. Черній А. М. Релігієзнавство: Посібник. / А. М. Черній. – К.: «Академвидав», 2003. – 352 с.

4. Суббота С. Помісна церква і психічне здоров'я української політичної нації / Спартак Суббота // Українська правда, 10 січня 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravda.com.ua/columns/2019/01/10/7203395/

5. Перші півтисячі: до ПЦУ приєднались вже понад 500 парафій УПЦ МП // ТСН, 17 березня 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/pershi-pivtisyachi-do-pcu-priyednalis-vzhe-ponad-500-parafiy-upc-mp-1313373.html>,

6. Магазова А. 5 ознак втручання Росії у надання Томосу для України очима українських науковців / Анастасія Магазова //

Радіо Свобода: політика, 14 листопада 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29599412.html>

7. Портников В. У Росії готують громадську думку про утиски в Україні священників – Цимбалюк / Віталій Портников // Радіо Свобода: політика, 01 лютого 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29746514.html>

8. “Потім все це почало підтверджуватись”-герой України розповів про зброю та терористів, що переховувались у церквах МП // Українці світу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prefiks.win/2018/07/30/potim-vse-ce-pocrdzhuvatis/bogun/>

9. ПАТРИАРШІЙ І СИНОДАЛЬНИЙ ТОМОС НАДАННЯ АВТОКЕФАЛЬНОГО ЦЕРКОВНОГО УСТРОЮ ПРАВОСЛАВНИЙ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ. / Текст українською // ОІКОУМЕНИКОН ПАТРИАРХЕИОН, 14.01.2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.patriarchate.org/announcements/-/asset_publisher/MF6geT6kmaDE/content/patriarchikos-kai-synodikos-tomos-choregeseos-autokephalou-ekklasiastikou-kathestotos-eis-ten-en-oukrania-orthodoxon-ekklisian?_101_INSTANCE_MF6geT6kmaDE_languageId=uk-UA13.

Бей І. Томос для Української церкви: що ховається в деталях / магістр богослов'я Ілля Бей // RISU (Релігійно інформаційна служба України), 5 січня 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/comments/74180/

10. Абламейко С. Церква Білорусі має канонічні підстави для оголошення автокефалії – архієпископ Святослав Логін / Сергій Абламейко // Радіо Свобода, 16 вересня 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29492718.html>

11. Влада Чорногорії домагатиметься незалежності своєї Церкви від Сербської Православної Церкви /RISU (Релігійно інформаційна служба України), 25.12.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://risu.org.ua/article_print.php?id=74058&name=orthodox_relations_&_lang=ua&

12. Синовітц Р. Православне розлучення України й Росії дає надії Македонській церкві на Балканах / Рон Синовітц // Радіо Свобода, 19 жовтня 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radi>

*Юлія Дем'янчук
Кандидат історичних наук, доцент
Харківський національний університет ім.В. Н. Каразіна*

НА ШЛЯХУ ДО НАТО: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ

Забезпечення громадської та особистої безпеки протягом історії людської цивілізації було головною метою суспільства, оскільки безпечні умови існування вкрай необхідні для людини та властиві всій соціальній структурі суспільства. Протягом свого існування людство накопичило великий теоретичний і практичний досвід у сферах дослідження та вирішення проблем національної безпеки суспільства (держави). На сьогодні державами світу, міжнародними спільнотами розроблені різні концепції безпеки, створені міжнародні організації для її забезпечення.

Основною метою політики держави Україна, яка зафіксована у Законах України «Про національну безпеку та оборону» (21.07.2018 р.), «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» (01.07.2010 р.; в останній редакції 08.07.2018), названо вступ до Європейського Союзу та НАТО [19], [20]. Зрозумілим є факт, що ЄС і НАТО сповідують ідентичні цінності та являються своєрідною «будівлею з двома входами». Не є секретом, що ця «будівля» збирає під свої дахом найбільш розвинені країни європейського континенту.

З першого дня свого існування принципами діяльності Північноатлантичного Альянсу проголошено прагнення суверенних держав до миру, захисту свободи, сприяння стабільності і добробуту, мирного розв'язання суперечок, збереження спільної спадщини своїх народів та їхньої цивілізації, що заснована на ідеалах демократії, свободи особистості і верховенства права. Не згадуючи про пропагандистські «страшилки», якими довгі роки керівники СРСР «нашпиговували» населення, у тому числі й українців (не секрет, що чимало представників старшого покоління й досі продовжують вірити у агресивну сутність НАТО), автор статті вважає потрібним зупинитись на особливостях відносин сучасної, незалежної Української держави із Північно-Атлантичним блоком.

Важливою віхою в аспекті співпраці України з НАТО став 1997 рік. 9 липня 1997 року, на саміті НАТО у столиці Іспанії місті Мадриді, Президентом України Леонідом Кучмою – з одного боку, та Генеральним секретарем НАТО Хав'єром Соланою разом із лідерами 16 країн-членів Альянсу – з іншого боку, був підписаний важливий документ, який мав регулювати відносини нашої держави із НАТО та визначати політичні зобов'язання підписантів на найвищому рівні. Цей документ – Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. Після проведення у 2008 році 20-го, Бухарестського саміту НАТО знадобилася певна конкретизація до «Хартії про особливе партнерство ...» До речі, зустріч у Бухаресті 2 – 4 квітня 2008 року ввійшла у новітню історію під назвою «саміт великих надій та гучних скандалів». Саме тоді планувалося надати права постійного членства в Альянсі Україні та Грузії, але цього не відбулося. Дискусія щодо приєднання держав до членства у НАТО на Бухарестському саміті відбувалася у три етапи, але через небажання Німеччини та Франції псувати стосунки із Росією рішення щодо їхнього приєднання до «Плану дій щодо набуття членства» (англ. – «MAP») не було прийняте. Саміт завершився компромісною заявою по те, що двері Альянсу для Грузії та України оголошувалися відкритими, а остаточне рішення про постійне членство було відкладене.

Протягом періоду української незалежності різні політичні сили, уряди та президенти по-різному ставились до питання членства у Північноатлантичному Альянсі. Після багатовекторності часів президентства Л. Кучми, суттєвий крок до НАТО було зроблено Президентом В.Ющенко саме у роки, які передували згаданому вище Бухарестському саміту. У 2008 році в Україні сталася політична криза. І пов'язана вона була саме із зовнішньою політикою держави у відношенні до НАТО. У січні цього року за підписом Президента В.А.Ющенка, Голови Верховної Ради А.П. Яценюка та прем'єр-міністра Ю.В. Тимошенко до НАТО було надіслано заяву про готовність приєднатися до програми постійного партнерства – MAP. Депутати ж від партії регіонів заблокувала роботу парламенту, організували масові чисельні протестні акції та провели у Сєверодонецьку II Всеукраїнський з'їзд рад депутатів усіх рівнів для демонстрації негативної реакції східних регіонів України

на поглиблення відносин із НАТО. 6 березня 2008 року під загрозою можливого розпуску Парламенту було ухвалено компромісну постанову – проект В. Януковича «Про питання вступу України до Організації Північноатлантичного договору (НАТО)». Центральним положенням угоди було положення, що рішення відносно вступу України до НАТО має вирішуватися тільки всеукраїнським референдумом. Екс-президент Віктор Ющенко говорить із цього приводу: «Коли я кажу про політику нашого зближення у 2005-2007 роках, уявіть собі, якби ми на початку 2008 року разом з Грузією отримали асоційоване членство у НАТО... драматичних подій в Грузії 2008 року не було б... І у нас би сьогодні не було війни на Донбасі. Ми б сьогодні мали цілісну Україну з Кримом. Багато чого б не відбулось».

Як вже зазначалося вище, навіть серед політиків та державників нерідко можна чути висловлювання, що, маючи позаблоковий статус, цілком ймовірно забезпечити політичну та військову безпеку своєї держави при вмілому плануванні, науковій організації виробництва тощо. Тут мимоволі хочеться пригадати: в Україні і до початку трагічних подій 2014 року – до анексії «північним сусідом» Кримського півострову та початку бойових дій на Донбасі, – доволі успішно діяв Національний інститут стратегічних досліджень, котрий на той момент (також успішно!) працював над проблемою вирішення проблем національної безпеки. Втрата Україною частини своєї території – це серйозний виклик іншим сусідам Росії, багатьом країнам Європи, це виклик глобальній безпеці усього світу. Події у сьогоднішній Україні можуть стати передоднем третьої світової війни. Але активними професійними діями світових та національних безпекових структур і організацій, їх уважним ставленням до подій на пострадянському просторі, напрацюванням дієвих безпекових програм тощо можна запобігти повторенню помилок історії. При цьому не варто й українським керівникам повністю сподіватись на допомогу ззовні, на швидку реакцію НАТО щодо нагальних безпекових проблем нашої країни. Безліч питань має вирішуватися на нашому «внутрішньому полі» з урахуванням досвіду успішних європейських країн. Але, як гадають спеціалісти та аматори-спостерігачі, скоріше за все передбачений реформаторами повний перехід українських збройних сил до 2020

року на стандарти НАТО (STANAG) не відбудеться: того, що сьогодні маємо, вкрай мало. Для переходу потрібно було реалізувати п'ять стратегічних цілей: створення об'єднаної системи керівництва силами української оборони (що, практично, вже зроблено); опрацювання ефективної політики планування і застосування ресурсів; посилення боєздатності частин і з'єднань за світовими стандартами; об'єднана з НАТО логістика і система медичного забезпечення. Отже, так сталося, що шлях нашої держави до повноцінного членства в Альянсі став занадто довгим. Але союзники України, більшість українських політиків та керівників держави, більшість прогресивних громадян-українців твердо впевнені: напрямок до Альянсу вибрано вірно.

Література:

1. Україна-НАТО: від знайомства до повноцінного членства / Укладач Павлюк М. В. — Чернівці, 2018. — 38 с.

2. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору/ Документ 994_002 від 09.07.1997 // [Електронний ресурс] – Режим доступу до джерела: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002

3. Цей день в історії: о 10-річчя Бухарестського саміту / – Режим доступу до джерела: <https://www.jnsn.com.ua/h/0404Q/>

Ірина Єлейко
кандидат економічних наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ

Наприкінці ХХ ст. поняття «національна безпека країни» почали трактувати у більш ширшому значенні. Можна стверджувати, що на неї впливають військовий, економічний, соціальний, екологічний чинники а також міграція населення. Міграційні процеси у світі, які виникли протягом останнього десятиріччя показали, що, наприклад, нелегальна міграція, яка вийшла за межі окремих націй-держав, стала суттєвим дестабілізуючим чинником для багатьох країн світу.

Відомо, що частиною національної безпеки держави є її економічна безпека. Якщо говорити про економічну безпеку держави у сфері міжнародної міграції, то можна її описати як такий стан економіки країни, який гарантує економічно активному (працевдатному) населенню можливість працевлаштуватися за бажаного рівня заробітної плати та гідних умов праці. До показників економічної безпеки держави в сфері міжнародної міграції відносять:

- Економічні втрати від зовнішньої міграції економічно активного населення.

- Економічні втрати у період адаптації мігрантів (до нових умов праці, проживання, соціальної сфери, культури приймаючої країни).

- Втрати від «відтоку умів», виїзду висококваліфікованої та молодшої робочої сили.

- Рівень еміграції та імміграції робочої сили країни.

На даний момент загрозою для української економіки є відтік висококваліфікованих співробітників, оскільки саме внаслідок інтелектуальної міграції суттєво погіршується економічний стан країни. Відтік умів знижує інтелектуальний потенціал багатьох регіонів, адже національна економіка позбувається найбільш мобільної та конкурентоспроможної частини наукового потенціалу, що в свою чергою стає першопричиною зниження конкурентоспроможності держави на світовому ринку.

Продовження виїзду кадрів іншої кваліфікації у довгостроковій перспективі також вдарить по економічній безпеці країни. Навіть сьогодні у галузях України, які найбільш динамічно розвиваються (де відкрито найбільшу кількість вакансій і де довго їх не можуть заповнити відповідними кадрами), відчувається дефіцит співробітників. Зараз активно Україні потрібні: технічні службовці, кваліфіковані робітники з інструментом, робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин.

У свою чергу, відтік молодого покоління, зменшення народжуваності та збільшення смертності, відсутність природного приросту може привести до глибокої демографічної кризи. Відповідно старіння нації і зменшення кількості економічно

активного населення (майже на 6%) послаблює передумови для майбутнього швидкого економічного зростання. При цьому, зростати українській економіці необхідно динамічніше, зважаючи на обраний курс на зближення з країнами ЄС. Але економічний розрив з ними щорічно лише збільшується.

Не підлягає сумніву, що міжнародна міграція робочої сили істотно впливає на рівень економічної безпеки держави: від неї залежить ряд індикаторів розвитку суспільства, які визначають параметри національної безпеки держави. Міжнародна міграція здійснює значний вплив на безпеку здоров'я та демографічну ситуацію; макроекономічну, інформаційну, культурну, продовольчу, соціальну та зовнішньоекономічну безпеку держави.

Зінаїда Живко

доктор екон. наук, професор

Лілія Кухарська

здобувач

Львівський державний університет внутрішніх справ

Ольга Мартин

канд. екон. наук, доцент

Львівський державний університет

безпеки життєдіяльності

ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ І ДЕМОГРАФІЧНА БЕЗПЕКА

Для безпечного розвитку суспільства визначальними є чинники демографічної безпеки та рівня освіти населення, які взаємозалежні і впливають на стан як економічної так і національної безпеки держави.

Демографічна ситуація будь-якого суспільства відображає перш за все стан соціально-економічного розвитку держави, рівень сформованого добробуту населення та його соціального захисту. Чисельність населення в Україні за останні значно зменшується, зокрема це показує рівень природного приросту населення, схематичне зображення нами подано на рис. 1.

Рис. 1. Природний приріст (скорочення) населення України

Така невтішна картина позиціонує невтішні результати на освітянській ниві, адже від чисельності населення та народжуваності залежить демографічна ситуація в країні, а відтак демографічна безпека, яка прямопропорційно пов'язана з освітою та якістю надання освітніх послуг. Демографічна безпека – це одна із складових національної безпеки, яка відображає стан захищеності держави, ринку праці, суспільства від демографічних загроз. А готують спеціалістів для держави ЗВО, на які також впливають демографічні загрози, тобто безпосередньо стоїть питання соціально-економічної безпеки закладів вищої освіти (С-ЕБ ЗВО). Як зазначають ряд авторів, поняття «економічної безпеки» для ЗВО не є принципово новим, проте й одноставне значення її відсутнє, а розгляд соціально-економічної безпеки закладів вищої освіти (С-ЕБ ЗВО) взагалі не вживається (табл. 1):

Таблиця 1

Сутність економічної безпеки ЗВО

№ з/п	П.І.Б.	Суть ЕБ ЗВО
1	Н.К.Алімова [1]	Пов'язала фінансову складову ЕБ ЗВО в мінливих зовнішніх і внутрішніх умовах з перетвореннями і змінами в економіці країни
2	Г.В.Козаченко, О.М.Ляшенко, Ю.С.Погорелов та ін. [2]	ЕБ ЗВО залежить від його сприйняття як соціального інституту чи економічного агента, зазначаючи, що неможливий перехід ЗВО на модель економічної корпорації. ЕБ ЗВО виходить з підходу до її розуміння
3	О.М.Малолетка[3]	Пов'язує ЕБ ЗВО з достатнім фінансуванням ЗВО
4	В.Л.Пермінов [4]	Предметом ЕБ ЗВО є вивчення об'єктивних захисних властивостей економічної системи освіти, механізму її протидії впливу загроз та охоронних, контролюючих і консультативних функцій держави і суспільства

Вважаємо, що С-ЕБ ЗВО – це стійкий стан ЗВО та його здатність протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам, при цьому, надаючи освітні послуги, розвивати людські таланти і креативність, сприяти конкурентоздатності вітчизняного фахівця за європейськими та міжнародними стандартами.

З давних часів заклади вищої освіти (ЗВО) формують в населення гуманістичні традиції у різних сферах діяльності. Саме завданням ЗВО є: надання освітніх послуг; здійснення науково-технічних досліджень; формування високоінтелектуального громадянина – науковця, інженера, економіста тощо; підготовка кваліфікованих кадрів для всіх сфер економіки України; формування спеціалізації на ринку; підвищення інтелектуального розвитку молоді та її мобільності; формування моделі нового високоосвіченого та адаптованого до вимог ринку професіонала. Сьогодні ЗВО знаходяться під впливом як економічних, так і соціальних та демографічних факторів (табл.2).

Таблиця 2

Фактори впливу на ЗВО

№ з/п	Економічні	Соціальні	Демографічні
1	Система державного регулювання	Умови навчання в ЗВО	Доступність міжнародних освітніх програм
2	Фінансово-кредитна політика	Умови роботи НПП	Можливість отримання подвійних дипломів
3	Політична та економічна стабільність держави	Мотивування і стимулювання НПП і здобувачів вищої освіти	Організація мобільності НПП та здобувачів вищої освіти
4	Фінансова стійкість ЗВО	Забезпечення умов проживання здобувачів вищої освіти	Гарантування високого рівня оплати праці
5	Матеріально-технічне забезпечення ЗВО	Організація соціо-культурного життя здобувачів вищої освіти	Можливість працевлаштування на провідних європейських фірмах
6	Рівень інформаційного забезпечення та захисту ЗВО	Гарантування реалізації соціальних програм	Безкоштовне навчання наших студентів в ряді європейських країн
7	Державні стипендії та рівень оплати освітніх послуг	Участь у різних наукових програмах і	Пільгові умови нашим студентам для проживання і

		грантах	працевлаштування
8	Інвестиції в науково-педагогічну діяльність ЗВО	Можливість та свідомість здобувачів вищої освіти подальшого навчання	Дуальне навчання
9	Рівень оплати праці НПП		

Як бачимо з табл.2, що економічні та соціальні фактори впливу на стабільність розвитку і безпеку ЗВО тісно переплітаються і багато в чому їх складно розмежувати, тому вважаємо, що потрібно розглядати саме соціально-економічну безпеку ЗВО. Звідси, соціально-економічна безпека ЗВО взаємозалежна з демографічними факторами впливу, які переростають в загрози вітчизняним ЗВО. Як висновок, необхідно підвищити якість освітніх послуг, збільшити видатки з держбюджету на освіту, на законодавчому рівні закріпити альтернативні джерела фінансування ЗВО, підвищити матеріальне стимулювання і мотивацію праці НПП, створення сприятливих умов для інвестування ЗВО, працевлаштування випускників ЗВО і створення спеціальних виробничих інкубаторів, дозволити ЗВО самостійно визначати спеціальності по потребах ринку.

Література: 1.Алимова Н. К. Экономическая безопасность образовательного учреждения в условиях становления инновационной экономики: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / Н. К. Алимова.- Москва: МГУ им. Ломоносова, 2009. - 184 с.; 2.Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія: в 3 т. Т. 1 / О. Н. Ляшенко, Ю. С. Погорелов. В. Л. Безбожний [та ін.]; за заг. ред. Г. В. Козаченко. — Луганськ: Елтон-2, 2010. — 282 с.; 3.Малолетко А. Н. Экономическая безопасность вуза: структурное разрушение системы финансового обеспечения / А. Н. Малолетко [електронний ресурс] / Режим доступу: <http://finanal.ru/007/>; 4.Перминов В. Л. Концептуально-методологические основы преподавания экономических дисциплин в контексте проблем современного высшего образования / В. Л. Перминов; в кн. Дидактика современного учебного предмета / под ред. И. М. Осмоловской. — М.: ИТиП РАО, 2006. — С. 38 - 69.

Ігор Земан
канд. юрид. наук
Львівський національний університет
імені Івана Франка

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ У КЕРЧЕНСЬКІЙ ПРОТОЦІ

Міжнародно-правовою основою взаємовідносин України та Російської Федерації у Азовському морі та Керченській протоці до сьогодні залишається невеликий за обсягом двосторонній міжнародний договір «Про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки», укладений у 2013 р. [1].

Договором встановлюється, що Азовське море та Керченська протока історично є внутрішніми водами України та Росії. Це означає, що положення Конвенції ООН з морського права там не діють. Договором передбачено повну свободу судноплавства для цивільних суден та військових кораблів обох країн в Азовському морі та Керченській протоці. Навіть військові кораблі третіх держав мають право заходити у ці води, якщо вони прямують з візитом до порту однієї зі сторін на її запрошення (ст. 2).

Разі виникнення спорів чи конфліктів положеннями договору передбачено використання будь яких мирних засобів вирішення спорів за згодою сторін (ст. 4).

Питання свободи судноплавства для українських кораблів у цьому районі загострилося після спорудження Росією в окупованому Криму мосту над Керченською протокою, який з'єднує окупований півострів з материковою Росією. Конструкція мосту зробила неможливим прохід великих морських торгових суден, наприклад, класу «Панамакс» в українські порти. Крім того, російські прикордонні військові кораблі почали зупиняти на безпідставні довготривалі перевірки судна, які прямують до та з українських портів. Найбільшого загострення конфлікт набув 25 листопада 2018 р. коли російські прикордонники не допустили через Керченську протоку три військові кораблі України, які прямували з Одеси в Маріуполь. Крім того російські військові відкрили вогонь по українських кораблях, захопили їх та взяли в полон весь екіпаж.

Описані дії порушили наступні норми міжнародного права:

- двосторонній, чинний до сьогодні міжнародний договір;
- основоположні принципи міжнародного права, серед інших *pacta sunt servanda*;
- норми Конвенції ООН з морського права 1982 р.;
- резолюцію Генеральної Асамблеї ООН 1974 р. про визначення агресії;
- Третю Женевську конвенцію 1949 р. про поводження з військовополоненими.

Агресія Росії у Керченські протоці зумовила введення воєнного стану в Україні та викликала різку критику міжнародної спільноти.

Важливою подією стало прийняття Резолюції ПАРС 2259 (2019) «Про ескалацію протиріч навколо Азовського моря та Керченської протоки і загрози європейській безпеці». Попри те, що автори документу намагались максимально нейтрально описати події 25 листопада 2018 р. та їхні наслідки, в документі чітко засуджується використання Росією зброї проти українських військових кораблів та екіпажу [2].

В тексті резолюції згадується про запровадження воєнного стану в Україні та вітається його завершення.

В документі також вказано на необхідності виконання положень договору «Про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки» особливо щодо свободи судноплавства для обох країн (ст. 5).

Парламентська Асамблея закликала Росію негайно звільнити українських моряків та забезпечити їм необхідну медичну, юридичну та консульську підтримку відповідно до таких положень міжнародного гуманітарного права, як Женевська конвенція (ст. 6.1).

У резолюції наголошено також на необхідності забезпечити свободу судноплавства у Азовському морі згідно вище названого договору та Конвенції ООН з морського права (ст. 6.2), утримуватись від застосування сили у випадку прикордонних інцидентів та звертатись до мирних засобів вирішення спорів (ст. 6.3).

Також у резолюції було виражено занепокоєння стосовно спорудження мосту над Керченською протокою, яке порушило

суверенітет України (ст. 8.2). У документі міститься заклик до держав-членів Ради Європи не допустити подальшого загострення цього конфлікту (ст. 8.5).

Звичайно, що наведена вище резолюція свідчить про дипломатичну підтримку України на рівні авторитетної регіональної організації. Однак про справжній дипломатичний успіх можна буде говорити лише тоді, коли Російська Федерація буде поводитися з українськими захопленими моряками, як з військовополоненими згідно норм міжнародного права та зупинить безпідставний судовий процес над ними.

Список використаних джерел

1. Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки від 24.12.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_205/card2#Card

2. Parliamentary Assembly Resolution 2259 (2019) The escalation of tensions around the Sea of Azov and the Kerch Strait and threats to European security [Electronic source]. – Available at: <http://semanticpace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbnQvbncveG1sL1hSZWYvWDJILURXLWV4dHIuYXNwP2ZpbGVpZD0yNTQxOSZsYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL3NlbWFudGljcGFjZS5uZXQvWHNsdcC9QZGYvWFJIZi1XRRC1BVC1YTUwyUERGLnhzbA==&xslparams=ZmlsZWlkPTI1NDE5>

Ігор Зінько

канд. екон. наук, доцент

Олександр Зінько

студент

Львівський національний університет

імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ОРГАНІЗАЦІЯХ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ

Північна Європа разом з прилеглими водними просторами – Балтійським морем, північною частиною Атлантики та Північним

Льодовитим океаном становить зростаючий інтерес у світовій політиці та економіці з огляду на винятково важливе геополітичне положення, успіхи у політичних та економічних реформах, великий природно-ресурсний потенціал, вагомість в охороні довкілля тощо. Задля вирішення багатьох завдань суспільного розвитку як країн цього регіону, так й територіально віддалених, але зацікавлених у розмаїтих формах співпраці держав тут створено низку організацій міжнародного регіонального співробітництва. Деякі з них, наприклад Північна рада (заснована у 1952 р.), мають напівзакритий характер і включають лише країни регіону, вони досягнули високого рівня взаємної довіри та інтегрованості. Інші організації – Рада держав Балтійського моря (РДБМ) та значно ширша за своїм географічним охопленням Арктична рада (АР) передбачають окрім країн-учасників ще й статус країн-спостерігачів, дозволяють членство територіально віддаленим країнам (наприклад у РДБМ членами є Норвегія та Ісландія). Україні з огляду на певні здобутки в наукових дослідженнях у північних регіонах планети, інтереси в розвитку мореплавства, вилові риби, експлуатації родовищ корисних копалин, а також задля гарантування національної безпеки необхідно не лише розвивати різноманітне міждержавне співробітництво з країнами Північної Європи, а й посилювати свою участь у діяльності таких організацій.

У діяльності РДБМ (створена у 1992 р, членами є 11 держав) Україна з 1999 р. бере участь у статусі спостерігача (всього спостерігачами є 11 країн). Серед пріоритетів співпраці країн-учасниць є забезпечення стабільного розвитку регіону, налагодження торговельно-економічного співробітництва, здійснення спільних заходів з охорони довкілля, розвиток енергетичних і транспортних мереж, підтримка діяльності демократичних інституцій, сприяння розширенню гуманітарних контактів.

Зацікавлення України у діяльності організації може бути доволі широким. Зокрема, українські представники на засіданнях РДБМ заявляли про цінний досвід співпраці в рамках організації, яка об'єднує як країни-члени ЄС, так і країни, що до нього не входять. Також було запропоновано розширити можливості конструктивної співпраці між Організацією Чорноморського економічного

співробітництва (ОЧЕС) та РДБМ. Примітно, що саміт РДБМ у 2014 р. в Турку (Фінляндія) був відмінений у зв'язку із загостренням ситуації в Україні, зумовленій агресивною політикою Російської Федерації.

Цікаво, що Білорусь і Франція подали заяви на входження до повноправного членства у РДБМ. Цим досвідом могла би скористатись й наша держава, адже статус країни-члена є значно вагомішим. Зокрема, можна було б через механізми РДБМ впливати на обмеження енергетичних планів Росії щодо розбудови системи газопроводів по дну Балтійського моря, які нівелюють транзитні стратегічні та економічні можливості української газотранспортної системи. Також ефективнішими могли б бути й інші заходи політичного та економічного тиску на Росію у зв'язку з її агресивною політикою щодо України, розширення транспортного сполучення між Балтикою і Чорним морем, вирішення низки питань підготовки кадрів, культурного співробітництва, охорони довкілля.

Створена у 1996 р. Арктична рада об'єднує 8 країн-членів та 13 країн-спостерігачів, серед яких є Польща, Китай, Індія та навіть Сінгапур. Проте Україна не представлена у діяльності АР. Організація повстала як форум для посилення співпраці, координації інтересів та погодження діяльності між арктичними державами, зокрема в експлуатації природних ресурсів та проведенні морських перевезень, задля захисту довкілля та прав корінних народів Арктики тощо.

Україна віддавна мала інтереси в Арктиці, а зараз сфери зацікавлень у цьому регіоні значно зросли. Так, перший китайський криголам, який й досі плаває просторами Північного морського шляху, було збудовано у Херсоні. Більшість шахтарів, які видобували кам'яне вугілля на радянських шахтах, що працювали на умовах концесій на норвезькому Шпіцбергені, були родом з України. У теперішню сферу інтересів могли би увійти наукова діяльність, захист довкілля, розвиток морського транспорту та портової інфраструктури, видобуток корисних копалин, вилов риби тощо. Зокрема, можна було б перенаправити українських нафтовиків на роботу вахтовим методом із Західного Сибіру на нафтові платформи північних морів, шукати замовлення на будівництво суден новітнього типу, зокрема криголамів, на верфях українських заводів. Науковці у співпраці з зарубіжними колегами

можуть розширити дослідження глобальних кліматичних змін і танення льодовиків, біологічного розмаїття Світового океану. Принципово важливими є інтереси національної безпеки України, адже у Арктиці Росія без належного міжнародного супротиву нарощує свій військовий потенціал. Задля цього першочерговим кроком повинне стати набуття статусу країни-спостерігача у АР.

*Олександр Кучик,
канд. істор. наук, доцент
Львівський національний університет
Імені Івана Франка*

ІНТЕГРАЦІЙНІ АСПРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРАЗІЙСЬКОМУ РЕГІОНІ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ..

Сучасний стан міжнародних відносин у контексті реалізації державами власних геополітичних стратегій поведінки на міжнародній арені якісно вирізняється зпоміж різних періодів розвитку людства. При цьому аналіз сучасних міжнародних процесів засвідчує поєднання двох, на перший погляд, взаємовиключаючих тенденцій у світовому розвитку – глобалізації та регіоналізації як міжнародних відносин загалом так і світової політики зокрема.

Започаткування творення міжнародних інститутів багатостороннього співробітництва у 70-х роках ХХ століття активізували процеси відцентрових рухів, а відтак поставили регіональні утворення у новий статус центрів регіональної інтеграції. З огляду на це помітним стала трансформація підходів до розуміння та тлумачення як поняття регіону так і сприйняття його як елемента світової політики.

З цього погляду питання інтеграційних векторів та пріоритетів стають одним з ключових чинників розвитку як регіональних центрів впливу та і переформатування системи міжнародних відносин на глобальному рівні.

«Розмивання суверенітету» держави з одного боку та зростання ролі регіональних центрів консолідації у світовій політиці зумовило

підвищений інтерес політичних еліт різних держав скористатися регіональною політикою у міжнародному контексті як інструментом геополітичного позиціонування на міжнародній арені тієї чи іншої держави. З огляду на це з'являється маса інтеграційних утворень, що покривають політичну карту світу, не залишаючи поза увагою ані середні, ані малі держави.

У політичному дискурсі розвитку міжнародної системи з'являється нові тенденції у трактуванні ролі та місця міжнародних регіональних організацій як добре інституціоналізованого міжнародного співробітництва так і неформальних акторів міжнародних відносин.

Україна займаючи досить специфічне геополітичне становище раз у раз стає центром політичних зіткнень різних світових еліт в питанні зовнішньополітичних, а відтак і геополітичних орієнтацій. Розташована на перетині європейського та азійського континентів, Україна стає у особливим елементом у численних геополітичних концепціях і доктринах, як от вибудовування території «Русского міру», реалізації концепції «Міжмор'я», чи «Тримор'я», стаючи основою ідеї формування Балто-Чорноморського союзу чи творення Балто-чорноморської дуги співпраці тощо. Поштовхом до переосмислення участі України в інтеграційних утвореннях на просторах від Атлантики до Тихого океану стала започаткована Росією збройна агресія, яку доволі швидко почали називати гібридною війною. Не вдаючись в методологічні дискусії щодо визначень та дефініювання самого процесу творення та розгортання гібридної війни, показовим та незаперечним фактом залишається поява новітніх викликів та загроз перед державою. В цих умовах видається не лише необхідним, але й вмотивованим рішенням переосмислення українським паолітикумом ролі інтеграційних утворень до яких українська держави прагне інтегруватися. Зміна пріоритетності цивілізаційних цінностей на домінування інтересу у зовнішній політиці, Україна досить впевнено здійснила у своїй політиці наголос на європейський та євроатлантичний регіон в пошуках об'єднавчого елементу в умовах гібридних викликів російської реконструктивної політики спрямованої на відновлення геополітичного домінування на євразійському просторі.

З одного боку формування таких геополітичних інтеграційних блоків зумовлює виникнення у зовнішньополітичних стратегіях

держав регіону відмінного підходу до реалізації інтеграційної політики.

Виходячи з тези про ефективність використання інститутів багатостороннього співробітництва для реалізації національних інтересів держави країни регіону намагаються через творення таких інтеграційних структур досягнути регіонального домінування (лідерства), яке використовуватиметься надалі як позиція для подальшого геополітичного панування. У цьому контексті пострадянський простір є промовистим доказом такого підходу.

Геополітичне суперництво Європейського Союзу та СНД фактично стає боротьбою за існування та формування геополітичної картини євразійського простору. У пошуках творення «єдиного простору безпеки від Атлантики до Владивостока» РФ намагалася втягнути європейські держави до створення уніфікованої, наскільки це можливо, системи координації та співпраці в регіоні. Натомість кардинальні відмінності азійської та європейської ідентичності зумовлюють створення конфліктогенної геополітичної ситуації, що в кінцевому підсумку приводить до конфлікту в так званій «сірій зоні», яка виступає суміжною територією зіткнення інтересів, цивілізацій, культур.

Загострення стосунків між Росією та цивілізованими державами світу виявило фактично суперечності геополітичного характеру між «відновленням російського панування» та вільним світом. У цьому контексті для зовнішньополітичного відомства та вищого політичного керівництва в нових умовах вельми актуальним і важливим видається концентрація уваги на входженні України до інтеграційних проектів, навіть геополітичного характеру, заснованих на принципах європейської єдності та толерантності. Водночас не зовсім ефективного функціонування та результативності власного геополітичного проекту інтеграції яким є Організація договору про економічну співпрацю – ГУАМ зумовлює необхідність максимального залучення нашої держави до європейських інтеграційних ініціатив як галузевого так і в кінцевому підсумку геополітичного співробітництва для вибудовування спільного простору співпраці та порозуміння на європейському континенті.

Певним дисонансом видаються спроби з одного боку України виявити свої прагнення до інтегрування з європейськими державами до інтеграційних утворень на основі реалізації концепцій міжмор'я. Водночас політика деяких європейських держав спрямована на забезпечення власного регіонального лідерства в умовах гібридної війни Росії проти України та європейських структур може стати відправною точкою у процесах дезінтеграції на європейському континенті. З іншого боку творення таких регіональних неформальних утворень може стати своєрідною гібридною відповіддю на гібридні загрози для системи європейської та євроатлантичної безпеки.

*Оксана Кушта
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

УЧАСТЬ ЗСУ В МИРОТВОРЧИХ МІСІЯХ НАТО ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАКТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З АЛЬЯНСОМ

Практичне співробітництво України з Північноатлантичним Альянсом розпочалося з приєднання до програми «Партнерство заради миру» в 1994 році. З 1995 року українські військовослужбовці беруть участь у всіх основних миротворчих і тренувальних місіях НАТО під егідою ООН на різних континентах та в акваторія морів. Вони не були задіяні в жодному воєнному протистоянні, в наступальній бойовій операції НАТО в Косові, але факт залучення українського контингенту до міжнародних миротворчих операцій (ММО) свідчить про достатній рівень підготовки українських військовослужбовців, професіоналізм, здатність швидко навчатися і інтегруватись в різнонаціональні військові структури, стресостійкість тощо. З 2014 року українські військовослужбовці, частина з яких була відізнана з ММО через події в Україні, мають практичні навички ведення сучасної гібридної війни. Зокрема т.з. маневральна рота українського миротворчого контингенту в Косові у кількості 123 осіб була повернена для участі в Антитерористичній операції на сході України.

Насьогодні українські миротворці задіяні в 2 наземних

миротворчих місіях НАТО під егідою ООН: операції **Міжнародних сил з підтримки миру в Косові, KFOR (Kosovo Force)** з 1999 року та тренувально-дорадчій місії НАТО **“Рішуча підтримка” в Ісламській Республіці Афганістан, NTM-A (NATO Training Mission-Afghanistan)**, що у 2015 році стала наступницею коаліційної місії **Міжнародні сили сприяння безпеці, ISAF (International Security Assistance Force)** - з 2007 року. На території Косово станом на 1 січня 2019 року залишається 40 солдат миротворчого контингенту багатонаціональної бойової групи «Схід» сил KFOR, більшість з яких пройшли війну на Донбасі. За повідомленням тво начальника Головного управління військового співробітництва та миротворчих операцій Генерального штабу ЗСУ **Валентина Левчика в миротворчій місії в Афганістані задіяні 11 військовослужбовців, у 2019 році планується збільшення українського контингенту на 18 посад.**

Військові керівники НАТО високо оцінюють роботу українських військових. Зокрема, начальник логістичного центру об'єднаної групи логістики та підтримки сил KFOR Брюс Джонсон характеризує українських військових як безумовних професіоналів своєю справи, найкращих саперів та інженерів з високим рівнем підготовки.

Високий професіоналізм українських офіцерів було оцінено під час Тренувальної місії НАТО у Республіці Ірак ТМН-І (*NATO Training Mission*), що завершилася у 2011 році. Про це свідчать напрями роботи українського контингенту в Іраку. Українські офіцери працювали військовими радниками в Національному оперативному центрі офісу прем'єр-міністра Іраку, Об'єднаному оперативному центрі МВС Іраку, брали активну участь у розробленні оперативних процедур як на тактичному, так і стратегічному рівні. На них було покладено одне з найвідповідальніших завдань ТМН-І - підготовка старшого сержантського складу та проведення курсів штабів бойових підрозділів для офіцерів рівня командира батальйону.

На саміті НАТО в Брюсселі 11-12 липня 2018 року започаткована нова місія під назвою «Місія НАТО - Ірак», яка розпочала роботу 31 жовтня. Мета місії під керівництвом генерал-майора Збройних сил Канади Дені Фортіна: подальший розвиток

іракських інституцій і структур безпеки. Планується залучення і українського контингенту. «Україна та НАТО продовжують об'єднувати зусилля для проєкціювання стабільності у світі» - заявив заступник міністра закордонних справ України Єгор Божок після робочого візиту до Іраку 16 квітня 2019 року.

Українські військові науковці наводять і певні недоліки у підготовці військових ЗСУ до участі в багатонаціональних ММО. Як правило це: широка різноманітність завдань (охорона та розмінування територій, відбудова об'єктів інфраструктури, конвой тощо); часткова узгодженість змісту підготовки до виконання завдань конкретних підрозділів; мовний бар'єр.

Український науковець В. Хацановський наголошує, що участь військового контингенту України в миротворчих операціях є дієвою школою для українських воїнів у набутті бойового досвіду у врегулюванні збройних конфліктів, ознайомленні з організацією та діяльністю армій інших держав. Форми та способи застосування контингентів ЗС України у складі міжнародних миротворчих сил відповідають основним положенням їх оперативного мистецтва і тактики. На його думку, багатонаціональний характер ММО, особливості їх проведення, а також складність комплектування і фахової підготовки відповідних військових контингентів, управління ними та забезпечення під час виконання завдань сприяють утворенню фактично нового розділу військового мистецтва в сучасних умовах.

Сьогодні політики, військові керівники та політологи сходяться на думці, що шляхом ефективної нейтралізації нових небезпечних явищ у світі є зміцнення міжнародного співробітництва у сфері безпеки, яке досягається через погодження дій міжнародних миротворчих контингентів під час міжнародних миротворчих місій.

Список використаної літератури

1. Місія НАТО з підготовки сил безпеки Іраку.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/-/docu/rdr-gde-ist/html_ukr/ist-sum-rg-3.html.

2. МЗС та НАТО обговорили розгортання українських сил та засобів у Іраку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua> >

3. Офіційний сайт KFOR. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://shape.nato.int/>

4. Українські миротворці в Косові. Пройшли війну на Донбасі, тепер зберігають мир на Балканах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a>

5. Хацановський В. С. Підготовки персоналу миротворчих контингентів Збройних Сил України як педагогічна проблема. Військова освіта: зб. наук. праць. Київ, 2005. № 2(16).

Маркіян Мальський
доктор економічних наук, професор
Ігор Іжнін
канд. політ. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка

«НОВЕ» БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Досвід першої чверті ХХІ ст. дозволяє зробити певні висновки з приводу змін які відбулися у сфері забезпечення міжнародної безпеки. Ці зміни торкнулися як системи забезпечення міжнародної безпеки, так і засобів та методів її забезпечення, а також і загроз і викликів, що стоять нині перед міжнародним співтовариством та окремими учасниками міжнародних відносин.

Причини та чинники, які призвели до глобальних змін у міжнародному безпековому середовищі можна розділити за наступними критеріями-ознаками:

- Зміна природи (а точніше поява нових і трансформація старих) загроз та викликів у сфері міжнародної/національної безпеки. Найбільш значущим чинником в цьому вимірі є транснаціоналізація загроз.

- Структурні зміни у міжнародній системі, які мають місце починаючи з 90-х рр. ХХ ст., і поступове та, одночасно, суперечливе за своєю природою формування нового міжнародного порядку та нового «балансу сил» у світовій політиці.

- Глобалізація політики, економіки, соціально-культурної сфери. Має місце стрімке поглиблення інтеграційних процесів (і не

лише на рівні міждержавних інтеграційних проєктів), що веде до взаємозалежності у сфері економічних, внутрішньо- та зовнішньополітичних відносин, до взаємопроникнення культурних і соціальних моделей організації суспільних відносин. Це веде до зростання конфліктогенності системи, але, разом з тим, динамічний розвиток сучасного суспільства вже неможливо уявити в умовах автаркії.

- Технологічні зміни і стрімке впровадження технологічних інновацій на всіх рівнях і у всіх сферах політичного, економічного та соціально-культурного життя сучасних суспільств.

- Трансформація природи сучасних конфліктів, а також засобів і методів ведення боротьби, зміна цілей, які ставляться конфліктуючими сторонами. Зокрема це передбачає формування типу конфліктів, які отримали цілу множину назв: «нова війна», «гібридна війна», «конфлікти низької інтенсивності», «пост-модерні конфлікти». Характерною рисою таких «нових» конфліктів є стирання меж між приватним і публічним, комбатантами і некомбатантами, військовими і цивільними, масоване застосування насильства проти останніх, ведення війн заради приватних інтересів окремих груп/еліт і в цілому розмивання меж між війною (насильство з політичних мотивів), організованою злочинною діяльністю (насильство організованих приватних груп заради приватних цілей) і масштабними порушеннями прав людини (насильство з боку держави і політично організованих груп проти приватних осіб).¹

- З'являються нові інструменти ведення боротьби на міжнародній арені: мережно-організовані терористичні організації, приватні військові компанії, організовані злочинні угруповання; активно застосовуються «етнічні чистки» та потоки біженців з метою дестабілізації політичної ситуації та економіки супротивника, інформаційно-психологічні операції і пропагандистсько-інформаційні кампанії по впливу на громадську думку, кібератаки на політичні інститути та економічні суб'єкти, руйнування інфраструктурних об'єктів і т. п. Іншими словами об'єктом стають не лише (і не стільки) збройні сили супротивника,

¹ Див. Мэри Калдор. Новые и старые войны: организованное насилие в глобальную эпоху. – Издательство Института Гайдара, 2015.

скільки система управління суспільством загалом і спроможність зберігати цілісність та керованість суспільства.

- Актуальною стала проблема поширення конфліктів і активізації боротьби у нових «просторах»: космосі, кіберпросторі, інформаційному просторі. Економіка, торгівля, фінанси, енергетика також стали невід'ємною складовою ведення політичних/збройних конфліктів.

- Одночасно «стара», сформована в період холодної війни інституційна система міжнародних відносин вже неспроможна адекватно реагувати (а тим більше попереджувати) і вирішувати численні «нові» конфлікти. Механізми ООН и ОБСЄ та інших міжнародних організацій виявляють свою неповороткість і неефективність, зумовлені бюрократизмом, нестачею фінансування і політичної волі, застарілими механізмами прийняття рішень. І паралельно відбувається руйнування і демонтаж старих обмежувачих режимів, що забезпечували глобальну і регіональну безпеку, контроль за озброєннями (ПРО, ДЗЗСЄ, угода про ліквідацію ракет середньої і малої дальності, тощо). Особливу тривогу викликає вихід з під контроль і застосування на практиці зброї масового знищення.

- Радикальний зсув має місце і в філософії ведення війни/конфліктів, які все більше залежать високотехнологічних інновацій, впровадження новітніх систем комунікації та зв'язку, комп'ютеризації та впровадження мережних технологій, високоточних озброєнь, штучного інтелекту та непілотованих систем.

*Соломія Меренюк, Христина Меренюк
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

УКРАЇНО-РОСІЙСЬКА ГІБРИДНА ВІЙНА

Наразі поняття «гібридна війна» є надзвичайно актуальним, особливо у зв'язку з українськими реаліями, а саме із відкритою агресією Росії проти України. Відтак, питання про те, чи варто зараховувати україно-російський конфлікт до нового типу воєн,

зацікавило велику кількість дослідників та науковців.

Поки що немає універсального визначення терміну «гібридна війна». Це ще більше ускладнює дослідження цього питання, адже дуже важко виокремити точні умови, за яких той чи інший конфлікт варто було б зараховувати до таких воєн. Наприклад, у Політологічному енциклопедичному словнику подана така дефініція поняття: «Гібридна війна – війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною» [2]. У принципі, таке визначення найбільш точно демонструє, що ж все-таки варто розуміти під цим поняттям і є доволі загальним з точки зору всеохопності дефініювання.

Незважаючи на певні складнощі, сучасні науковці та вчені, які займаються вивченням поданої теми, все ж впевнено відносять україно-російську війну до розряду гібридних воєнних конфліктів. Зокрема, М. Гетьманчук стверджує, що російсько-українську війну, варто сприймати не інакше, як наочний приклад війни нового типу. Окрім цього, він зазначає, що наразі на позначення військового конфлікту між Україною та Росією все частіше вживаються такі терміни, як:

- ✓ комбінована війна;
- ✓ змішана війна;
- ✓ неоконвенційна війна;
- ✓ нестандартна війна;
- ✓ кримінально-терористична війна;
- ✓ війна керованого хаосу або нелінійна війна [3, с. 296].

Окрім цього, доволі контрверсійним є питання стосовно того, коли ж все-таки розпочалась гібридна війна між обома державами. Наприклад, К. Попович вважає, що Росія доволі давно розпочала підготовку до відкритої агресії проти України. Більш того, на його думку, точкою відліку україно-російської гібридної війни є не квітень 2014 р., як часто вважають, а 14 серпня 2013 р. – коли Росія почала кампанію масової дискримінації українського експорту на своїй території з метою завдання значного економічного збитку нашій державі. Також вчений наголошує на тому, що приводом до таких відверто агресивних дій для Росії послужила перспектива

підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС [6, с. 77].

Євген Магда, у свою чергу, акцентує увагу на двох головних причинах розв'язання Росією гібридної війни проти України. На його думку, це: «великий розмір та нереформованість нашої держави». Окрім цього, науковець стверджує, що відвертій агресії Російської Федерації передувала велика кількість агресивних дій останньої, спрямованих проти України. Зокрема, газові війни 2006 та 2009 років, кампанія пропаганди у ЗМІ, спекуляція на спільному історичному минулому, вербування європейських політиків, «сирна війна» 2012 року, кіберпротистояння тощо [4, с. 79-153].

Стосовно засобів ведення гібридної війни, то поряд із традиційними способами (окупація та анексія Криму, збройне вторгнення на Сході України), Росія використовує й «весь наявний арсенал гібридної війни», а саме: інформаційно-пропагандистську експансію, енергетичний, економічний тиск, дискредитацію нашої держави на міжнародній арені, шпигунські дії та диверсію й стимулювання розвитку сепаратистських настроїв на території України і навіть масові кібератаки на державні електронні мережі. При цьому, експерти наголошують на надзвичайній небезпечності саме інформаційної складової українсько-російської гібридної війни [5, с. 3].

Фактично дії РФ у напрямку ведення війни нового типу проти України охоплюють широкий спектр мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних засобів, а також ядерний шантаж. Та специфіка російської гібридної агресії проти України визначається не стільки цілями та методами війни, скільки регулярними порушеннями РФ норм міжнародного права, великомасштабністю завданих ушкоджень та значною тривалістю конфлікту. Окрім цього, у ролі нового визначника гібридної війни виступає роль міжнародної спільноти, яка стала важливим чинником протидії російській агресії [7, с. 15,17].

Детальне вивчення гібридної війни РФ проти України дозволяє виділити основні фази протистояння. Зокрема, А. Алімпієв та Г. Певцов виокремлюють такі етапи:

✓ перша фаза (з 27 лютого до кінця березня 2014 року) – російська військова агресія на території України, захоплення Криму і включення його до складу РФ;

✓ друга фаза (квітень – липень 2014 року) – прихована російська військова агресія і “народне ополчення” на території південного сходу (Луганської і Донецької областей) України, початок бойових дій;

✓ третя фаза (з вересня 2014 року по теперішній час) – майже відкрита військова агресія Росії на Сході України, введення військової техніки РФ, дії російських розвідувально-диверсійних груп, здійснення терористичних актів [1, с. 21-23].

Реалізація цілей гібридної агресії може досягатися Кремлем за допомогою різних сценаріїв. Перший з них має на меті доведення суспільно-політичної та економічної ситуації до вибухонебезпечного стану і становлення влади контрольованої Росією. Другий варіант сценарію спрямований на втілення у життя таких російських планів, як федералізація України з широкою автономією регіонів, які б мали можливість впливати на зовнішню політику держави. Це ж, у свою чергу, призвело б до гальмування просування України на її шляху до повноправного членства в ЄС та НАТО, що, відповідно, викликало б опір більшості громадян і масштабний громадянський конфлікт на території держави [5, с. 5-6].

Звісно, здійснення подібних гіпотетичних сценаріїв є можливим лише в разі бездіяльності з боку України. Та, як показує практика, наша держава докладает значних зусиль, аби позбутись російської агресії і відновити власну територіальну цілісність.

Отже, можна зробити висновок, україно-російська війна є наочним прикладом новітніх воєн сучасності, у ході яких застосовуються нові важелі та методи впливу й боротьби з суперником, а саме: економічні (в т. ч. енергетичні), фінансові, інформаційні-пропагандистські, технологічні, психологічні тощо. Тож Україні надзвичайно важко протистояти ворогу, який ретельно готувався до агресії. Ситуація ускладнюється ще й тим, що конфлікт між державами вже давно вийшов за межі регіону. На боці України сформувалась коаліція союзників, які відстоюють європейські демократичні цінності та принципи міжнародного права. Агресія РФ проти України призвела до руйнівних наслідків не лише для європейської, але й для глобальної системи безпеки. Фактично наразі Україні з її міжнародними партнерами потрібно чітко розуміти природу гібридної агресії РФ для того, аби

ефективно та швидко побороти агресора і унеможливити поширення російських експансіоністських намірів на інші території.

Список літератури:

1. Алімпієв А. М. Особливості гібридної війни РФ проти України. Досвід, що отриманий Повітряними Силами Збройних Сил України / А. М. Алімпієв, Г. В. Певцов // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. - 2017. - № 2. - С. 19-25.

2. Війна «гібридна» // Політологічний енциклопедичний словник / Уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. – [За ред. М. П. Требіна]. – Харків: Право, 2015. – 816 с.

3. Гетьманчук М. П. «Гібридна війна» Росії проти України: Інформаційний аспект/ М. П. Гетьманчук // Військово-науковий вісник / М-во оборони України; Нац. акад. сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного; гол. ред. П. Ткачук. – Львів, 2017. – Вип. 27. – С. 296-307.

4. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти / Є. В. Магда.– Х.: Віват, 2015. – 304 с.

5. Пашков М. Російська інформаційна експансія: український плацдарм / М. Пашков // Інформаційний бюлетень центру Разумкова. – 2017. – № 45. – С. 3-12

6. Попович К. В. Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри / К. В. Попович // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – 2016. – Вип. 2. – С. 75-79.

7. Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В. П. Горбуліна. Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: НІСД, 2017. – 496 с.

*Катерина Могильницька
Здобувач
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

АДВОКАЦІЯ ЛИТОВСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В ООН В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Підтримка міжнародної спільноти є одним з ключових елементів, які сьогодні формують потенціал України до протидії російській агресії. Важливу роль при цьому має забезпечення проукраїнської позиції провідних міжнародних організацій. Запорука успіху Києва в дипломатичному протистоянні з Москвою – реальна оцінка російських дій в Донбасі та Криму з боку міжнародних установ, найважливішою з яких з точки зору репутації залишається Організація Об'єднаних Націй. Попри обмежені практичні можливості ООН до впливу на ситуацію, в інформаційній площині позиція цього універсального актора має надзвичайне значення.

При захисті своїх інтересів в структурах ООН Україна спирається не лише на власні сили, а й на підтримку союзників. Одним з найбільш послідовних партнерів Києва залишається Литовська Республіка. Литовська делегація з 2014 року активно виступає в ролі адвоката нашої держави в структурах Об'єднаних Націй. Її діяльність в цьому напрямку можна умовно розділити на кілька напрямків, які поєднують активну ініціативну роботу Вільнюса щодо конкретних вимірів проблеми з послідовною безперервною адвокацією української позиції в інформаційній площині.

Потенціал Литви для просування власної позиції в ООН має свої об'єктивні межі. Втім, на початку означеного періоду він був суттєво підсилений статусом непостійного члена Ради Безпеки організації, яким Литва володіла в 2014-2015 роках. Російсько-український конфлікт набув стратегічного значення для роботи литовської делегації. Вже на початку російської агресії питання стосовно Криму було внесено до порядку денного Ради Безпеки ООН завдяки її зусиллям. Саме вона виступила ініціатором

скликання кількох засідань Ради з української тематики. Литва регулярно піднімала питання про порушення прав людини в анексованому Росією Криму. В квітні 2014 року вона організувала дискусію членів Ради Безпеки з лідером кримських татар М. Джемільовим та журналісткою В. Самар, які презентували об'єктивний погляд на російські дії на півострові, що призвели до його окупації. В серпні 2014 року засідання Ради Безпеки було організовано за запитом Литви через вбивство терористами почесного консула цієї держави Миколи Зеленця, який проживав в Луганську. В рамках засідання було обговорено й актуальну ситуацію в зоні конфлікту – а саме приховане вторгнення російських військ на українську територію, яке радикально змінило ситуацію на фронті та врятувало бойовиків від остаточної поразки. 21 січня 2015 року засідання Ради Безпеки також було проведене завдяки литовській позиції – його темою стала чергова ескалація конфлікту на Донбасі. Цілком зрозуміло, що реального практичного результату ці засідання не дали – адже Російська Федерація, маючи в своєму розпорядженні право вето, блокувала будь-які пропозиції, які не співпадали з її позицією. Втім, така діяльність мала важливе значення в інформаційному контексті – адже давала можливість продемонструвати солідарність з позицією Києва та підкреслити злочинність російських дій.

Паралельно литовська делегація приймала участь в розробці документів, спрямованих на підтримку територіальної цілісності та суверенітету України. Вона стала співавтором резолюції № 68/262, в якій підкреслювалось невизнання законності будь-якої зміни статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастопіль, заснованої на результатах так званого «референдуму», проведеного 16 березня 2014 року. Документ був підтриманий Генеральною Асамблеєю ООН 27 березня 2014 року. Природно, що Литва стала однією з 100 держав, які проголосували «за» його прийняття. Починаючи з грудня 2016 року, Україна щорічно добивається ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюції стосовно ситуації з правами людини в Криму та російської агресивної політики в Чорноморському басейні. Литовська делегація також підтримує ці ініціативи, проголосувавши за резолюції № 71/205 в 2016 році, № 72/190 в 2017 році та № A/73/L.47 в 2018 році.

Виступи литовських дипломатів з української тематики стали взірцем інформаційної підтримки Києва. В них чітко визначається статус Росії в якості агресора та проголошується відповідальність Москви за конфлікт. Наприклад, 5 червня 2015 року посол Литви в ООН Раймонда Мурмокайте, коментуючи загострення ситуації на сході України, засудила наступ підтриманих Росією сепаратистських угруповань поблизу міста Мар'їнка. Було чітко проголошено, що відповідальність за ескалацію лежить на Росії – адже ця країна продовжує постачати озброєння та направляти свої війська на українську територію. Дипломат наголосила на провіні Москви за війну, яка ведеться проти України, вказавши, що лише припинення російської агресії може зупинити конфлікт [1]. 20 лютого 2019 року посол Литви в ООН Аудра Плетіте на сесії Генеральної Асамблеї організації також підкреслила роль Росії в організації конфлікту, порушенні стабільності та територіальної цілісності України. Також вона рішуче засудила російські дії в Азовському морі та Керченській протоці, вимагаючи негайного повернення захоплених із порушенням міжнародного права українських кораблів, звільнення українських військовослужбовців та політичних в'язнів, які утримуються в російських тюрмах. В заключній частині свого виступу вона підтвердила готовність Вільнюса надавати Києву необхідну допомогу [2]. За таку позицію російська делегація вважала Литву справжньою проблемою в ООН. Конструктивність литовської позиції щодо протидії спробам Кремля спотворити міжнародне сприйняття подій в Криму та на Донбасі яскраво демонструють слова російського представника в цій організації Віталія Чуркіна. Дипломат засуджував «невгамовну делегацію Литви, яка завжди торпедувала всі продуктивні, конструктивні ініціативи, які ми пропонували в Раді Безпеки» [3].

Таким чином, активність литовської делегації на підтримку України доводять як об'єктивні факти, так і характеристика, надана їй з боку ворога. Послідовна позиція Вільнюса демонструє його роль в якості надійного партнера Києва на фронті антиросійської боротьби. Саме наявність такої беззаперечної підтримки дозволяє з впевненістю говорити, що українське питання не зникне з порядку денного ООН до тих пір, поки територіальна цілісність нашої держави не буде відновлена.

Список літератури:

1. Lithuanian representative at the United Nations emphasized Russia's responsibility for instigating tensions in eastern Ukraine [Електронний ресурс] // Представництво Литви в ООН – Режим доступу до ресурсу: <https://www.urm.lt/default/en/news/lithuanian-representative-at-the-united-nations-emphasized-russias-responsibility-for-instigating-tensions-in-eastern-ukraine>

2. Statement of Lithuania at the UN General Assembly plenary meeting on the situation in the temporary occupied territories of Ukraine [Електронний ресурс] // Представництво Литви в ООН – Режим доступу до ресурсу: <https://un.mfa.lt/missionny/en/news/statement-of-lithuania-at-the-un-general-assembly-plenary-meeting-on-the-situation-in-the-temporary-occupied-territories-of-ukraine>

Ukraine crisis: Lithuania envoy killed in Luhansk [Електронний ресурс] // BBC – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/world-europe-28901386>

Орислава Пантьо

Здобувач

*ДВНЗ «Ужгородський державний
університет»*

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ КРИЗИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Війни, конфлікти, терористичні загрози починаючи від Сирії аж до України підтверджують той факт, що глобалізований світ потерпає кризу міжнародної системи. В таких умовах міжнародна безпека потребує посилення співпраці між державами, організаціями та суспільством. Безпеківий вимір співробітництва - це не статистичний стан відносин, він постійно підлягає динамічним змінам, які необхідно обговорювати та переглядати. Наглядним прикладом якісної зміни відносин у безпековому та політичному вимірах може слугувати українсько-німецька співпраця. Огляд міждержавного співробітництва у розрізі 25-річчя дипломатичних зв'язків дає підстави стверджувати, що на жаль,

саме російська агресія послугувала якісній трансформації українсько-німецьких відносин в політичній та безпековій сферах [1, 2].

Питання безпекового виміру відносин між Україною та Німеччиною є предметом досліджень ряду українських науковців [3,4,5,6], що доводить його важливість для України як в аспекті її євроінтеграційних прагнень, так і в умовах військової загрози зі сторони Росії. Вивчення потребує німецька історіографія даної проблематики. Сьогодні переважна більшість німецьких науковців та політиків дедалі більше розуміють можливі виклики безпеці Німеччини і Європи, які можуть виникнути у разі розгортання широкомасштабної агресії Росії проти України. Безпековий вимір відносин України та Німеччини підтримується на найвищому рівні. Той факт, що питання «війни та миру» повернулось на Європейський континент є для всіх зрозумілим [7].

Актуальність дослідження даного питання визначається важливим значенням співробітництва України та Німеччини, що пов'язане з підтримкою Німеччини щодо врегулювання конфлікту на Сході нашої держави, а також взаємодією в сфері безпеки та імплементації Угоди про асоціацію на сучасному етапі. Оцінку стану безпекового виміру співпраці можна сформулювати на основі аналізу динаміки даного співробітництва попередніх десятиліть.

Не викликає заперечень той факт, що велику долю українсько-німецьких відносин починаючи з 1993 р. й до 2014 р. становив насамперед економічний чинник. Недостатньо активну двосторонню безпекову взаємодію визначали наступні фактори: опосередкована залежність України від Росії та зобов'язання Німеччини у рамках НАТО [8]. Відносини ФРН та Україною у сфері безпеки значною мірою вибудовувались не самостійно, а через відповідні міжнародні та європейські структури, передусім, через НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ та в рамках інших міжнародних організацій, членом яких є ФРН.

Сьогодні ж двосторонній політичний та безпековий діалог є надзвичайно активним. Інтенсивність співпраці, яка відбувається шляхом прямих переговорів вищого керівництва та жвавого обміну візитами обох сторін на найвищих рівнях можна визначити як одну з найактивніших серед інших партнерів Німеччини в Східній Європі. Після незаконної анексії Кримського півострова Росією та з огляду

на військовий конфлікт на сході України Німеччина докладає зусиль для мирного вирішення кризи, в політичному сенсі цей процес супроводжується державами так званого «нормандського формату» (Німеччина, Франція, Україна, Росія) [2].

Правові рамки для вирішення конфлікту формують насамперед Організація з безпеки і співробітництва в Європі та утворена нею у червні 2014 року. Трестороння контактна група з мирного врегулювання ситуації на сході України (ОБСЄ, Україна, Росія). Німеччина підтримує діяльність ОБСЄ в Україні різними засобами: навчанням, технічним обладнанням і фінансовими внесками. Поза тим, Федеральний уряд підтримує спеціальну моніторингову місію наданням результатів супутникового аналізу, навчанням спостерігачів щодо розпізнавання зброї та бойової техніки й надає допомогу спостерігачам додатковим оснащенням, а також забезпечує покращення технічних навичок.

Однак попри активну інтенсифікацію безпекового співробітництва на двосторонньому рівні істотний прогрес у чотирьох робочих групах Тресторонньої контактної групи ускладнюється через сильно віддалені одна від одної позиції сторін. На рівні ЄС ФРН відіграє вагомий роль в підтриманні санкційного режиму проти Росії, запровадженого Євроспільнотою у зв'язку з російською агресією проти України. Незаперечну підтримку України Німеччиною доводить той факт, що економічно від санкцій проти Росії, в першу чергу, серед країн Європейського Союзу не виграла саме німецька економіка.

Щодо безпекового виміру відносин України та ФРН через механізм співпраці в рамках НАТО, то і тут помітні позитивні зміни, що підтверджуються підтримкою німецької сторони у розширенні зв'язків нашої держави з Організацією Північноатлантичного договору та створенні трастових фондів з допомоги Україні, про що було заявлено під час саміту в Уельсі у вересні 2014 року. В липні 2016 року на саміті у Варшаві було прийнято рішення про надання Україні Комплексного пакету допомоги з реформування сектору оборони [9].

Починаючи з січня 2019 р. Німеччина є непостійним членом Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, що розглядається як додатковий механізм безпекової підтримки України. Німеччина

виступає за зміцнення гуманітарної системи, тобто застосування міжнародного гуманітарного права, забезпечення доступу гуманітарної допомоги, а також покращення захисту цивільного населення під час збройних конфліктів, що є наразі актуальним для нашої держави..

Отже, незважаючи на те, що протягом тривалого періоду безпековий вимір співробітництва з Україною як самостійним суб'єктом міжнародних відносин не був чітким в зовнішньо-політичній діяльності Німеччини, сьогодні він як ніколи стоїть на порядку денному. Шкода, що поштовхом до цього слугувала агресія Росії та загроза власне безпеці Європейського Союзу, в якому Німеччини є безпосереднім лідером. Сучасний формат відносин України та ФРН у безпековому та політичному вимірах є чи не найвищому рівні за весь період існування даних міждержавних відносин. Не зважаючи на окремі недоліки така ситуація на даному етапі є вигідною для обох сторін: для України підтримка з німецької сторони дає можливість виносити питання російської агресії на рівень не тільки власної але й європейської безпеки, для Німеччини - врегулювання даного конфлікту є засобом ствердження стратегічності перш за все європейського виміру в зовнішній політиці та посилення позиції ЄС в Східній Європі. Змістовне оновлення українсько-німецького безпекового діалогу має слугувати поштовхом нашій державі для його переведення у якісно нову площину «європейського партнерства», яке б найбільше відповідало інтересам обох сторін.

Список літератури

1. Двосторонні українсько-німецькі відносини. [Електронний ресурс] : Офіційний сайт

Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Києві. – Режим доступу: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/themen/politik/bilaterales>

2. Beziehungen zu Deutschland [Електронний ресурс] // Auswärtiges Amt — Режим доступу: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/ukraine-node/bilateral/202760>

3. Старостенко Г. Співробітництво України та ФРН у контексті європейської інтеграції. Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. Вип. 34, частина II. К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2002. С. 43-49;

Старостенко Г. Розвиток українсько-німецьких відносин: політичний аспект співробітництва. Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. Вип. 42, частина II. К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2003. С. 152–157.

4. Крушинський В.Ю. Приймак Б.І. Ставлення Німеччини до європейських та євроатлантичних прагнень України. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 131. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2017. С. 22–33.

5. Тодоров І.Я. Геополітичний вимір українсько-німецьких відносин. Україна та Німеччина: міждержавні відносини: збірник наукових праць– Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2018. С. 360-371.

6. Кривонос Р.А. Українсько-німецькі відносини: політичні аспекти (1989 – 2004 рр.) // Вісник Київського славістичного університету / Редкол.: Ю.М.Алексєєв (голов. ред.) та ін. – К.: КСУ, 2005. – № 23. – С. 56 – 73.

7. Frank-Walter Steinmeier zit. nach Daniel Freidrich Sturn, «Frage von Krieg und Frieden ist zuruk in Europa», 25.11.2016.//Aus Politik und Zeitgeschichte. Internationale Sicherheit. Nr.36-37/2018. S. 12-13.

8. Andreass Kappeler. Die Ukraine - ein Land zwischen West und Ost. Internationale Sicherheitspolitik.//Informationen zur politischen Bildung. Nr.362/2015. S. 22-23.

9. Савінок В. Німецько-українські відносини: чи реальна трансформація? [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Києві. – Режим доступу: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/themen/politik/-/1784156>

*Павло Проховник,
викладач, Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів,
Юрій Бураков,
студент, Національний університет
«Львівська політехніка»*

АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА «ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ»

Вишеградська група, або «Вишеградська четвірка», альянс центральноєвропейських країн: Польщі, Чехії, Угорщини і Словаччини, виник 15 лютого 1991 року в угорському місті Вишеград, після краху комуністичного Варшавського військово-політичного оборонного блоку. На зустрічі у Вишеграді президенти Польщі Лех Валенса, президент, на той час єдиної, Чехословаччини Вацлав Гавел та прем'єр-міністр Угорщини підписали декларацію з метою спільного курсу на шляху до інтеграції у Європейський Союз (ЄС) та Північноатлантичний Альянс (НАТО). Наприкінці 2004 р. було заявлено президентом Польщі, що Вишеградська група може виступати зі спільними ініціативами, які стосуватимуться політики ЄС щодо її східних сусідів, у тому числі України. Наступного року, на той час прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко зустрілася з прем'єр-міністрами країн «Вишеградської четвірки» й обговорила питання економічної співпраці та допомоги щодо інтеграції України до ЄС. У січні 2006 р. міністр оборони України Анатолій Гриценко взяв участь у зустрічі міністрів оборони країн Вишеградської групи в Будапешті. Він звернувся до своїх колег з проханням надати Україні методичну й експертну підтримку щодо набуття членства в НАТО. У грудні 2007 р. було оголошено про намір створити бойову групу країн «Вишеградської четвірки», до якої планувалося запросити й Україну, як постійного партнера четвірки.

Російська агресія 2008 р. проти Грузії, певним чином відбилася на проблемах безпеки союзницьких країн Вишеграду перед загрозою зі Сходу. 27 січня 2009 р. було підписано «Меморандум про співробітництво у сфері оснащення національних збройних сил сучасними видами озброєнь» між державами четвірки. Учасники «Вишеградської групи» заявили, що співробітництво у сфері

оснащення національних збройних сил сучасними видами озброєнь зменшить тиск на національні бюджети країн у галузі оборони. У цілому, «Вишеградська четвірка» успішно реалізувала свою мету щодо приєднання країн-учасниць до НАТО та ЄС.

Напад Російської Федерації (РФ) на Україну у лютому 2014 р. був засуджений державами «Вишеградської четвірки». Вперше в ХХІ ст. держава – постійний член Ради Безпеки ООН, здійснила агресію проти сусідньої держави попри свої зобов'язання щодо підтримання миру та безпеки. Своїми діями Кремль зруйнував існуючу систему міжнародних відносин. Упродовж 2014 – початку 2015 рр. у офіційних заявах члени альянсу підтримали територіальну цілісність України і виступили проти анексії Криму та Донбасу.

У листопаді 2014 р. на зустрічі в Братиславі Президент України Петро Порошенко та президенти країн «Вишеградської четвірки» домовились про започаткування нового формату співробітництва, зокрема постійної взаємодії на рівні міністрів закордонних справ та оборони країн альянсу та України. У грудні 2014 р. Президент України під час зустрічі з делегацією країн «Вишеградської групи» у Києві висловив сподівання, що «четвірка» зміниться на «п'ятірку» із долученням України.

21 червня 2015 р. в ході засідання начальників генеральних штабів країн «Вишеградської четвірки» та країн Балтії, в якому також взяв участь начальник Генштабу України Віктор Муженко, було заявлено про намір поглибити військову співпрацю з Україною. Зустріч у такому форматі відбулася вперше. Під час засідання учасники приділили основну увагу перспективам посилення практичного військового співробітництва України, Польщі, Словаччини, Чехії, Угорщини, Литви, Латвії та Естонії. У своєму виступі начальник Генштабу України запропонував конкретні шляхи активізації військової співпраці у форматі "Вишеградська четвірка + країни Балтії + Україна". Окрім участі у спільному засіданні, начальник Генштабу провів низку двосторонніх зустрічей, у ході яких обговорив із колегами можливості обміну досвідом, матеріально-технічної допомоги, навчання та спільної підготовки військ тощо.

Російсько-українська війна винесла на перший план у взаєминах країн Вишеграда безпековий пріоритет. На сьогодні цей фактор становить спільний інтерес і є об'єднувачим елементом для діяльності вишеградського альянсу. Адже одні завдання, які ставили перед собою країни альянсу вже виконані, зокрема вступ до ЄС та НАТО, інші залишилися нереалізованими або втратили свою актуальність через розбіжність позицій окремих держав «четвірки» щодо пріоритетності інтересів в ЄС. Проблема зміцнення безпеки відкриває новий напрям об'єднувачих процесів вишеградського союзу. Згадана військова співпраця, наприклад у форматі "Вишеградська четвірка + країни Балтії + Україна", мала би стати значним внеском у розбудову європейської оборонної системи та адекватною відповіддю на сучасні виклики політики безпеки. Військове співробітництво дасть змогу активізувати діяльність вишеградського альянсу, зміцнити зв'язки. За основу можна було би узяти Литовсько-польсько-українську бригаду імені Великого гетьмана Костянтина Острозького, яка була створена у 2014 р. зі збройних сил трьох сусідніх держав – Литви, Польщі та України. Військове співробітництво України та країн Вишеграду знайшло відбиття у низці міжвідомчих угод міністерств оборони та зустрічей керівників мілітарних відомств. Такий вид співпраці надасть змогу Україні інтегруватися до Європи через її культурну, політичну, економічну та безпекову складові.

У самій «вишеградській групі» є значні труднощі щодо організаційних аспектів діяльності. Запланована на 19 лютого 2019 р. перша зустріч глав урядів Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини поза кордонами «четвірки», в Єрусалимі не відбулася. Прем'єр-міністр Чехії Андрей Бабіш повідомив, що замість запланованого саміту відбудуться "двосторонні переговори" між окремими учасниками, а саміт вдасться провести в другій половині року, коли Прага головуватиме в об'єднанні східноєвропейських держав. Відмова прем'єр-міністра Польщі Матеуша Моравецького приїхати на саміт передували заяви глави МЗС Ізраєля Каца та прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньягу про те, що багато поляків "співпрацювали з нацистами" та "всмоктали антисемітизм з молоком матері". Ці заяви ізраїльських урядовців загострили ізраїльсько-польські відносини й призвели до відмови польського прем'єра приїхати у Єрусалим.

Слід зауважити, що сьогодні перемовини урядових кіл України із країнами альянсу проходять у складних умовах. Беззаперечно підтримує українську сторону лише Польська Республіка. Різними є підходи інших членів альянсу, зокрема щодо впровадження жорстких економічних санкцій проти Кремля. Тісні економічні зв'язки з РФ і надалі підтримують Чехія та Словаччина. Будапешт майже повністю залежить від Москви щодо постачання енергоносіїв. Етнополітичні інтереси Угорщини в Україні, аж до вимоги формування національно-територіальної автономії у Закарпатській області блокують увесь переговорний процес щодо залучення нашої країни до ЄС та НАТО.

Прем'єр-міністри Угорщини та Польщі Віктор Орбан і Матеуш Моравецький заявили, що Вишеградська група не розширюватиметься на інші країни, оскільки це могло б збільшити ризики щодо ефективної співпраці чотирьох країн. “Найбільшою перевагою «четвірки» є те, що країни, які її формують, є схожими в історичному, культурному й економічному планах. Ми - в одній категорії. Будь-яке розширення було б ризиком для ефективності групи”, – заявив Орбан.

Все ж Україні слід наполегливо шукати взаємні точки дотику. Таким є наприклад ставлення до російського проекту газопроводу "Північний потік-2", який має на меті завдати дошкульного удару щодо транзиту газу через Україну. Країни Вишеградської групи мають однозначно негативне або критичне ставлення до газопроводу, який спрямовується в обхід України, Польщі і проходить дном Балтійського моря до Німеччини.

Незважаючи на певні розбіжності щодо ухвалення тих чи інших рішень, відкриті та латентні конфлікти, Вишеградська четвірка все ж має достатній потенціал впливу на загальноєвропейську політику, зокрема щодо країн Східної Європи. Для України важливою є як політична підтримка з боку країн альянсу, так і вивчення та застосування їхнього позитивного інтеграційного досвіду.

Ольга Риндзак
канд. екон. наук, ст. наук. співр.
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І.Долішнього НАН України»

МІГРАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК МОЖЛИВА ЗАГРОЗА ДЕМОГРАФІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

За роки незалежності Україна стала активним учасником процесів міжнародної міграції населення, які інтенсифікуються в умовах глобалізації. Так, за даними Департаменту економічних і соціальних питань ООН, у 2000 році Україна займала п'яте місце в світі за кількістю населення, яке емігрувало за її межі. У 2017 році вона опустилась на восьме місце, але не за рахунок скорочення чисельності мігрантів, а завдяки значному зростанню міграційних потоків з Бангладешу, Сирії та Пакистану. Станом на 2017 рік сукупна чисельність емігрантів - вихідців з України становила 5,9 млн осіб, третина з яких має базову або закінчену вищу освіту [1, с.13]. Значні еміграційні потоки призводять до вимивання найбільш цінного людського потенціалу за межі країни, що веде до демографічних втрат, спричинює низку соціальних та економічних проблем. За таких обставин актуалізується необхідність дослідження як реальної, так і потенційної міграційної активності населення України, виявлення основних її чинників та вироблення на цій основі відповідних заходів державної міграційної й соціально-економічної політики України.

Аналізу статистики реалізованої міграційної активності населення України присвячено значну кількість публікацій. Натомість проблеми потенційної міграції потребують проведення соціологічних досліджень і залишаються не достатньо висвітленими. Прикладом вивчення потенційної міграції можуть слугувати результатами дослідження, проведеного за участю автора Державною установою «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України» спільно з Львівським міським центром зайнятості у 2018 році. В анкетуванні взяло участь 338 безробітних осіб, які звернулись по допомогу щодо працевлаштування до Львівського міського центру зайнятості. Вибірка є репрезентативною для незайнятого населення міста

Львова за статтю, віком та освітою.

У процесі соціологічного опитування нами було поставлено запитання: «Якщо б у Вас була можливість працевлаштування за кордоном, то чому б Ви надали перевагу?», де пропонувалось шість альтернатив відповіді. Результати показали, що поїхати за кордон на постійне місце проживання хотіло би 23% опитаних. Підняти своє матеріальне становище за рахунок виїзду за кордон на кілька років виявило бажання 16 % респондентів, а кожен п'ятий поїхав би на тимчасові заробітки. Ще 13,9% вирушили би за межі України хіба з розважальною чи пізнавальною метою. Водночас, майже чверть опитаних не виїжджали би за кордон взагалі.

Якщо просумувати частки респондентів, які висловили бажання щодо тимчасової трудової та стаціонарної міграції за кордон, то можна констатувати наявність позитивних міграційних установок у 60% безробітних. Екстраполяція результатів дослідження на генеральну сукупність показує, що це становить приблизно 9000 безробітних Львівщини.

Важливо зауважити, що висловлене позитивне ставлення до міграції далеко не завжди означає готовність здійснити міграційне переміщення. Так, на питання щодо реальних планів працевлаштування за кордоном у найближчих 5 років ствердну відповідь дала чверть усіх учасників дослідження. Це більш, ніж удвічі менше від частки тих, хто має позитивні міграційні установки. Така ситуація слугує підтвердженням висновків попередніх досліджень про те, що високий рівень міграційних бажань у суспільстві може бути радше індикатором незадоволення умовами життя, ніж реальними намірами до міграції [2].

Щоб висловлене бажання мігрувати не трансформувалось у реальні плани та подальшу їх реалізацію, необхідно досліджувати чинники міграції та впливати на них. Так, результати авторського та низки інших досліджень показують, що такими чинниками є низький рівень оплати праці та високий рівень безробіття в Україні.

З метою розробки пропозицій щодо регулювання економічних чинників міграційної політики в Україні, автором розраховано середній рівень заробітної плати, який за оцінками респондентів, здатний стримати зовнішню трудову міграцію. Так, за отриманими на підставі опитування розрахунками, середньомісячна заробітна

плата в Україні має становити приблизно 1000 євро. Натомість, за даними офіційного сайту Державна служба статистики України, у 2018 розмір середньомісячної оплати праці відповідав 271 євро [3]. Очевидною є необхідність підвищення заробітної плати, однак воно повинно відбуватись не різко і механічно, а поетапно у комплексі удосконалення всієї системи оплати праці та у супроводі успішності проведення економічних реформ.

Ще одним вагомим мотиваційним чинником міграції населення України за кордон є високий рівень безробіття, погані можливості працевлаштування та самореалізації. Вирішити цю проблему частково можна за рахунок активної політики створення нових робочих місць та сприяння розвитку малого і середнього бізнесу. Дію економічних чинників міграції мала б підсилити активна інформаційна, освітня і культурна політика держави, спрямована на формування у населення високого рівня патріотизму, любові до рідної землі, бажання сумлінно працювати для розвитку держави і добробуту її громадян.

Література

1. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. International Migration Report 2017: Highlights. – New York, 2017. – 30 p.

2. Laczko, F., Tjaden, J., and Auer D. Measuring Global Migration Potential, 2010-2015. Data Briefing Series of IOM's Global Migration Data Analysis Centre. Available online: https://publications.iom.int/system/files/pdf/gmdac_data_briefing_series_issue_9.pdf

3. Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за період з початку року. Архів / Оплата праці та соціально-трудові відносини / Ринок праці / Демографічна та соціальна статистика / Статистична інформація / Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

*Олександра Сагайдак
канд. істор. наук, доцент
Окчана Шамборовська
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

МОВНИЙ ЧИННИК ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР У ФОРМУВАННІ ЗОН НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Питання мови не є ключовим фактором конфлікту в Україні. Такого висновку дійшли представники миротворчої організації International Alert спільно з Незалежним центром політичних досліджень. Згідно з результатами дослідження російськомовні та етнічні росіяни, які є громадянами України, не стикаються з утисками за мовною ознакою чи з проблемами самоідентифікації [2].

Однак, слід зазначити, що дане дослідження стосувалося виключно питання російськомовної меншини, і жодним чином не зачіпало та не брало до уваги проблеми представників інших національних меншин, які компактно проживають на території нашої держави. Слід також зауважити, що дане дослідження проводилося і результати його були опубліковані ще до внесення на розгляд Верховною Радою України сумнозвісного «мовного» закону.

Власне після оприлюднення даного законопроекту питання мови почало розкручуватися в дискусіях, і найголовніше не тільки українського політикуму, а й власне кажучи, тільки віддалено причетних до цього, політичних колах сусідніх країн. Вже той факт, що питання внутрішньої політики держави стає наріжним каменем у стосунках між сусідніми країнами, вкотре нашої думку про те, що мовний чинник у виникненні як внутрішніх, так і міжнародних конфліктів відіграє далеко не останню роль, а почасу призводить до формування так званих зон нестабільності, що можуть носити як локальний так і подекуди регіональний характер.

Згідно з теорією Г.Форбса, сучасні етнічні процеси характеризуються збільшенням кількості етнічних контактів, і це тягне за собою два наслідки: з однієї сторони, ці контакти

зменшують відмінності між етнічними групами, а з другого – стимулюють всі можливі процеси по збереженню цих же відмінностей. Та не зважаючи на це, людям, які контактують потрібно спілкуватись якоюсь однією мовою і тоді постає запитання, яка власне з мов стане мовою спілкування. Кожна з груп намагатиметься, щоб представники іншої групи вивчали саме їх рідну мову і одночасно намагатимуться перешкодити тому, щоб члени їх групи вивчали чужу мову.

Спочатку такі процеси не носять характеру насильницьких дій. Ізоляція та субординація – є головними складовими лінгвістичного конфлікту. Конкуруючі групи намагаються використати різноманітні стимули для мовної асиміляції, для того, щоб зайняти найбільш вигідну позицію у міжетнічних контактах. Метою кожної з груп є прагнення примусити іншу сторону вивчити мову власної групи. Мовні відмінності використовуються для привілейованого доступу до робочих місць, влади, освіти і т.п. мовна стратифікація використовується конкуруючими групами для підтримання соціальної стратифікації, і в таких умовах насильницький розвиток конфлікту, на думку вченого, - є виключенням, а не правилом[3].

За таких обставин стає зрозумілим, що та етнолінгвістична спільнота, яка є не тільки кількісно більшою, а проводить більш агресивну мовну політику у певному регіоні, зможе отримати перемогу. Якщо до цієї політики додати ще й «вдале» сусідство з країною, що є носієм певної мови, то ми отримаємо не просто регіон нестабільності культурної, мовної, релігійної, а можливу зону етнічного конфлікту, який буде дуже важко врегулювати.

Слід також зазначити, що мовний чинник використовується і в процесі політичного антерпренерства, що вже став невідомою складовою більшості етнічних конфліктів у всьому світі і на пострадянському просторі зокрема.

За даними державного комітету статистики України згідно з переписом 1989 року у прикордонній з Російською Федерацією Донецькій області проживало майже 51% українців і 43,6% росіян, а вже згідно даних за 2001 рік ці цифри становили 57% і 38,2% відповідно[1]. Це засвідчує не просто переважну більшість етнічних українців, а й те, що частина населення, яке в період СРСР позиціонувала себе як етнічні росіяни за певних обставин змінила свою етнічну приналежність. На жаль, статистичні дані не зможуть

дати відповіді на питання використання у повсякденному житті української чи російської мови, але конфлікт на Донбасі продемонстрував світові, що вдала маніпуляція і досить агресивна мовна політика країни сусіда змогла мобілізувати не тільки росіян, що проживали на цій території, а й тих українців, які розмовляли російською мовою і за певних обставин прийняли рішення шукати захисту у країні, що є носієм їх псевдоматеринської мови.

Показовими є також дані щодо кількості етнічних угорців, які компактно проживають на території Закарпатської області: у 1989 році ця цифра становила 163111 осіб, а згідно з переписом 2001 року-156566 осіб, 95.4 відсотки з яких вважали угорську своєю рідною мовою[1].

Ця тенденція прослідковується і у даних щодо румунської і польської меншин, які компактно проживають на територіях Чернівецької та Львівської областей відповідно.

Аналіз сучасної ситуації показує, що використання мовного фактора закордонними державами створює низку проблем, пов'язаних з виникненням нових загроз національній безпеці на всіх рівнях. Активна діяльність цілої низки представників країн сусідів, що представляють конкретні організації та рухи, різноманітні нові культурні, а у нашому випадку рухи зарубіжного та вітчизняного (створені у нашій країні, але за суттю — антиукраїнські) походження, що використовують цей чинник для досягнення інших цілей, істотно впливають на процес державотворення. Зазначені проблеми мають конкретні політичні цілі, у деяких випадках створюють загрозу збереженню цілісності, незалежності держави, впливають на побудову рівноправних, якщо вже не партнерських стосунків та зв'язків з сусідами.

1.Офіційний сайт Державної служби статистики України. Доступно з <http://www.ukrstat.gov.ua/> (01.04.2016)

2.Офіційний сайт International Alert. Доступно з <https://www.international-alert.org/publications/russophone-identity-ukraine-uk> (01.04.2019)

3.Forbes H.D. Ethnic Conflict: Commerce, Cylture and the Contact Hypothesis. – New Haven: Yale University Press, 1997. - 169 p.

*Роман Сливка
канд. геогр. наук, доцент
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ЗАМОРОЖЕНІ КОНФЛІКТИ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ

Розпад соціалістичних федерацій СРСР та СРФЮ став однією із найважливіших подій у формуванні сучасної політичної карти світу і супроводжувався низкою територіально-політичних конфліктів. Коли збройні фази конфліктів закінчувалися, вони все ж продовжували тривати називаючись замороженими або хронічними [2, с. 87]. Об'єктивними причинами територіально-політичних конфліктів є невідповідність прагнень до підвищення політичного статусу окремих регіонів з можливостями і бажаннями їхнього забезпечення, різні бачення приналежності окремих територій, нерівномірність політичного і соціально-економічного становища різних спільнот і груп, їхнє виникнення можуть підштовхувати й низка суб'єктивних чинників, серед яких – поширення деструктивних геополітичних доктрин, насамперед імперіалізму, екстремістських ідеологій, поглиблення історико-культурної відчуженості чи антагонізму, втручання сусідніх держав [1, с. 307-308]. Просторовим проявом конфліктів пострадянського простору є існування шести псевдодержавних утворень на території Абхазії, Південної Осетії, Придністров'я та Донбасу.

Особливістю геополітичного положення Південного Кавказу є те, що тут проявляється ефект «in-betweenness», ситуація коли зовнішні геополітичні гравці суттєво визначають долю регіону. Внаслідок сепаратистських конфліктів та міждержавних воєн тут сформувались три самопроголошені псевдодержавні утворення: Абхазія, Нагірний Карабах і Південна Осетія. Найвигідніше положення серед них займає приморська Абхазія, менш вигідне – Нагірний Карабах (має спільний кордон з Іраном), найбільш вразливе – Південна Осетія, яка є буферним політичним утворенням між Росією і Грузією. До спільних характеристик політико-географічного положення сепаратистських утворень можна віднести наступні: 1) відносно невеликі розміри території; 2)

переважно гірський характер місцевості; 3) наявність одного визнаного міждержавного кордону 4) незадовільна сухопутна комунікаційна доступність, що посилює ефект периферійності; 5) відсутність регулярного авіасполучення. До відмінних характеристик положення конфліктних регіонів відносимо ступінь територіальної експансії влади невизнаних утворень: 1) в склад Абхазії входять території, які співпадають з радянськими адміністративними межами; 2) Південна Осетія завдяки російській військовій допомозі здійснює політику повільного переміщення кордону у глиб грузинської території, яке офіційний Тбілісі називає “bordering”; 3) під час військових дій в 1992-1993 карабахські сили зайняли територію семи етнічно азербайджанських адміністративних районів за межами Карабаху, яка суттєво більша від території колишньої автономії, що дає підставу кваліфікувати такі дії як воєнну окупацію.

Майбутнє малонаселених, слабких в економічному відношенні самопроголошених республік Південного Кавказу залежить від допомоги країн-протекторів. Це дає підстави констатувати повну обумовленість їх майбутнього спроможністю Росії і Вірменії забезпечувати дипломатичний і воєнний захист цих регіонів.

Придністровський конфлікт стосується юрисдикції Молдови над територією більшої частини лівобережжя Дністра, яка до конфлікту входила в склад Молдавської СРСР, а також міста Бендери. Самопроголошена «ПМР» складена із двох головних територіальних фрагментів – Північного (Каменський, Рибницький, частково Дубосарський райони) та Південного (Слободзейський, Григоріюпольський, південна частина Дубосарського районів), які пов’язані між собою вузькими транспортними коридорами. В геополітичному відношенні – це буферна територія, яка знаходиться між Молдовою і Україною. На сході вона межує з Україною (довжина кордону 405 км), а на заході – з Молдовою (довжина кордону 411 км). Вразливість сепаратистського регіону обумовлена можливістю його блокади Україною та Молдовою. Формально конфлікт у Придністров’ї є внутрішнім, а не міждержавним, проте до сьогодні не визначений мандат російських миротворців у сепаратистському регіоні. Це дає можливість чітко ідентифікувати зацікавленість Росії у пролонгації конфлікту. У 2017

році Молдова зажадала виводу російського контингенту. Росія відмовилась від цього і продовжує підтримувати сепаратистів. Після початку російської агресії в Криму і на Донбасі Україна 21 травня 2015 денонсувала п'ять договорів з РФ, що забезпечували функціонування російського військового контингенту в Придністров'ї.

Ретроспективний погляд дозволяє стверджувати, що на пострадянському просторі реалізується геостратегія Росії, що спрямована на створення уздовж її кордонів буферної зони із вразливих держав. Спосіб реалізації цієї стратегії – структурування суверенного простору Молдови, Грузії, України на вигідних для РФ умовах. На наш погляд, можна ідентифікувати наступні сценарії поширення російської гегемонії: 1) федералізація / конфедералізація пострадянських держав, наслідком чого при прийнятті ключових геостратегічних рішень більшість у форматі «2 проти 1» матимуть проросійські суб'єкти імовірних федерацій / конфедерацій, як це відображено у т. зв. «Плані Козака» для Молдови; 2) кантонізація простору шляхом дроблення суверенної території на низку псевдодержавних утворень різного ступеня залежності від Росії (відторгнення від Грузії Абхазії і Південної Осетії та проекти т. зв. «народних республік» в Україні); 3) анексія частини території (події 2014 в Криму); 4) інкорпорація держав, що розглядається як імовірний сценарій щодо Білорусі.

Отже, просторове домінування залишається пріоритетом політики Росії і досягається шляхом використання і посилення вразливих характеристик територіально-політичних утворень, що є об'єктом експансії. Такими характеристиками є периферійне положення відносно столиці, виразна етнічна чи регіональна ідентичність населення, змішаний етнічний склад населення, менша лояльність до національних проектів державного будівництва. Станом на 2019 рік успішне функціонування псевдодержавних утворень повністю залежить від економічної, політичної, інформаційної, військової підтримки РФ і Вірменії.

1. Дністрянський М. Геополітика: Навчальний посібник / М.С. Дністрянський. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 436 с.

2. Kopeček V. et al. De Facto States and Democracy: The Case of Abkhazia / V. Kopeček, T. Hoch, V. Baar // Bulletin of Geography:

Ігор Тодоров
доктор історичних наук, професор
Ужгородський національний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ОЦІНКАХ ЕКСПЕРТІВ

Закріплення на конституційному рівні правової визначеності курсу України на членство в ЄС і НАТО «мобілізуватиме українське суспільство і українську владу та сприятиме реформам, спрямованим на досягнення критеріїв повноправного членства в ЄС і НАТО» [1]. В цьому контексті важливо розглянути експертний погляд на сучасний стан євроатлантичної інтеграції. Були використані результати опитування експертів Центром миру, конверсії та зовнішньої політики України та Центром міжнародної безпеки та євроатлантичної інтеграції Ужгородського національного університету в грудні 2018р. за традиційною методикою (застосовується з 1997 р.) серед чотирьох груп осіб, причетних до аналізу, планування, експертизи зовнішньої та безпекової політики України та прийняття політичних рішень (працівники органів державної влади й державних аналітичних структур, військова еліта, народні депутати, фахівці з ВУЗів, неурядових організацій, журналісти), які представляють основні регіони України – Центр (в основному Київ), Схід, Захід, Південь. Автор програми дослідження професор О.Потехін. В опитуванні брали участь 71 експерт.

Отже, 95% експертів вважала важливість просування України до набуття членства в НАТО як мети зовнішньої політики (табл. 1). Абсолютна більшість опитаних головним вважають створення передумов для вступу України до НАТО (86%), при чому більше половини впевнена, що це варто робити найближчим часом. Майже дві третини опитаних сподіваються на пряму допомогу у здійсненні військової реформи, половина - надання додаткових гарантій безпеки Україні (табл. 2). спільна розробка концептуальних засад військової політики, узгодження військово-технічної політики,

підтримка ВПК, спільні навчання, торгівля зброєю, спецтехнікою, послугами військово-технічного призначення, підготовка кадрів. Жоден експерт не згадав участь у миротворчих операціях в якості пріоритету, хоча Україна брала участь майже в усіх операціях Альянсу. Мабуть зараз це, в умовах російської окупації, не вважається актуальним.

Ефективність забезпечення реалізації курсу України на співробітництво й зближення з НАТО, за експертними спостереженнями, демонструє певний оптимізм. Зокрема, позитивно оцінено дії органів виконавчої влади та законодавче забезпечення. Високою є і оцінка кадрового забезпечення євроатлантичної інтеграції. Проте низьким переважна більшість експертів вважає фінансове забезпечення і якість реалізації ухвалених рішень. Безсумнівним виглядає забезпечення громадської та міжнародної підтримки євроатлантичних прагнень України (табл. 3).

Таблиця 1

Оцініть важливість просування України до набуття членства в НАТО як мети зовнішньої політики грудень 2018 р.				
дуже важлива 80%	Важлива 15%	Другорядна 4%	не відповідає інтересам України 0%	важко сказати 1%

Таблиця 2

Які напрямки співробітництва з НАТО є пріоритетними для України сьогодні? (%) (сума відсотків більше 100, оскільки експерти могли обирати до трьох варіантів)	
таких немає, співробітництво з НАТО взагалі не потрібне	0
створення передумов для вступу України до НАТО в перспективі	26
створення передумов для вступу України до НАТО найближчим часом	60
спільна розробка концептуальних засад військової політики	30

пряма допомога у здійсненні військової реформи	63
допомога у створенні системи демократичного цивільного контролю за силовими структурами	25
надання додаткових гарантій безпеки Україні	50
узгодження військово-технічної політики, підтримка ВПК	29
торгівля зброєю, спецтехнікою, послугами військово-технічного призначення	22
підготовка кадрів	22
спільні навчання	25
участь у миротворчих операціях	0

Таблиця 3 Оцініть, будь ласка, ефективність забезпечення реалізації курсу України на партнерство й співробітництво з НАТО за наступними параметрами	Висока	Посередня	Низька	Нульова	Важко відповісти
1. Дії органів виконавчої влади	20	57	21	2	0
2. Законодавче забезпечення	25	57	13	5	0
3. Кадрове забезпечення	14	43	40	1	2
4. Фінансове забезпечення	6	35	50	4	5
5. Якість виконання ухвалених рішень	11	46	35	2	6
6. Забезпечення громадської підтримки	35	48	13	3	1
7. Забезпечення міжнародної підтримки	24	54	20	2	0

Варто згадати те, що Альянс, на відміну від ЄС, одразу після окупації Криму однозначно і жорстко висловився щодо порушення міжнародного права Російською Федерацією. Генеральний Секретар НАТО Є. Столтенберг був і є впевненим, що порушення суверенітету та територіальної цілісності України загрожує безпеці всієї Європи.

Спираючись на експертні оцінки маємо підстави стверджувати, що окупація Криму, війна в Донбасі дедалі більше руйнують систему міжнародних відносин, підривають засади міжнародного права. Ці дії Росії тривалий час не знаходять адекватної відсічі з

боку США, ЄС, НАТО. Захід не зміг консолідуватися і не спромігся на активізацію своєї політики на цьому напрямку. Водночас, російська військова агресія надала реальний шанс Києву нарешті пройти «точку неповернення» до статусу сателіта Москви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1 Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)». [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64531

Софія Федина

канд. політ. наук, доцент

Львівський національний університет

імені Івана Франка

ПІВНІЧНИЙ ПОТІК-2 ЯК ЕЛЕМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ МОСКОВСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Гібридна війна стала нормою сучасних міжнародних відносин. Вона ведеться на усіх фронтах, де можна отримати дивіденди. Завданням такої війни є знищити супротивника, роз'єднати союзників, посіяти невпевненість і зневіру, і створити передумови для переможного ходу агресора.

Одним із критично важливих для України є фронт енергетичний, зважаючи на тривалу історію газової залежності України від Москви. МФ використовувала газовий фактор як короткий повідок, за допомогою якого керівництво України схилили приймати ті чи інші рішення: знижка на газ в обмін на політичні поступки (напр. Харківські угоди, продовження дислокації чорноморського флоту МФ у Криму, вимоги долучитися до Митного союзу, тощо), і як нагайку, якою карали за спроби відстояти свою позицію (припинення поставок газу в люті морози, дискредитація України перед світовою спільнотою, газовий шантаж).

Що більше, як наголошує В. Каспрук, МФ почала використовувати енергетичні ресурси як зброю, щоб отримати реванш за програш холодної війни і розпад СРСР, а «парадоксальність ситуації полягає в тому, що Європа, закупаючи московський газ і нафту, допомагає Москві оплачувати її геополітичні афери»[2]. Однією з перших жертв стала саме Україна, як найближчий сусід і як держава, яка ризикувала вийти із зони московського контролю.

З початку московської агресії, українська держава зробила все можливе, щоб мінімізувати газову залежність, диверсифікувати поставки газу і розвинути альтернативну енергетику. Станом на 2019 р. Україна закуповує газ у Європі, водночас різко зменшивши об'єми споживання газу, а серед імпортерів газу почали з'являтися відомі європейські компанії [5]. Україна є частиною Європейської енергетичної хартії, якій, зокрема, побудова нового газогону в обхід України суперечить.

Проект Північний потік-2 з'являється як наслідок численних невдалих спроб Московської Федерації отримати повний контроль над українською газо-транспортною системою (ГТС). Треба врахувати, що українська ГТС є однією з найпотужніших у світі і водночас на разі це головний маршрут транзиту московського газу до Європи.

Як показують дослідження, будуючи Північний потік-2 МФ переслідує дві основні мети:

1. Вирішити українське питання, що можливо у двох варіаціях: Україна отримує 3% ВВП від транзиту газу, тому втрата транзитного потенціалу послабить державу економічно, і водночас зменшення об'ємів газу в газогоні створить труднощі в експлуатації; з іншого боку, не будучи залежною в транзиті від української ГТС, МФ матиме можливість розпочати повномасштабне вторгнення в Україну. На думку глави МЗС Великобританії Дж. Ханта, саме те, що Україна є країною-транзитером московського газу, стало захистом від повномасштабного вторгнення Московської Федерації [7].

2. Зосередити в свої руках більшість шляхів поставки газу до Європи, і тим самим взяти її на газовий гачок. Як наголосив депутат Європарламенту від Німеччини Е. Брок, Північний потік-2 - проект

суто політичний, це стратегічна зброя, завдання якої - закріпити газову залежність Європи від МФ [1], і, що більше, зробити європейські країни ресурсними і екологічними заручниками.

Газовий фактор МФ активно використовує для знищення єдності Європейського співтовариства, яке з початку московської агресії в Україні єдиним фронтом виступило на захист суверенітету та територіальної цілісності України. Саме країни з високим рівнем газової залежності мають тенденцію підтримки МФ в її зовнішній політиці, зокрема активно піднімають питання про зняття санкцій (Німеччина, Італія, Австрія). Президент України П.Порошенко вважає, що прихильники будівництва газогону **Північний потік-2** є співниками Москви в її гібридній війні [3]. Натомість показово, що саме країни пострадянського простору – Польща, Словаччина, країни Балтії - найбільше усвідомлюють загрозу енергетичного поневолення Європи.

Водночас побудова Північного потоку-2 створює цілий пласт проблем для Європи загалом [8]:

1. Підрив довгострокових зусиль Європи, спрямованих на отримання енергетичної незалежності від Москви;

2. Своєрідна винагорода Москві за її агресію в Україні та Грузії;

3. Підстава центрально-східноєвропейських країн ЄС та країн-членів НАТО та підрив давніх союзів та європейської солідарності;

4. Підвищення залежності Німеччини від російської енергії, в результаті чого Москва матиме більші можливості політичного шантажу Берліна;

5. Де-факто сприяння політичній корупції та схемам відмивання коштів Газпрому та його філій у Європі;

6. Посилення військової напруги в Балтійському морі та послаблення свободи дій НАТО в регіоні, а водночас збільшення можливостей шпигунства в басейні Балтійського моря та обмеження свободи навігації;

7. Сприяння де-факто спільному фінансуванню європейськими компаніями гібридних та звичайних військових потужностей МФ, які вона активно використовує проти Європи;

8. Підведення європейських компаній, які беруть участь у проекті, під американські санкції, введені проти МФ, що негативно вплине на більш широкі відносини США та ЄС;

9. Порушення принципів енергетичного союзу ЄС та Третього енергетичного пакету, зокрема;

10. Створення суттєвих екологічних ризиків та викликів в регіоні Балтійського моря.

Ще одним виміром газової війни є погроза припинити транзит газу українською територією, якщо Україна не відмовиться від перемоги у Стокгольмському арбітражі щодо контрактів із Газпромом (в результаті арбітражу Україна зекономила за 2012-2018 рр. 77 мільярдів доларів, і вперше саме Газпром винен Україні кошти) [6]. Це ставить під загрозу не тільки Україну, але й країни, які є отримувачами газу з української ГТС.

Водночас науковці розглядають ширший геополітичний контекст ситуації. Анексія Криму, мілітаризація акваторій Азовського та Чорного морів, розбудова Турецького потоку - все це дає можливість МФ встановити контроль над ситуацією в регіоні, зокрема використовуючи усі наявні платформи для розміщення спецтехніки (технічні засоби ведення розвідки, підводні ударні безпілотники). Реалізація проекту Північний потік-2 – дасть повний контроль на регіоном балтійського моря в руки МФ, оскільки вона є єдиним власником газогону [4].

Література:

1. Залежність Європи від Росії зросте через "Північний потік-2" – євродепутат. 24 березня, 2018. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://dt.ua/ECONOMICS/zalezhnist-yevropi-vid-rosiyi-zroste-cherez-pivnichniy-potik-2-yevrodeputat-273080_.html

2. Каспрук В. «Північний потік-2» – «Троянський газопровід» Росії, 03 Червень 2018. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29268216.html>

3. Порошенко назвав прихильників проекту "Північний потік-2" спільниками РФ у гібридній війні. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://dt.ua/POLITICS/poroshenko-nazvav-prihilnikiv-proektu-pivnichniy-potik-2-spilnikami-rf-u-gibridniy-viyni-273819_.html

4. Прокопчук С. Російські «потоки» як таємна зброя гібридних війн, 28.02.2019. [Електронний ресурс] Режим доступу:

<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rosijski-potoki-yak-tayemna-zbroya-gibridnih-vijn/>

5. Ринок природного газу України. Дослідження PwC. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://eba.com.ua/rynok-prirodnogo-gazu-ukrayiny-doslidzhennya-pwc/>

6. У "Нафтогазі" розповіли про те, як їх шантажує Росія, 11 січня 2019. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1772811-u-naftogazi-rozpovili-pro-te-yak-yikh-shantazhuje-rosiya>

7. Що завадило РФ повномасштабно напасти на Україну: думка Лондона. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ua-news.liga.net/politics/news/scho-zavadilo-rf-povnomasshtabno-napasti-na-ukrainu-dumka-londona>

8. Parliamentary questions, 11 July 2018. Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document//P-8-2018-003817_EN.html

*Сергій Федуняк
доктор політичних наук, професор,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

АРХІТЕКТУРА БЕЗПЕКИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ ПІСЛЯ 2014 РОКУ

2014-й рік став рубіжним у контексті трансформації архітектури безпеки на в регіоні нових незалежних держав колишнього Радянського Союзу, що склалася впродовж останніх десятиліть після завершення «холодної війни».

Ще на початку 90-х рр. ця територія з певними винятками за негласною згодою Заходу потрапила під переважаючий політико-економічний і військовий вплив Росії. США та їх союзники погодилися на такий розвиток подій з кількох причин. По-перше, вони не мали достатньо ресурсів для інкорпорації пострадянського простору до сфери власних інтересів. По-друге, стратегічну цінність даної території країни Заходу вбачали у створенні Росією і державами регіону балансу проти зростаючої військово-політичної експансії Китаю. І нарешті, сама Росія сприймалася у середньо і довготривалій перспективі як союзник і навіть частина західної

цивілізації і «золотого мільярду», що мав намір ще довго домінувати у глобалізованому ліберальному світі.

Виходячи з цих міркувань, їхня політика на пострадянському просторі, за винятком Балтії, була обережною і спрямованою на те, щоб не ставити під сумнів особливі права Москви на терені колишнього СРСР. Це, зокрема, проявлялося в особливостях процесу розширення НАТО на схід, що не передбачало створення військової інфраструктури на території нових держав-членів; фактичному самоусуненні від врегулювання «заморожених» конфліктів, а потім і відмові від реальної підтримки Грузії в 2008 році, яка стала жертвою російської агресії тощо.

Все це дало можливість Росії розгорнути інституційне будівництво у безпековій сфері, зокрема, у травні 1992 року було укладено Договір колективної безпеки (ДКБ), або «Ташкентський пакт», який був майже повною калькою основних положень Вашингтонського договору 1949 року. На практиці, цей договір відрізнявся від системи колективної оборони західних держав, оскільки спрямовувався не на захист від зовнішньої загрози, а більшою мірою на підтримання внутрішньої стабільності авторитарних режимів пострадянського простору. Це відповідало загальній стратегії Москви, яка полягала у максимальному збереженні єдиного військово-політичного простору як однієї із передумов успішної реінтеграції колишнього СРСР у майбутньому. Домінування у безпековій сфері у «ближньому зарубіжжі» поряд із статусом ядерної держави для Москви було чинником збереження провідних позицій в ієрархії міжнародної системи.

Певний дисонанс в цю картину вносили Україна, Грузія, Азербайджан, Молдова і Узбекистан, котрі не були повною мірою частиною російського безпекового простору. В 1997 році вони за підтримки Сполучених Штатів створили альтернативне об'єднання ГУУАМ як певну противагу зростання проявів нео-імперської і реваншистської політики Росії в регіоні. На жаль, дана організація не мала під собою стійкої основи у вигляді довготривалих стратегічних інтересів держав-учасниць і тому не змогла стати реальною альтернативою безпекового інституціоналізму на пострадянському просторі.

Отже, з 1992 року на терені колишнього СРСР архітектура

безпеки існувала у вигляді двох утворень і держав, що формально до них не входили, але де-факто знаходилися під переважаючим впливом Росії чи Заходу.

У 2004 році почалися процеси трансформації безпеки на пострадянському просторі. Держави Балтії стали повноправними членами Організації Північноатлантичного договору. Розпочали свій дрейф у західному напрямі Україна і Грузія. Проте самим головним чинником переформатування безпекової архітектури стала реваншистська нео-імперська політика Росії, спрямована на прискорення реінтеграції пострадянського простору. Переломним моментом руйнування архітектури стала російська агресія в Грузії у серпні 2008 року, коли Москва вперше відкрито застосувала військову силу проти держави пострадянського регіону. Все це відкрило шлях до окупації і анексії Кримського півострову і розгортання війни проти України на Донбасі в 2014 році.

Які чинники мають безпосередній вплив на архітектуру безпеки пострадянського простору?

1. Насамперед, в регіоні триває широкомасштабний військовий конфлікт і хоча він набуває «заморожених» рис, проте його наявність означатиме радикальне руйнування архітектури безпеки, що з'явилася після завершення «холодної війни». Досить ймовірно, що Україна, а також Грузія і Молдова суттєво віддалилися від Російської Федерації і не зможуть вважатися частиною безпекової інституційної конструкції пострадянського регіону. Іншими словами, вказані держави надалі уникатимуть спільної з Росією участі у регіональних структурах безпеки.

2. Спостерігається руйнування американо-російського режиму контролю у сфері ракетно-ядерних і звичайних озброєнь. Зокрема, на початку 2019 року обидві сторони оголосили про припинення чинності Договору про ліквідацію ядерних ракет малої і середньої дальності [7]. Зникли обмеження для концентрації російських збройних сил в прикордонних районах і акваторії Чорного і Азовського морів внаслідок виходу Росії з Договору про звичайні збройні сили в Європі у березні 2015 року [6]. Такий розвиток подій знижує рівень безпеки у світі загалом та на Євразійському континенті зокрема, оскільки у перспективі посилюється сек'юритизація політики в регіоні і ядерна зброя знову піднімає свій

статус в якості інструменту стримування, як це було у період «холодної війни».

3. Відбувається перегляд ставлення західних держав до Російської Федерації внаслідок розв'язаної останньою військової агресії щодо України. Так «Стратегія національної безпеки США» визначала Російську Федерацію однією з провідних загроз національній безпеці держави [9, Р.2]. У свою чергу, Північноатлантичний Альянс визнав Росію в якості однієї з основних загроз безпеці Євро-Атлантичного простору, про що було зазначено у щорічній доповіді Генерального Секретаря Є.Столтенберга за 2018 рік [10, Р.20]. Наслідком цього стало рішення щодо перенесення військової інфраструктури Альянсу на схід, зокрема, в балтійські держави і Польщу. Мова йде про стаціонарне розміщення чотирьох бригад збройних сил Великої Британії, Канади, Німеччини і США загальною чисельністю 4500 осіб, а також введення в дію Північно-Східної штаб-квартири в місті Ельблонг (Польща). [10, Р.13]. Також США та їхні союзники нарощують сили та інтенсивність спільних військово-морських навчань у басейні Чорного моря [10, Р.14]. У ході Брюссельського саміту НАТО у липні 2018 року було заявлено, що «нормалізація відносин є можливою лише за умови чіткої та конструктивної зміни поведінки Росії, яка засвідчила б дотримання нею норм міжнародного права та її міжнародних обов'язків і зобов'язань» [1]. Загалом це означатиме зростання військової активності і збільшення кількості озброєнь у регіоні, а також тривалу конфронтацію основних ядерних держав.

4. У середовищі західної політичної еліти поступово з'являється розуміння необхідності вироблення довгострокової стратегії щодо Росії, мета якої полягатиме у зміні політичного режиму і реальній демократизації російської держави і суспільства [4]. Звідси зростає стратегічна цінність України для Заходу у контексті створення як військових, так і невійськових механізмів стримування російської агресії. Наступним етапом повинна стати включення нашої держави до оборонного простору НАТО. На жаль, аналіз висловлювань західних політиків та експертів стосовно повноправного членства України у Північноатлантичному альянсі свідчить, що попри позитивну риторику, майбутні союзники все ще

не до кінця готові бачити там нашу державу [2; 8]. Проте, можна стверджувати, що процес «вбудування» України до Північноатлантичного Альянсу і, ширше, до оборонних структур Заходу на рівні збройних сил, фактично розпочався.

5. Почалася турбулентність інституційної структури безпеки, створеної Росією. Це стало наслідком агресивних дій Москви на пострадянському просторі. Спостерігається помітна стагнація у розвитку СНД, що остаточно виродилася у «клуб президентів», діяльність якого носить переважно статусний характер, а безпекові функції, закладені в Статут Співдружності, фактично не працюють, про що засвідчила відсутність реакції на агресію щодо України. Основна безпекова інституція пострадянського простору - Організація Договору колективної безпеки (ОДКБ) упродовж останніх п'яти років не відзначалася помітною активністю. Проте в її структурі (у вигляді Колективних сил оперативного реагування і Миротворчих сил) закладені можливості перетворення на інструмент російської експансіоністської політики, зокрема й стосовно союзних держав. Слід зазначити, що зовсім небезпідставно деякі держави, зокрема Білорусь і Казахстан починають вбачати у Росії зовнішню загрозу власній безпеці [5; 3].

Отже, на завершення можна підсумувати, що у коротко і середньо тривалій перспективі безпекова інституційна фрагментація на терені колишнього СРСР продовжиться. Росія не полишить спроби утримання у власні сфері контролю членів ОДКБ, намагаючись інтенсифікувати відносини в рамках цієї військово-політичної структури. Водночас, Україна, Молдова і Грузія всіляко уникатимуть участі в інститутах безпеки на пострадянському просторі. Їх зусилля у цьому напрямі чималою мірою залежатимуть від успішності інтеграції до Євро-Атлантичної системи безпеки.

Література

1. Відносини НАТО-Росія. Офіційний сайт НАТО. 5 грудня 2018 року. - https://www.nato.int/cps/uk/natolive/topics_50090.htm.

2. Єреміца В. Західні аналітики про заяву Порошенка про членство України в ЄС та НАТО. Радіо «Свобода». 30 січня 2019 року. - <https://www.radiosvoboda.org/a/chlenstvo-ukrayiny-v-eu-i-nato/29742433.html>.

3. Казахский политолог: «В Украине решается судьба не только ее самой, но и всего постсоветского мира». 26 ноября 2014 года. УНИАН. - <https://www.unian.net/politics/1014258-kazahskiy-politolog-v-ukraine-reshaetsya-sudba-ne-tolko-ee-samoy-no-i-vsego-postsovetskogo-mira.html>.

4. Кубілюс А., Кіркілас Г. Чотири елементи стримування Путіна: якою має бути стратегія Заходу щодо Росії. Європейська правда. 6 липня 2018 року. - <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/6/7084015/>.

5. Политолог: Беларусь вынуждена проводить сбалансированную политику. 4 марта 2019 года - <https://ru.oxu.az/world/301950>.

6. Росія вийшла з договору про звичайні озброєння в Європі. Дзеркало тижня. – 2015. - 10 березня. - <https://dt.ua/WORLD/rosiya-viyshla-z-dogovoru-pro-zvichayni-ozbroyennya-v-yevropi-166485.html>.

7. Росія також вийшла з ядерного договору з США. Європейська правда. 4 березня 2019 року. - <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/03/4/7093549/>.

8. Україна-НАТО: діагностика партнерства. – Київ: Інститут світової політики, 2015. – 49 с.

9. National Security Strategy of the United States of America. December 2017. – Washington DC: The White House, 2017. 68 p.

10. The Secretary General’s Annual Report 2018. – Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2018. - 132 p.

Тарас Шевчук

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ 1994 Р. ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ТА ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ УКРАЇНИ.

Після розпаду СРСР у 1991 р. Україна стала повноправним, самостійним суб’єктом міжнародного права, попередньо,

проголосивши у Декларації про державний суверенітет, що як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори..., виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру й міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах. У заключній частині Декларації про державний суверенітет України зазначено, що відносини України з іншими радянськими республіками будуються на основі договорів укладених на принципах рівноправності, взаємоповаги та невтручання у внутрішні справи. В подальшому впродовж другої половини 1991 р. Верховною Радою було прийнято низку нормативно-правових актів, зміст яких засвідчив її відданість загальноновизнаним нормам та принципам міжнародного права, а також готовність працювати на загальне благо світової спільноти, зміцнення миру та міжнародної безпеки.

Яскравим прикладом послідовної міжнародно-правової політики України стало її приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. та зобов'язання ліквідувати всю ядерну зброю, що знаходиться на її території. З цією метою 05.12. 1994 р. у Будапешті було підписано Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р., згідно якого держави-підписанти Меморандуму, а саме: США, Великобританія і Росія, а згодом Франція та Китай підтвердили їх зобов'язання згідно із принципами Заключного акта НБСЄ 1975 р. поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України. Очевидним є те, що у такий спосіб Україна обміняла силу ядерної зброї на силу та дієвість міжнародного права, виходячи з того що Меморандум, гарантами якого виступають потужні ядерні держави є авторитетним юридично-значущим міжнародно-правовим актом, а отже надійним і функціональним міжнародно-правовим інструментом.

Проте навесні 2014 р. Росія, порушуючи, як норми та принципи сучасного міжнародного права, так і власні зобов'язання за договорами укладеними з Україною, зокрема за Договором про дружбу, співробітництво і партнерство 1997р., Договором про українсько-російський державний кордон 2003 р., Договором про

співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 р., а особливо за Будапештським Меморандумом 1994 р., - анексувала частину української території.

Проф. Задорожний О. М. зазначаючи, що мир і безпека, територіальна цілісність держав та непорушність їхніх кордонів – той фундамент, на якому будуються міжнародні відносини загалом, характеризує Будапештський меморандум як унікальний міжнародно-правовий акт у сфері ядерного роззброєння, що зафіксував юридичні зобов'язання ядерних держав, відповідно до загальноновизнаних принципів міжнародного права, щодо національної безпеки України, забезпечити дотримання її територіальної цілісності та непорушності кордонів, відмовою від економічного тиску щодо України... Що стосується юридичної сили Будапештського меморандуму, то йдеться про міжнародний договір, оскільки Меморандум відповідає критеріям, закріплених Віденською конвенцією Про право міжнародних договорів 1969 р.

З часу початку російської агресії в різного роду коментарях і передусім від представників Російської федерації є намагання знівелювати юридичну силу та роль Будапештського меморандуму як ключового елементу міжнародно-правового механізму відновлення територіальної цілісності України та її державних кордонів. Зокрема, наголошується на тому, що це політичний документ декларативного характеру, не передбачає механізму захисту та допомоги, недостатньо деталізований, не містить справжніх гарантій, а лише їх запевнення тощо.

Екс-заступник Генерального секретаря НАТО Александер Вершбоу вражений заявою глави МЗС Росії Лаврова про нібито порушення Україною Будапештського меморандуму завив в ефірі Ехо Москви, що в Меморандумі чітко говориться, що Росія гарантує територіальну цілісність України в обмін на її відмову від ядерних озброєнь, а сам Меморандум – міжнародна угода, яка містить пункти, що надають гарантії суверенітету та безпеки України. Колишній посол США в Україні, нині – старший науковий співробітник аналітичного центру Brookings Institution з питань ядерного роззброєння Стівен Пайфер назвав абсурдною заяву Лаврова про нібито відсутність порушення Росією Будапештського меморандуму наголосивши, що Будапештський меморандум

вимагає від Москви не загрозувати та не застосовувати будь-якої сили – не тільки ядерної зброї – проти України.

У вересні 2017 р. на міністерському засіданні Ради Безпеки ООН глава МЗС України Павло Клімкін заявив, що коли в 1990-х роках Україна добровільно знищила третій за розмірами ядерний арсенал в світі ми були переконані у верховенстві таких міжнародних принципів як недоторканість міжнародних кордонів, а також територіальна цілісність та суверенітет. Порухення Росією міжнародних домовленостей, передусім Будапештського меморандуму, створило умови, коли такі угоди не можуть гарантувати мир і нерозповсюдження ядерної зброї у світі. У цьому зв'язку він акцентував, що зараз це лише заохочуватиме режими, які прагнуть посилити свій ядерний потенціал та безумовно матиме вплив на глобальну архітектуру нерозповсюдження.

На відкритті 14-го щорічного міжнародного форуму «Ялтинська європейська стратегія» Президент України Петро Порошенко наголосив, що навіть після подолання російської агресії в Україні світ не забуде, що підписи під Будапештським меморандумом дають менше безпеки ніж один ядерний заряд.

Доречно наголосити, що у ст. 2 Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією 1997 р. зобов'язались поважати територіальну цілісність одна одної та підтвердили непорушність існуючих між ними кордонів. Відповідно до ст. 3 даного Договору домовились будувати відносини одна з одною на основі принципу взаємної поваги суверенної рівності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, мирного врегулювання спорів, незастосування сили або загрози силою, включаючи економічні та інші способи тиску, права народів вільно розпоряджатися своєю долею, невтручання у внутрішні справи, додержання прав людини і основних свобод, співробітництва між державами, сумлінного виконання взятих міжнародних зобов'язань, а також інших загальновизнаних норм міжнародного права.

Зважаючи на російську агресію починаючи з 2014 р. та відкритий збройний напад на кораблі Військово-Морських сил України в Чорному морі та Керченській протоці у листопаді 2018 р. Україна закликала країни-гаранти до проведення термінових консультацій з метою забезпечення повного дотримання

зобов'язань та негайного припинення агресії російської федерації проти України. У офіційній заяві МЗС України наголошено, що Україна незмінно розглядає Будапештський Меморандум як важливий міжнародний інструмент забезпечення безпеки України і вимагає від Росії повною мірою дотримуватися взятих зобов'язань. Тільки дієві кроки стануть запорукою відновлення довіри до Будапештського Меморандуму та заходів міжнародного співтовариства щодо зміцнення міжнародного режиму нерозповсюдження.

26.09.2018 р. Прем'єр міністр Норвегії Ерна Солберг під час свого виступу на Генеральній Асамблеї ООН у Нью-Йорку заявила, що Європа повинна зробити все, щоб основоположні норми та принципи міжнародного права були дотримані. «Суверенітет і територіальна цілісність України у межах міжнародно визнаних кордонів повинні бути відновлені», - сказала Солберг. Вона наголосила, що наслідки нестабільності стосуються усіх., а глобальна загроза безпеці вимагає глобальних відповідей. Рада Безпеки ООН повинна мати можливість діяти, як і ми, - держави й регіональні організації.

У свою чергу президент Польщі Анджей Дуда нагадав країнам-членам ООН про порушення Будапештського меморандуму. Він заявив, що для довіри світового співтовариства важливим є дотримання зобов'язань та обов'язків, які ми взяли на себе... Тільки впродовж останніх декількох років ми стали свідками чіткого порушення Будапештського меморандуму, який гарантує територіальну цілісність України в обмін на мирне і добровільне ядерне роззброєння.

Позицію України щодо невідповідності дій Росії до міжнародного права від самого початку подій на півострові цілком підтримує міжнародна спільнота, яка не визнала Крим частиною Російської Федерації. Послідовна підтримка України іншими державами та міжнародною спільнотою загалом у питанні Криму проявилась і у застосуванні щодо Росії персональних санкцій Європейським Союзом. Низку рішень щодо заходів у відповідь на дії Росії ухвалили міжнародні організації. Організація Північноатлантичного договору (НАТО) практично заморозила будь-які контакти з Росією, хоча сторони впродовж багатьох років

пов'язувала тісна співпраця.

Збройна агресія Росії, спрямована передусім проти України, поставила серйозні виклики перед усією світовою спільнотою, демонструючи у такий спосіб зневагу до діючого міжнародного права. За таких обставин поведінка Росії, як держави із потужним ядерним потенціалом, яка володіє правом вето як постійний член Ради Безпеки ООН є грубим та цинічним порушенням міжнародно-правових принципів та зобов'язань, ставить під загрозу суверенітет та безпеку не лише таких держав, як Україна, яка відмовилася від ядерної зброї на користь Росії, але і мир, і безпеку у всьому світі, повинна стати пріоритетною проблемою діяльності ООН від вирішення якої залежатиме її подальше ефективне функціонування як організації універсального характеру. Визнання Будапештського меморандуму як належного міжнародно-правового документу та забезпечення реалізації його положень сприятиме відновленню як територіальної цілісності України та її державних кордонів зокрема, так і довіри до міжнародного права, його норм та загальноновизнаних принципів в цілому.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

*Роман Вовк
канд. фіз.-мат. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Основні засади колективної безпеки у сучасній системі міжнародних відносин ґрунтуються на принципах, представлених у Статуті ООН, які водночас є визначальними при застосуванні спільних дій проти будь-якого суб'єкта міжнародних відносин. “Для забезпечення швидких і ефективних дій Організації Об'єднаних Націй її Члени покладають на Раду Безпеки головну відповідальність за підтримку міжнародного миру й безпеки та погоджуються з тим, що при виконанні обов'язків, які випливають із цієї відповідальності, Рада Безпеки діє від їхнього імені” (ст. 24 Статуту ООН [2]). Разом з тим, для здійснення колективних дій, спрямованих на подолання загроз та протидії агресивним проявам, усі члени ООН “зобов'язуються надавати в розпорядження Ради Безпеки на її вимогу й відповідно до особливої угоди або угод необхідні для підтримки міжнародного миру й безпеки збройні сили, допомогу й відповідні засоби обслуговування, включаючи право проходу” (ст. 43, [2]).

Серед засобів, які можуть бути задіяні міжнародними об'єднаннями для запобігання та стримування агресивних протиправних дій, найчастіше використовують санкції фінансово-економічного характеру, торговельні обмеження, інформаційні операції, політичний тиск чи збройне втручання. У кожному конкретному випадку застосування сили потребує схвалення Радою Безпеки, проте невійськові інструменти впливу можуть бути застосовані державами як в односторонньому порядку так і за підтримки усієї співдружності.

На даний час існує цілий ряд військово-політичних блоків,

створених для забезпечення колективної безпеки. До найбільших і найпотужніших з них належать:

НАТО – створена у 1949 р., налічує 29 країн-членів Європи та Північної Америки і вважається найпотужнішим військово-політичним альянсом, який володіє усіма сучасними видами озброєння та здатний застосовувати їх в будь-якій точці планети;

Шанхайська організація співробітництва – створена у 2001 р. До її складу входять Індія, Казахстан, Киргизія, КНР, Пакистан, РФ, Таджикистан і Узбекистан. Населення країн-членів становить майже половину від чисельності людей планети. Головними завданнями організації задекларовані зміцнення стабільності та безпеки на території держав-учасниць, боротьба з тероризмом, сепаратизмом, екстремізмом, наркотрафіком, розвиток співробітництва у політичній, торгово-економічній, оборонній, правоохоронній, природоохоронній, культурній, науково-технічній, освітній, енергетичній, транспортній, кредитно-фінансовій та інших областях [5];

Організація договору про колективну безпеку – заснована у 1992 р. Сьогодні до організації входять Росія, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан і Таджикистан. Основні завдання об'єднання сконцентровані навколо захисту територіально-економічного простору країн-учасниць спільними зусиллями військових та допоміжних підрозділів від будь-яких зовнішніх військово-політичних агресорів, міжнародних терористів та природних катастроф [1];

UNASUR (Союз південноамериканських націй) – діє з 2004 р., налічує 12 учасників та 3 спостерігачі країн Південної Америки. Основна мета організації у втіленні прагнення народів Латинської Америки до інтеграції, єдності та будівництва спільного майбутнього з подальшою інтеграцією економік та створенням зони вільної торгівлі [6];

Африканський союз – створений у 2002 р., складається з 54 країн Африки. Союз має на меті розвиток демократії в країнах Африки, захист прав людини і стабільної економіки та припинення всіх міжафриканських конфліктів і створення ефективного спільного ринку [3].

Великі можливості та вплив є у такої авторитетної організації як ОБСЄ, яка має у своєму арсеналі цілий ряд механізмів формування

офіційних місій та скерування особистих представників Голови ОБСЄ для встановлення фактів, подання доповідей, здійснення моніторингу та посередницьких функцій згідно зі своїми повноваженнями щодо врегулювання кризових ситуацій та запобігання конфліктам.

Кожна із названих та чимало інших міжнародних організацій декларують спільну відповідальність за безпеку та обіцянки їх учасників дотримуватися взаємовигідних стосунків у політичній, економічній, міжкультурній сферах, в реальному та віртуальному просторі. Однак кожна країна має свої особливості і власні інтереси як на регіональному так і міжнародному рівні, відмінності у методах та способах реалізації внутрішньої політики, особливе історичне минуле та культурні традиції, є багатонаціональні країни з широким спектром внутрішньополітичних протиріч. Усе це в комплексі визначає поведінку країн та їх урядів на міжнародній арені.

Особливістю викликів та загроз в сучасних міжнародних відносинах є зростаючий вплив інформаційного чинника на міжнародну систему. Сучасні інформаційні системи і технології дають змогу передавати інформацію про події та явища у світі жителям різних континентів практично в режимі реального часу. Причому, вміло підібрана та відповідним чином представлена інформація про одні й ті самі події у різних людей може викликати цілком протилежні емоції та формувати викривлене уявлення про їх справжні причини та можливі наслідки. Часто в інформаційному просторі поширюються відверто неправдиві, “фейкові” повідомлення, достовірність яких складно швидко перевірити, але багато ЗМІ їх публікують на своїх сторінках, спотворюючи таким чином сприйняття реальності.

Значного поширення набула активність спецслужб окремих країн в соціальних мережах, які користуючись можливістю приховати свою ідентичність та розчинитися у віртуальному просторі, цілеспрямовано і доволі успішно впливають на окремих політичних діячів та суспільно-політичні процеси в державах. Яскравим прикладом тут можуть слугувати події, пов’язані із втручанням у вибори в ряді країн, підігрівання невдоволення громадян політикою своїх урядів, підбурювання до протестів та

заколотів.

Названі загрози стосуються лише ідеологічного напрямку протистояння між суб'єктами міжнародних відносин. Водночас на міждержавному рівні широко використовуються операції у кіберпросторі, які мають на меті проникнення в інформаційні мережі противника, виведення з ладу об'єктів цивільної чи військової інфраструктури, вплив на фінансово-економічну систему, спричиняючи при цьому значні матеріальні та нематеріальні збитки.

Діяльність усіх міжнародних інституцій регулюється нормами підписаних угод, декларацій, статутами та іншими формальними міжнародними документами, які регулюють відносини між членами об'єднань та з третіми країнами. Реакція на події різного роду, в тому числі безпекового характеру, з їхнього боку може бути здійснена лише в межах обумовлених повноважень і згідно прописаних процедур та інструкцій, причому із значною затримкою через ряд проблем організаційного чи бюрократичного характеру. З огляду на це, вибудувати спільну стратегію захисту та ефективні методи протидії на чисельні прояви інформаційних атак, випадів економічного чи політичного характеру є дуже складно.

Варто відмітити, що більшість названих вище міжнародних організацій широко представлені в інформаційному просторі, мають відповідні структури для роботи в медіа-сфері, кіберпросторі, соціальних мережах та з рядом функцій, таких як інформування, зв'язки з громадськістю, пропаганда, збір даних та ін. вони успішно справляються. Однак, на нашу думку, в умовах неоднозначного, високодинамічного та багатовимірного інформаційного простору існуючі системи колективної безпеки не здатні забезпечити стійкість системи міжнародних відносин і ефективно протистояти новим викликам і загрозам гібридного характеру.

Список використаних джерел

1. Организация Договора о коллективной безопасности. – URL: www.odkb-csto.org.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй. – К.: Департамент громадської інформації ООН. – 2008. – 67 с.
3. African Union – URL: www.au.int.
4. North Atlantic Treaty Organization. – URL: www.nato.int.

5. The Shanghai Cooperation Organisation. – URL: www.sectSCO.org.

6. Union of South American Nations. – URL: www.unasur.int.

dr hab. Joanna Banach-Gutierrez
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
mgr *Patryk Gutteresh*
Ph.D student, Akademia
Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie

LEGALIZACJA POBYTU CUDZOZIEMCÓW A KWESTIA BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO PAŃSTW STREFY SCHENGEN - WYBRANA PROBLEMATYKA NA PRZYKŁADZIE POLSKI

Aktualnie państwa strefy Schengen są atrakcyjnym kierunkiem nie tylko imigrantów zarobkowych z różnych stron świata, ale i również dla członków zorganizowanych grup przestępczych, jak i innych osób np. przynależących do organizacji powszechnie uznawanych za terrorystyczne. W związku z tym kwestia bezpieczeństwa państw strefy Schengen wydaje się być szczególnie istotna, nie tylko z punktu widzenia interesu pojedynczej jednostki, ale i dla dobra ogółu tzn. społeczeństwa danego państwa, czy też innych państw.

W związku z powyższym, w pierwszej kolejności na przykładzie Polski zostaną omówione uregulowania prawne bezpośrednio związane z legalizacją pobytu cudzoziemców i aktualnie obowiązujące procedury prawne, które to mają na celu zapewnić bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz państw przynależących do strefy Schengen. Następnie zostaną przedstawione hipotetyczne a zaraz problematyczne sytuacje, z którymi mogą spotykać się inspektorzy wojewódzcy ds. cudzoziemców w trakcie wykonywanych czynności służbowych z zakresu legalizacji pobytu. W dalszej części zostanie dokonana analiza aktualnie obowiązujących uregulowań prawnych w kontekście uprzednio wspomnianych sytuacji oraz omówiony pożądaný sposób postępowania z nimi.

W końcowej części zostaną zaprezentowane wnioski z dokonanych rozważań wraz z podsumowaniem, uwzględniającym ogólnodostępne dane statystyczne oraz postulaty *de lege ferenda*.

Петро Кузик
канд. політ. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка

МІЖНАРОДНИЙ ПОРЯДОК, ЗАСНОВАНИЙ НА ПРАВИЛАХ, ТА ПРОБЛЕМА ПОПУЛІЗМУ: ПРИЧИНИ ТА ГЛОБАЛЬНІ ЗАГРОЗИ

Сучасний міжнародний порядок, заснований на ідеї верховенства права та ліберально-демократичних принципів, відображених у засадничих міжнародно-правових документах новітньої доби, переживає складний час випробувань. Із закінченням Холодної війни, глобальний порядок, заснований на правилах та ідеях ліберальної демократії, сприймався як безальтернативний. [1] Проте на сьогодні цей порядок перебуває на порозі кризи. Реальною постає загроза повернення міжнародної спільноти до таких форм міжнародного порядку, в основі яких – примат сили над універсальними нормами та принципами.

Множина викликів сучасному глобальному політичному устроєві має різну природу та характер впливу; тут відіграють свою роль як зовнішні, так і внутрішні чинники. Серед нових викликів, які загрожують міжнародному порядку, все більшого значення набирає проблема зростання популізму серед впливових суб'єктів міжнародних відносин, насамперед в усталених демократіях. Євроскептицизм і Брекзит, різке збільшення популярності праворадикальних рухів, успіх позасистемних політичних проєктів у США та ЄС – ці та інші явища стали частиною потужної популістської хвилі, що прокотилися західним світом.

Серед чинників, які спричинились до сплеску популізму та зростання впливовості політичних рухів, що з ним асоціюються, можна виокремити кризові явища соціально-економічного, політичного та ідеологічного характеру протягом останніх двох десятиліть, і навіть розвитку інформаційно-комунікаційних засобів,

такі як: світова фінансова криза кін. 2000-х рр., міграційна криза у Європі 2010-х рр. (а також суперечлива відповідь урядів на них [2]), довготривала криза участі у демократичному процесі та занепад ліберальних політичних авторитетів, а також масове поширення інтернету та онлайн-соціальних мереж.

Головна проблема, пов'язана із впливом зростаючого популізму на сучасний міжнародний порядок, полягає у тому, що популізм підриває цей порядок зсередини. Мішенню популістських рухів та сил є не лише надмірна елітарність та консервативність демократичних режимів, а фактично – самі ліберальні інституції та процедури. Тому успіхи цих сил в окремих країнах загрожують дезорієнтацією політичного процесу, послабленням демократичних інституцій та злагоджених механізмів функціонування політичних систем. Це девальвує саму ідею демократії, підважує стабільність та ефективність демократичних режимів, загрожують авторитетові ліберальної демократії у цілому.

Вплив наведених чинників на міжнародну систему має, загалом, деструктивний характер, підважуючи усталений протягом десятиліть глобальний порядок. Насамперед це виражається у послабленні глобального лідерства на міжнародній арені та змінах у його характері. З цим пов'язане зростання ізоляціонізму впливових західних держав – «стовпів» і гарантів глобального порядку, заснованого на загальноновизнаних принципах. Наслідками цього процесу є послаблення євроатлантичної єдності з огляду на зовнішню політику адміністрації президента США Д.Трампа, а також фактична криза європейського інтеграційного проекту, прикладами чого є вихід Британії з ЄС та поява впливового антисвропейського руху (а віднедавна й формалізованого політичного альянсу [3]) у межах самого ЄС.

Однак не менш вагомими для міжнародного порядку є непрямі ризики, пов'язані із проблемою популізму. Зростання популізму впливає на зменшення притягальної сили та демонстраційного ефекту усталених ліберально-демократичних режимів. Послаблення ролі ключових євроатлантичних гравців у міжнародно-політичних процесах сприяє посиленню відцентрових тенденцій в існуючій міжнародній системі, негативно впливає на розвиток і відтворення цієї системи. Крім того, це дозволяє конкурентам (таким як Китай і

Росія), зацікавлених у зміні базових цінностей та правил функціонування міжнародного порядку, нарощувати впливовість та здійснювати тиск на інші суб'єкти та міжнародні інституції.

У цьому зв'язку цілком очевидними є загрози глобальній безпеці. Найперше, це ризики для міжнародної системи безпеки та її базових принципів: зміцнення миру та поваги прав людини, незастосування сили, недоторканності кордонів тощо. Це, своєю чергою, загрожуватиме порушити усталений баланс впливів у межах глобальної системи безпеки та породжує її турбулентність, збільшуючи міжнародне напруження та ризик виникнення конфліктів між її суб'єктами. Для України така ситуація сьогодні є тим більше загрозливою з огляду на її здатність чинити опір російській агресії, у тому числі шляхом залучення допомоги та підтримки західних держав та євроатлантичних інституцій.

Посилання

1. Fukuyama F. The end of history and the last man /Francis Fukuyama. – New York: The Free Press, 1992. – 418 p.

2. Baker P.C. “We the people: the battle to define populism” /Peter C. Baker // The Guardian. – 10 January 2019. <https://www.theguardian.com/news/2019/jan/10/we-the-people-the-battle-to-define-populism>

3. Donadio R. A new European political bloc wants to dismantle Europe / Rachel Donadio // The Atlantic. – 8 April 2019. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/04/far-right-euroskeptic-alliance-wants-dismantle-europe/586702/>

*Marcel Lincényi,
PhD.Assoc. Prof. PaedDr. PhDr.
University of Alexander Dubček in Trenčín,
Slovak Republic*

CIVIC EDUCATION AS AN INSTRUMENT TO THE NEW SECURITY ENVIRONMENT IN EUROPE AND WORLDWIDE*

The research study offers an analysis of the current state of civic education in the Slovak Republic. The author focuses on the innovation of teaching civic education in the Slovak Republic from the need to prevent the manifestation of extremism and education for democratic

citizenship in the country with the intention to provide a security environment in Europe and the world. The author discusses the need to eliminate the stronger manifestations of extremism, anti-Semitism, xenophobia, terrorism and other forms of intolerance in society.

Keywords: security environment, civic education, media, European Union, Slovak republic,

* Performed within the project Innovation of methodical sheets for teachers of civics from the need of prevention of extremism manifestation and education towards democratic society point of view

1 Introduction

Despite of the active education for citizenship and democratic values in the Slovak Republic, in recent years, hate speech in society has grown, while at the same time increasing opinions casting doubt on the Holocaust or even presenting admiration for totalitarian regimes and their representatives.

Extremism has seen a sharp increase in Slovakia in the last three quarters of the year. "Beginning prosecutions in extremism crimes have seen a number of sharp increases, as measured by statistics on September 30. There have been 130 prosecutions in extremism cases. Jana Tököly, spokeswoman for the Special Prosecutor's Office, told TASR. (ÚŠP). (TASR 2017)

The alarming threat of the spread of extremism in schools is also highlighted by the results of a 2016 survey conducted by the State School Inspectorate on a sample of pupils of the 8th grade of primary schools and students of the 2nd year of secondary schools. With symbols and expressions of extremism (various typical inscriptions, camouflage, bombers) most of the addressed pupils have already met in the classroom or school (11.33% have often met and 51.12% have ever met). "In the questionnaire, pupils named the main sources of information about extremism, saying that in schools they wear typical clothing to promote symbols and expressions of extremism, identify the manifestations of extremism among classmates, and what seemed to be extremely serious among teaching staff." (Report, 2016, p. 10-14)

Extremism refers to actions and manifestations based on the attitudes of an extremely arrogant, democratic system of hostile ideology that, either directly or within a certain time frame, has a destructive effect on the existing democratic system and its underlying attributes. The other characteristic feature of extremism and its associated activities is that they attack the system of fundamental rights and freedoms guaranteed by the Constitution and international human rights documents, or they try to make their exercise of these rights more difficult or impossible. Other characteristics of extremism include the pursuit of limiting, suppressing, preventing the exercise of fundamental rights and freedoms for certain groups of the population defined by their gender, nationality, race, ethnicity, color, religion, language, sexual orientation, social class, property, as well as the use of physical violence or the threat of the use of violence directed against opinion or political opponents or their property. Extremism is divided into right-wing, left-wing, religious and extremism focused on one question (ecological, separatism, etc.) (Ministry of Interior, 2015)

The legal order of the Slovak Republic does not define the term extremism. For the purposes of detecting, clarifying, documenting such criminal activity and, last but not least, for the purposes of the preventive operation of the Police Force in Slovakia, we are currently following three basic orientations of extremism

- right-winged - presented by promoting the ideas of racism, fascism, Nazism, neo-Nazism - operating on the principle and ideology of national socialism

- left-oriented - presented predominantly by anarchist, antiglobalistic and anticorporative ideas, radical ecologists,

- religiously oriented - presented by religious groups that, through their ideology, opinions and activities, and activities that follow, may endanger the life, health or property of persons and violate generally binding legislation. (Ministry of Interior, 2019)

The author thinks that it is necessary to innovate the teaching of civic education in the Slovak Republic from the need to prevent manifestations of extremism and education for democratic citizenship in the country with the intention to secure a security environment in Europe and the world.

2 Methodology

The main aim of this research was to analyse the current state of teaching civic education in the system of education in the Slovak Republic with regard to the increasing manifestations of extremism, anti-Semitism, xenophobia, terrorism and other forms of intolerance.

The secondary aim of the presented research was to look for ways to innovate the education of civic education in the Slovak Republic with regard to the need to prevent manifestations of extremism and education for democratic citizenship in the country.

The research was conducted through a qualitative approach. The methodology used was descriptive analysis, discourse analysis, and interpretation analysis.

Having further planning and research suggestions in mind, we preferred the concept of research questions to the definition of research problems. We identified two research question (RO):

RO1: What are the current state of teaching civic education in the education system in the Slovak Republic?

RO2: What are the possibilities of innovating the education of civic education in the Slovak Republic with regard to the need to prevent stronger expressions of extremism and education for democratic citizenship?

3 Results

Answer to RO1:

In the Slovak Republic, civic education is a compulsory, independent subject that focuses on elements of citizenship education under the national curriculum (ISCED 1, 2 and 3) at both primary and secondary level. (European Commission, 2012, p. 19)

Teaching of civic education in the Slovak schools is carried out in accordance with the concept of school reform after the year of 2008 aimed on activation of the students in lessons, introduction of innovative methods in teaching, teaching and education for practical life. The teaching of civics is formed by generally binding legal norms of the education sector. The fundamental norm is Act no.245/2008 Coll. (Law on education and on amendments to certain laws - Education Act), which defines a number of principles that underlie education in the Slovak Republic. Other norm, respectively binding instrument that regulates the teaching of civics in primary school is the National Education Programme for second level of primary school in the Slovak Republic

and, of course, the framework curricula for primary schools and eight-year grammar schools, which are valid from 2011. (Kredátus, 2013, p. 6)

Another standard, resp. a binding regulation that regulates the teaching of civic education is the State Educational Program - the educational area of Man and Society for the 2nd level of primary school with the Slovak language of instruction, and, of course, the framework curriculum for grammar schools with instruction Innovation of methodological sheets for teachers of civic education the prevention of manifestations of extremism and education for democratic citizenship by the Slovak language, which have been in force since 2011. The State Pedagogical Institute has also published a brochure on 11 pages on the topic of Prevention of Extremism and Radicalism, in line with the tasks arising from the Concept of Combating Extremism for 2015-2019. (ibid., 2013, p. 6)

There is mentioned in the characteristics of the subject Civics that it contributes to the pupils' orientations in the family and school environment. *“It leads them towards the knowledge of their township, region, country and the European Union. It enables to understand pupils' individuality and helps them in the process of socialisation. It teaches them to think and act democratically, learn of their rights and obligations and to defend the rights of the others.”* (Drozdíková, 2011, p. 2)

According to the Framework Education Programme for primary schools with Slovak as a teaching language the Civics covers 4 hours per month, respectively 12 hours per month in the alternative educational plan for primary schools with Slovak as a teaching language and with emphasis on social studies. (Kredátus, 2013, p. 12-13)

From the above it can be stated that teaching of civic education in the system of education in the Slovak Republic is taught to a sufficient extent. The problem is the content itself teaching civic education, which is not sufficient and current with regard to the increasing manifestations of extremism, anti-Semitism, xenophobia, terrorism and other forms of intolerance.

Answer to RO2:

It is necessary to update the concept and content of modern electronic methodological sheets of civic education, which will reflect the content and requirements of society and practice in order to effectively eliminate extremist manifestations of children, build natural

patriotism, strengthen human rights education overall improve education and training for democratic citizenship in schools and in society.

As an example, we do not consider mass media at all as part of civil education. Yet in the 21st century these play an important role in mediating soc. reality for percipient, because they are the mediator of information on which public opinion is formed in society. (Lincényi, 2018)

Many authors emphasize the importance of media in forming of the public opinion in the society. (Lincényi, Fabuš, Jankacká 2013, Polakevičová 2016). The above mentioned reasons open the discussions about the possible usage of the mass media in the citizenship education. As Lincényi (2013, p. 191) mentions, the only effective prevention of false social reality is to provide people with medial education in the process of lifelong learning.

The author points out that citizenship education is needed not only in schools but also in the family or through mass media. One of the possibilities of making the subject of civic education more attractive could be media education in the future.

4 Conclusion

The analysis of the current state of teaching civic education in the system of education in the Slovak Republic with regard to the increasing manifestations of extremism, anti-Semitism, xenophobia, terrorism and other forms of intolerance has resulted in the following background and conclusions:

1 / The teaching of civic education in the education system in the Slovak Republic is taught to a sufficient extent, but the problem is the very content of teaching, which is not sufficient and up-to-date with regard to the increasing manifestations of extremism, anti-Semitism, xenophobia, terrorism and other forms of intolerance.
2 / It is necessary to update the concept and content of modern electronic methodological sheets of civic education, which will reflect the content and requirements of society and practice in order to effectively eliminate extremist manifestations of children, build natural patriotism, strengthen education for human and to improve education and training for democratic citizenship in schools and society in general.
3 / Education for democratic citizenship needs to be done with the help of the media and media education.

This paper does not claim a comprehensive view of the analysis of teaching civic education in the Slovak Republic from the perspective of the need to prevent the emergence of extremism and education for democratic citizenship in society. The manifestations of extremism, anti-Semitism, xenophobia, terrorism are so great problems that they will require a broader debate and global solutions.

List of references:

Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania k ľudským právam v základnej škole v školskom roku 2015/2016 v SR. Štátna školská inšpekcia. [7. 4. 2019] Dostupné na internete:

https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/SPRAVY/2016/SS_LP_ZS_15_16.pdf

Ministerstvo vnútra SR. (2015). Aktuálna vládna koncepcia boja proti extrémizmu zohľadňuje aj odporúčania európskych expertov. [7. 4. 2019] Dostupné na internete:

<https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=aktualna-vladna-koncepcia-boja-proti-extremizmu-zohladnuje-aj-odporucania-europskych-expertov>

Ministerstvo vnútra SR. (2019). Extrémizmus a divácke násilie. [7. 4. 2019] Dostupné na internete:

<http://www.minv.sk/?extremizmus>

TASR. Extrémizmus zaznamenal na Slovensku prudký nárast. 8. októbra 2017 [7. 4. 2019] Dostupné na internete

<https://www.teraz.sk/slovensko/extremizmus-zaznamenal-na-slovensku-prud/284911-clanok.html>

DROZDÍKOVÁ, A. 2011. Občianska náuka. (Vzdelávacia oblasť: Človek a spoločnosť) Príloha ISCED 2. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2011.

KREDÁTUS, J. 2013. Občianska náuka v školskom vzdelávacom programe ISCED 2. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2013, ISBN 978-80-8052-482-1.

EUROPEAN COMMISSION. 2012. Citizenship Education in Europe. Brussel : EURYDICE, 2012, ISBN 978-92-9201-264-9.

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

LINCÉNYI, Marcel. 2018. The importance of media communication in social policy. In. Bočáková, Oľga et al. Brno : Tribun s. r. o. ISBN 978-80-263-1512-4.

LINCÉNYI, Marcel – FABUŠ, Michal – JANKACKÁ, Katarína. 2013. Mass media and the definition of public service society in the early 21st century. In: The role of media in normalizing relations in the Western Balkans. - Novi Sad : Faculty of Philosophy, 2013. - ISBN 978-86-6065-263-0. s.89-97.

LINCÉNYI, Marcel. 2013. Application of media education in lifelong learning. In: Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 3. Novi Sad : Faculty of Philosophy, 2013. ISBN 978-86-6065-203-6. s.191-198, CD ROM.

POLAKEVIČOVÁ, I., (2016): Controversy of media discourses in (a) political campaigns to referendum for protection of family 2015 in media space in Slovakia. In: *European Journal of Science and Theology*, februar 2016, vol.12, no.1, 11-19 p.

Євгенія Макаренко

доктор політичних наук, професор
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ДЕСТРУКТИВНА ПРОПАГАНДА РФ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ

Теоретичні та прикладні аспекти інформаційної безпеки знаходять якісне вираження в типології конфліктів, яка включає власне інформаційні, мережеві і мережно-центричні, гібридні та організаційні конфлікти. Гібридні конфлікти передбачають створення значної переваги в наступальних видах озброєнь, в знешкодженні систем захисту держави-супротивника засобами інформаційного впливу. Разом з гібридизацією засобів і шляхів здійснення конфліктів спостерігається зміна ключових політичних цілей, оскільки воєнні дії спрямовуються насамперед на дестабілізацію альянсів та окремих держав, для чого використовуються пропаганда, розбалансування, повстання, заморожені конфлікти «зі швидким розігрівом», тероризм, громадянські війни та інші внутрішні загрози, загострення

політичних конфліктів і розширення внутрішніх ліній фронту для переважання організаційних потужностей держави і суспільства та зменшення можливостей застосування військових потуг. Тобто, йдеться про обмеження дієздатності урядів і парламентів як слабких країн у кризових регіонах, так і стійких демократичних держав, унеможливлення гуманітарної інтервенції або застосування санкцій. Тому спільним завданням альянсів, урядів, громадянського суспільства і військового сектору стає посилення власної стійкості до гібридних методів війни як передумови внутрішньо - і зовнішньополітичної дієздатності.

Більшість експертів вважають, що гібридні конфлікти характеризуються наявністю значної за масштабами системи управління інформаційними потоками для проведення військових операцій, здійсненням масованих пропагандистських кампаній з широким спектром інформаційних методик - від технологій PR для формування сприятливої світової громадської думки, вибіркового інформування з заданим ефектом сприйняття медіа та інтернет-контенту до всебічної дискредитації політики противника, а також відвертої дезінформації світової громадськості; спрямованого інформаційно-психологічного впливу, потужного використання мережі Інтернет для модифікації національного інформаційного простору і контролю за інформаційною інфраструктурою. Під час гібридної війни також активно використовуються маніпуляції масовою свідомістю та деструктивна медіа-пропаганда, яка вважається агресивним інструментарієм, оскільки йдеться про гібридно-інформаційну війну з огляду на те, що військові дії в ній є приглушеними, а інформаційно-комунікативні - суттєво посилені. Фактично деструктивна пропаганда визначається як нав'язування тих чи інших переконань за принципом «мета виправдовує засоби», що охоплює розпалювання соціальної ворожнечі, ескалацію соціальних конфліктів, загострення протиріч у суспільстві. Основною функцією деструктивної пропаганди вважається створення ілюзорної, паралельної реальності з «перевернутою» системою цінностей, переконань, поглядів. Нові стратегії і тактика проведення інформаційних операцій із використанням деструктивної пропаганди були свого часу продемонстровані у Балканському конфлікті, застосовані різними міжнародними акторами на Близькому Сході, в Афганістані, на

пострадянському просторі, зокрема у Молдові, Грузії, в Україні. Експансія в інформаційному просторі, на погляд фахівців, стала «ключовою і найнебезпечнішою складовою гібридної війни РФ в країнах Європи», враховуючи, що деструктивний медіа-вплив здійснюється в рамках російської програми дезінформації та антиєвропейської пропаганди, що потребує зусиль європейських країн для протидії інформаційному тиску. Зокрема, ЄС здійснює проект протидії деструктивній пропаганді РФ в Європі, враховуючи, що комітет Європейського парламенту із закордонних справ підтримав виділення коштів для боротьби з дезінформацією і фейковими повідомленнями, в тому числі й проект створення європейських російськомовних медіа для спростування деструктивної інформації.

У відповідь на рішення ЄС щодо посилення протидії агресивній пропаганді РФ у державах-членах об'єднання було створено спеціальні установи і підрозділи: зокрема у Великій Британії (Національний підрозділ Ради національної безпеки для протидії «дезінформації» іноземних держав в цілому і Росії зокрема), у Франції (Французька адміністрація, парламент та громадські об'єднання), у ФРН (підрозділи Німецького розвідувального агентства та Федерального міністерства внутрішніх справ) і спеціальні державні інституції – у Польщі (Фундація «Центр аналізу пропаганди та дезінформації»), в Чехії (Центр боротьби з тероризмом і гібридними загрозами), у Фінляндії (Європейський центр протидії гібридній війні), а також запроваджено програми для боротьби з деструктивною пропагандою у, північноєвропейських, прибалтійських країнах та інших державах Європи.

Так, для протидії російській пропаганді у Великій Британії було утворено у складі Ради національної безпеки новий підрозділ для протидії «дезінформації» іноземних держав з огляду на те, що світова і європейська спільнота живе у добу «підроблених новин», які поширюються передусім російськими медіа-ресурсами, бо «Росія прагне озброювати інформацію, розгортати свої державні медіа-організації в Європі для вироблення фейкових новинних сюжетів, фото та відео, щоб посилити розбрат на Заході і підірвати демократичні інститути». Загалом, Велика Британія змогла активно протидіяти російській дезінформації та сформулювати чіткий і

послідовний контент для світових медіа на підтримку своєї позиції щодо деструктивної пропаганди РФ, зокрема у випадку отруєння Скрипалів і втручання у референдум про Брекзит.

Проблема протидії російській пропаганді у Франції обговорювалася у парламенті, де було представлено законопроект про боротьбу з фейками у засобах масової інформації, згідно з яким у разі виявлення таких новин діяльність медіа, причетних до цього, буде припинятися судами за прискороною процедурою. Французька адміністрація неодноразово демонструвала своє вороже ставлення до російських ЗМІ, звинувачуючи їх у тому, що вони у своїй діяльності користуються «мовою ворожнечі» і деструктивними повідомленнями.

Антиєвропейська політика Росії зумовила й перегляд позиції ФРН щодо деструктивної пропаганди в країні, враховуючи втручання у виборчі процеси і розпалювання протестних настроїв у суспільстві. Канцлер Німеччини А. Меркель, урядові інституції і партії ХДС/ХСС, «Вільні ліберали», «Партія Союз 90/Зелені», зазначається у дослідженнях фахівців, виступають за жорсткий курс щодо пропаганди Росії в Європі. Водночас проросійськи налаштованими виявляються Соціал-демократична партія Німеччини, «Партія Лівих», «Альтернатива для Німеччини» і Націонал-демократична партія, з якими активно співпрацює і яких всіляко підтримує РФ. На думку аналітиків, саме ФРН є пріоритетним об'єктом російської пропаганди в Європі, оскільки наявність понад чотирьох мільйонів російськомовних мешканців країни надає РФ можливість здійснювати потужний вплив на їхню політичну мотивацію і громадянську поведінку.

У Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині найбільш поширеним контентом, як зазначається в експертних дослідженнях, є повідомлення про небезпеку навали мігрантів з арабських країн та ісламізацію Європи. Міграційний криза подається як запланована конспіративна змова глобальної еліти або як демонстрація неспроможності європейського політикуму знайти ефективне вирішення проблеми. У деструктивних матеріалах широко використовується маніпуляція фактами й емоціями, роздмухування болючих проблем. Протидія російській деструктивній пропаганді в польському інформаційному просторі покладена в основу діяльності Фондації «Центр аналізу пропаганди і дезінформації»,

першої такого роду інституції у Польщі, спрямованої на аналіз і пошук системного підходу до ідентифікації, на співпрацю з іншими польськими інституціями для усвідомлення у польському суспільстві загроз, оскільки інформаційна і психологічна війна проникає у різні сфери функціонування польського суспільства і держави.

Фактично деструктивна інформація Росії в країнах Європи відзначається тенденційною спрямованістю пропагандистського контенту проти критично важливих сфер життєдіяльності і функціонування європейського співтовариства, небезпечного за результатами свого впливу на масову свідомість, зумовлює необхідність створення спільного механізму протидії та попередження інформаційно-пропагандистського втручання у діяльність європейських акторів в рамках політичної компетенції наднаціональних та національних інституцій.

Література:

1. Makarenko Y. Conflicts of the 21st Century: Informational Dimension // Current Problems of International Relations and Diplomacy (1918 – the beginning of the 21st Century), materials of the international scientific and practical conference, Vitebsk, April 23-24, 2015 / Vit.St.Un-ty, Vitebsk, P.Masherov VSU, 2015, pp.33-39

2. International Information Security: Theory and Practice. Textbook / / Makarenko Ye.A., Ryzhkov M.M., Ozhevan M.M., Kuchmii O.P., Frolova O.M. - K.: "Center of Free Press", 2016. - 418 p.

3. Strategic communications in international relations. - Monograph. K.: VADEX , 2019. - 442 p.

*Маркіян Мальський
доктор екон. наук, професор
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

БЕЗПЕКОВІ ШАНСИ І ВИКЛИКИ У ГЕОПОЛІТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ « ТРИМОР'Я »

Практичні кроки з реалізації спільної польсько- хорватської ініціативи

«Тримор'я» ставлять на порядок денний не тільки актуальні питання господарської, в першу чергу, інфраструктурної співпраці, але й важливі проблеми військової, економічної та технологічної безпеки.

На думку багатьох експертів питання військової безпеки знаходяться сьогодні на маргінесі геополітичних взаємодій держав регіону, але є надзвичайно важливими для забезпечення стабільності та створення надійних гарантій для зовнішніх інвестицій, економічного та технологічного розвитку регіону.

З точки зору економічної безпеки регіону ключовими завданнями є ефективна координація зусиль щодо напрямів постачання енергетичних ресурсів з метою унезалежнення Європи від російського газу. Будова єдиної спільної енерготранспортної (газової та нафтової) інфраструктури, у тому числі газових інтерконекторів між державами Центрально- Східної Європи, що дозволить оперативно змінювати в кризових ситуаціях напрям постачання газу, докорінно вплине на загальну енергетичну ситуацію в регіоні через можливість реекспорту та забезпечення свободи у дистрибуції енергетичних ресурсів.

З технологічної точки зору забезпечення енергетичної безпеки повинно спиратись на розгалужену транспортну інфраструктуру, надійні комунікаційні коридори між балтійськими, чорноморськими та андріатичними портами, а також впровадження сучасних інформаційних та цифрових технологій.

Концепція «Тримор'я» не тільки відкриває нові перспективи і можливості співпраці держав регіону, але й породжує великі організаційні, комунікаційні та безпекові виклики, пов'язані з реалізацією національних інтересів окремих країн і народів, регіональних програм і проектів та зацікавлень глобальних гравців.

*Яна Павко ,
канд. юрид. наук,
юридична фірма «LP»*

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Необхідно зазначити, що концепція сталого розвитку отримала

загальне визнання після появи доповіді «Наше спільне майбутнє» Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку в 1987 році, яку у тому ж році було схвалено Генеральною Асамблеєю ООН. До речі, комісію очолив прем'єр-міністр Норвегії Г. Г. Брундтланд. Зокрема, у вищевказаній доповіді під «сталим розвитком» розуміють розвиток, який відповідає потребам нинішнього покоління, не позбавляючи майбутні покоління можливості задовольняти свої власні потреби [3]. Разом з тим, окремі елементи даної концепції містяться в документах, прийнятих раніше (наприклад, Стокгольмська декларація з проблем оточуючого людину середовища 1972 року). Забезпечення сталого розвитку є можливим, коли його економічна, соціальна та екологічна складові розглядаються комплексно, беручи до уваги потреби теперішнього й майбутніх поколінь. У даному випадку, йде мова про екологічну складову концепції сталого розвитку, що пов'язана зі збереженням навколишнього середовища та раціональним і справедливим використанням природних ресурсів у контексті проблеми зміни клімату. В цілому, до основних характеристик сталого розвитку варто віднести наступні: прийняття політиками рішень, в яких зроблено акцент на турботі про покоління; інтегрований підхід до розгляду економічних, соціальних та екологічних питань [4, с. 113].

На думку Д. Гершинкової, кліматичний напрямок співробітництва держав виник із концепції сталого розвитку, яка передбачає відповідальність міжнародного співтовариства перед майбутніми поколіннями за збереження природного середовища [1, с. 5].

Уявлення про сталий розвиток, що склалося завдяки плідній роботі комісії Брундтланд, відображено в документах, які було прийнято на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 році. Особливої уваги серед них заслуговують Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року і Рамкова конвенція про зміну клімату від 9 травня 1992 року [2; 5]. Насамперед, Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку 1992 року закріпила 27 принципів сталого розвитку («принципи Ріо»), деякі з яких знайшли своє продовження в Рамковій конвенції про

зміну клімату 1992 р. Одним із таких принципів є принцип спільної, але диференційованої відповідальності держав (принцип 7 Декларації Ріо). В частині 1 ст. 3 Рамкової конвенції про зміну клімату зазначено, що держави мають захищати кліматичну систему на благо нинішнього і майбутніх поколінь людства на основі справедливості та у відповідності з їх спільною, але диференційованою відповідальністю і можливостями [5]. Загалом, розвинуті країни взяли на себе зобов'язання надавати фінансову та технологічну допомогу країнам, що розвиваються, враховуючи їх конкретні потреби і особливі обставини, у боротьбі зі зміною клімату та її негативними наслідками. Разом з тим, принцип перестороги (принцип 15 Декларації Ріо) відображений у ч. 3 ст. 3 рамкової конвенції 1992 р., в якій держави підтвердили необхідність вживати попереджувальні заходи з метою прогнозування, запобігання або зведення до мінімуму причин зміни клімату і пом'якшення його негативних наслідків [5]. Принципи 3 та 4 Декларації Ріо втілені в ч. 4 ст. 3, яка передбачає, що держави мають право на сталий розвиток і повинні йому сприяти. Оскільки економічний розвиток має важливе значення для застосування заходів по реагуванню на зміну клімату, то політика та заходи в галузі захисту кліматичної системи від антропогенних змін повинні відповідати конкретним умовам кожної із держав і бути інтегрованими з національними програмами розвитку [5].

З нашої точки, принцип спільної, але диференційованої відповідальності є ключовим принципом міждержавної кооперації в сфері протидії зміні клімату, так як він дозволяє розподілити міжнародні зобов'язання залежно від особливостей держав. На переконання

М. Медведевої, даний принцип включає таку складову як зобов'язання враховувати потреби країн, що розвиваються, та їх можливості боротися із забрудненням навколишнього середовища [4, с. 94].

Зауважимо, що з 20 по 22 червня 2012 року проходила Конференція ООН зі сталого розвитку, відома також під назвою «Ріо+20», яка торкнулася різних аспектів сталого розвитку, не оминувши і зміну клімату. Перш за все, держави визнали, що реалізація принципів «зеленої» економіки забезпечить баланс трьох компонентів сталого розвитку (економічного, соціального, екологічного) та допоможе подолати глобальні проблеми сучасності

. Крім того, «зелена» економіка в контексті сталого розвитку сприятиме раціональному та ефективному використанню природних ресурсів і зменшенню кількості відходів. Безумовно, стратегія «зеленої» економіки є стратегією переходу держав до сталого розвитку.

Доцільно підкреслити, що за допомогою застосування у всіх секторах економіки «зелених» технологій держави зможуть поступово відмовитися від видобутку та використання викопного палива й перейти на альтернативні джерела енергії, а ,отже, протидіяти зміні клімату. У свою чергу, перехід держав до низьковуглецевого розвитку засвідчує їх прагнення досягти сталого розвитку в цілому.

Таким чином, концепція сталого розвитку є однією із пріоритетних концепцій багатьох галузей міжнародного права та національного права, яку було розроблено з метою забезпечення благополуччя теперешніх і майбутніх поколінь, зважаючи на глобальні виклики людства, до яких належить і проблема зміни клімату.

Список використаних джерел і літератури

1. Гершинкова Д. А. Концепция устойчивого развития в международном климатическом сотрудничестве и российской климатической политике / Д. А. Гершинкова // Бюллетень «На пути к устойчивому развитию России» . – 2014. – №68. – С. 5–9.

2. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455 (дата звернення: 03.04.2019)

3. Доклад Всемирной комиссии ООН по вопросам окружающей среды и развития «Наше общее будущее» от 4 августа 1987 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf> (дата обращения: 27.03.2019)

4. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник для ВНЗ / Київ. нац. ун-т. ім. Тараса

Шевченка, Ін-т. міжнар. відносин / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. – К.: Видавничий дім «Промені», 2010. – 510 с.

5. Рамкова конвенція зі зміни клімату від 9 травня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044 (дата звернення: 04.04.2019)

*Dr Agnieszka Polończyk
Instytut Nauk o Bezpieczeństwie
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie*

MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA ANALIZ PRZESTRZENNYCH W OBSZARZE BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO

Analizy przestrzenne stosowane są z powodzeniem od kilkudziesięciu lat w wielu obszarach nauk przyrodniczych i technicznych, w tym w geologii, leśnictwie, ochronie środowiska, energetyce oraz transporcie. Analizy te, które obejmują badanie lokalizacji, atrybutów i związków cech danych przestrzennych, bazują na technikach i technologiach informatycznych, wykorzystujących nowoczesne oprogramowanie statystyczne i Systemy Informacji Geograficznej (ang. Geographic Information Systems – GIS). GIS umożliwia zbieranie danych, ich przetwarzanie i analizę, wreszcie – modelowanie oraz testowanie. Dzięki temu możliwe jest wyodrębnienie lub tworzenie nowych informacji na podstawie posiadanego zbioru danych przestrzennych, co niewątpliwie zwiększa poziom wiedzy dotyczący analizowanych zjawisk.

Od lat 80. XX wieku analizy przestrzenne swój rozwój przeżywają również

w odniesieniu do zagadnień bezpieczeństwa. Celem referatu jest przedstawienie możliwości stosowania analiz przestrzennych w obszarze bezpieczeństwa publicznego. Punktem wyjścia rozważań będzie sprecyzowanie pojęć (analizy przestrzenne oraz GIS). Następnie, pokrótce przedstawione zostaną obszary wykorzystywania GISu w pracy służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo (siły zbrojne, straż graniczna i służba celna). Największy nacisk położony zostanie na zaprezentowanie wykorzystania danych przestrzennych przez Policję

(tzw. crime mapping). Omówione zostaną źródła dostępnych danych dotyczących przestępstw i wykroczeń w Polsce oraz mieście Kraków (Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa, Program „Bezpieczny Kraków”). Następnie, pokazane zostaną rodzaje prowadzonych analiz (analizy gęstości z użyciem estymacji gęstości jądrowej, analizy buforowe, analizy odległości, profilowanie geograficzne), a także sposoby wizualizacji danych przestrzennych. Zaprezentowane w referacie analizy są częścią badań prowadzonych przez autorkę od 2016 roku.

*Dr Maria Protsiuk
Uniwersytet Wrocławski, Polska
NGO „Quadrivium”, Ukraina*

DYPLOMACJA PUBLICZNA POLSKI W KONTEKŚCIE OBCHODYW 100-LECIA ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI: UKRAIŃSKI WYMIAR

W związku z obchodami 100-lecia niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej w 2018 roku w kraju odbywało się wiele uroczystości i pamiętnych wydarzeń. Jednak ten historyczny rok również był nie mniej ważny dla Polski jako aktywnego aktora na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Więc z tego punktu widzenia tak znacząca rocznica mogła być okazją dla skutecznej promocji RP, wykorzystując obecne możliwości dyplomacji publicznej, aby po raz kolejny zachęcać inne państwa do mywienia o sobie jako o wiarygodnym partnerze z wieloletnią historią państwowości i tradycją prowadzenia polityki zagranicznej. Ale czy tak się okazało w rzeczywistości?

Zacznijmy od tego, że specjalnie z okazji 100-lecia niepodległości pojawiły się dwie platformy internetowe – «Niepodległa» i „Stolica wolności”. Właśnie na tych stronach można było oglądać szereg różnych wydarzeń na szerokiej skali i ich przebieg. Jednak należy zauważyć, że dotyczyło to wydarzeń w Polsce.

Z drugiej strony, z tego powodu pod auspicjami MZS RP zostało zatwierdzone ponad 600 projektów polonijnych licznym kosztem około 11 milionów zł. W szczególności w tym kontekście zastępca dyrektora

Departamentu współpracy z Polonią i Polakami za granicą MSZ Iwona Kozłowska podkreśliła, że rok 2018 jest „ogromną szansą wykorzystania potencjału Polonii w zakresie promocji Polski” 5.

Na ten samy temat podsekretarz stanu w resorcie spraw zagranicznych Andrzej Papierz powiedział, że „w ramach roku jubileuszowego odbędzie się 1200 wydarzeń, także kulturalnych” na całym świecie.⁵ I z tego naturalnie wynika, że tu zadania były różne inaczej promuje się Polskę, jej kulturę i historię w zależności od kraju. Oczywiście rolę przywództwa w organizowaniu i przeprowadzaniu tych wydarzeń przypisano Instytutom Polskim działającym przez wiele lat w 25 państwach świata.

Uruchomiono też program „Open Poland” dla krajów Partnerstwa Wschodniego, którego specyfika polega na tworzeniu stałych i długofalowych relacji pomiędzy środowiskami artystycznymi, akademickimi oraz liderami opinii. Celem programu jest tworzenie platformy wymiany kulturalnej za pomocą wieloletnich projektów, ⁵ informuje strona Dzieje.pl., odnosząc się do Polskiej Agencji Prasowej.

Krytko wspominając o krajach Partnerstwa Wschodniego, skupimy się bardziej przypadkiem Ukrainy, która w 2018 r. obchodziła również 100. rocznicę własnej państwowości. Przecież przy tej okazji ukraińska i polska strony organizowali też wspólne wydarzenia, wśród których oprócz szeregu wydarzeń artystycznych zasługuje na szczególną uwagę debata „100 lat niepodległości Polski i państwowości Ukrainy: współczesne reminiscencje”, panelistami której byli znani historycy oraz liderzy obywatelscy z Polski i Ukrainy.⁷

W przypadku Ukrainy miała miejsce jeszcze jedna rocznica, tym razem już działalności Związku Polaków na Ukrainie. Tak 17 listopada 2018 r. w Kijowie organizowano obchody 30. rocznicy powstania tej organizacji, w ramach których odbyły się Forum naukowe oraz Ogólnoukraiński Festiwal Kultury Polskiej pt. „30 lat działalności w 100 latach Niepodległości”. ²

Oprócz Związku Polaków na Ukrainie w świąteczne aktywności zaangażowana została Federacja Organizacji Polskich na Ukrainie, która jeszcze wcześniej 22 października 2018 w Domu Polskim w Kijowie zorganizowała uroczystości z powodu obchodów setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. ⁶

Więcej uwagi przywrócili oczywiście następujące wydarzenia: most Parkowy w Kijowie, który mienił się polskimi barwami narodowymi w

Dniu niepodległości, ogromny baner z napisem „Niepodległa”, zawieszony na siedzibie ambasady Polski, oraz biało-czerwony orzeł z tysiącami zniczy, co zapłonął na dziedzińcu Twierdzy Kijowskiej, gdzie członkowie organizacji polskich na Ukrainie, dyplomaci i ukraińscy przyjaciele Polski rozpoczęli oficjalnie obchody stulecia odzyskania niepodległości. Kolejnym punktem programu było złożenie wieńców pod krzyżem i tablicami ku czci powstańców styczniowych w Twierdzy Kijowskiej. Następnie odbyła się uroczystość wręczenia odznak „Zasłużony dla Kultury Polskiej”.³

Należy też wspomnieć o szeregu oficjalnych uroczystych wydarzeń, przeprowadzonych w regionach pod patronatem Konsulatów RP oraz za pośrednictwem lokalnych stowarzyszeń polskiej diaspory. Mywiąc o regionach nie ominiemy uwagą też organizację przez Instytut Polski m.in. wystaw na temat „Kobiety niepodległości”, „Tradycje i współczesność Tatarów – polskich muzułmanów”, „Papież wolności”, „Z narażeniem życia – Polacy ratujący Żydyw podczas Zagłady” w różnych ukraińskich miastach.⁴ A w Kijowie na stacji metro „Złote wrota” przez cały listopad 2018 r. można było oglądać tematyczną wystawę o 100-leciu niepodległości Polski.

Jak podsumowało ukraińskie czasopismo w Polsce „Nasz wybyr”, «rok 2018 jest rokiem szczególnym, w którym Polacy i Ukraińcy świętują stulecie uzyskania niepodległości, początek odzyskania państwowości swoich Ojczyzn. Jest to wyjątkowa okazja do wzmocnienia przyjaznych kontaktów, współpracy kulturalnej, integracji mieszkańców stolicy, członków społeczności polskiej i ukraińskiej». ⁸

I w tym kontekście w.w. „Nasz Wybyr” na swoich łamach w końcu listopada wspomina wspólny dokument polskich obywateli narodowości ukraińskiej pod tytułem „Stulecie polsko-ukraińskie: nie pierwsze i nie ostatnie”, opublikowany w „Gazecie Wyborczej” oraz „Rzeczpospolitej” w przeddzień 11 listopada. Chodzi o apel, podpisany przez wybitnych naukowców, historyków, działaczy społecznych, który traktować można jako swoistą mapę drogową, aby „choćby częściowo uzdrowić stosunki dwóch państw, budować rzeczywisty, a nie martwy, rytualny dialog naszych narodów”, jak pisze czasopismo. ¹ Nie wątpliwie jest to jaskrawy postęp dyplomacji publicznej już odwrotnie – obywateli polskich ukraińskiego pochodzenia.

Podsumowując, widzimy więc dość szeroki obszar działań na

Ukrainie, ktrye towarzyszyły obchodom 100. rocznicy niepodległości Polski. I koniecznie możemy stwierdzić, że jest to przykład wykorzystania nie tylko dyplomacji publicznej (zasobami Instytutu Polskiego oraz placówek dyplomatycznych RP w różnych regionach Ukrainy), a w dużej mierze nowej dyplomacji publicznej, biorąc pod uwagę zaangażowanie niepaństwowych podmiotów, w tym m.in. Federację Organizacji Polskich na Ukrainie oraz Związek Polaków na Ukrainie.

Z drugiej strony, otwartym pozostaje pytanie, na ile szeroka publiczność na Ukrainie (a nie tylko Polonia) została dotknięta w tej kampanii promocyjnej ze strony Polski? Uważam, że jest to szczególnie aktualną kwestią teraz, patrząc na obecny stan rozwoju stosunków ukraińsko-polskich w całym spektrum ich wzajemnych wpływów i sprzeczności, a także ze względu na rosnące znaczenie dyplomacji publicznej jako instrumentu polityki zagranicznej Ukrainy i Polski.

Moim zdaniem, nie bardzo da się przeanalizować wpływ wskazanej dyplomacji publicznej na ukraińskich obywateli niepolskiego pochodzenia w ramach obchodów uroczystości z okazji 100-lecia niepodległości Polski. Dlatego że zwłaszcza organizatorami zarywno jak i uczestnikami wydarzeń były przedstawiciele Polonii. A Instytut Polski, nie zmniejszając oczywiście jego potężnej roli i wielkiej pracy, nie w stanie był obejmować szeroką publiczność, nie angażując w wielkim stopniu do tego innych aktorów, chociaż i prowadząc tematyczne wystawy w różnych regionach Ukrainy.

Opinia taka wynika też z analizy w tym czasie mediów ukraińskich, gdzie na temat setnej rocznicy polskiej niepodległości można było znaleźć materiały bardziej dotyczące tego, jak w Warszawie odbywają się uroczystości i jak postrzegany jest „marsz niepodległości” zarywno w Polsce, jak i na Ukrainie.

Konsekwentnie uważam, że obchody setnej rocznicy niepodległości Polski było wykorzystano nie całkiem wystarczająco skutecznie z punktu widzenia dyplomacji publicznej i możliwości otrzymania dywidend wizerunkowych.

Jednak, jak oświadczył (już były) ambasador RP na Ukrainie Jan Piekło, „setną rocznicę niepodległości obchodzi się tylko raz i jest to wydarzenie o ogromnym znaczeniu. Chcemy pokazać, że jesteśmy tu obecni, że polska kultura jest częścią składową wspólnej kultury polsko-ukraińskiej i że jesteśmy z Ukrainą strategicznymi partnerami”. 3 I takie

podjęcie ma ogromne znaczenie dla rozwinięcia ukraińsko-polskich relacji nadal.

Źródła:

- *100 lat niepodległości Polski. Awers i rewers*, <https://www.nasze-slowo.pl/100-lat-niepodleglosci-polski-awers-i-rewers/>.

- *30 lat Związku Polaków na Ukrainie*, https://kijow.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wydarz_nauk_kult/30_lat_zwiazku_polakow_na_ukrainie;jsessionid=956CD0FA7A7B4DF1F3106E02D4BEBEA3.cmsap1p.

- *Bialo-czerwony orzeł w Twierdzy Kijowskiej na 100-lecie niepodległości*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2018-11-10/bialo-czerwony-orzeł-w-twierdzy-kijowskiej-na-swieto-niepodleglosci/>.

- *Instytut Polski w Kijowie*, <http://www.polinst.kyiv.ua/event1293.html>.

- Nicałek W. *MSZ: zatwierdzono ponad 600 projektów polonijnych dot. 100-lecia odzyskania niepodległości*, <https://dzieje.pl/aktualnosci/msz-zatwierdzono-ponad-600-projektow-polonijnych-dot-100-lecia-odzyskania>.

- *Obchody 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości w „Domu Polskim”*, https://kijow.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/aktualnosci/wydarz_nauk_kult/obchody_100_lecia_odzyskania_przez_polske_niepodleglosci_w_domu_polskim_.

- *Sto lat Ukrainy*, <https://stolicawolnosci.pl/297-sto-lat-ukrainy,prg>.

- *Święto Niepodległości Ukrainy. 100 lat Niepodległości Polski i 100 lat Państwowości Ukrainy*, <https://pl.naszwybir.pl/swieto-niepodleglosci-ukrainy-100-lat-niepodleglosci-polski-i-100-lat-panstwowosci-ukrainy/>

*Ольга Птахіна
канд.політ.наук, доцент
ДЗ "Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка"
м.Старобільськ*

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА: СУТНІСТЬ ТА ПРИОРИТЕТИ

В сучасному світі відбуваються радикальні зміни. З одного боку, зростає взаємозалежність країн, а з іншого загострюються соціально-економічні, соціально-політичні, етнокультурні суперечності усередині країн. Сучасна система міжнародної безпеки зумовлена активізацією взаємозалежності держав, що в свою чергу передбачає наявність інтеграційних процесів, прагнення до цілісності та єдності всього світу. Загально відомо, що безпека можлива лише в за умов сталого розвитку, за якого задоволення нинішніх потреб людства не приноситься в жертву здатності до цього майбутніх поколінь. Для досягнення цієї мети необхідно міжнародне співробітництво. У такому розумінні міжнародна безпека – це: безпека, яка пов'язана із фізичним виживанням держави та її правом і можливістю відчувати себе у міжнародній системі, спираючись перш за все на її суверенітет; гарантована підтримка миру у відносинах між державами в межах політичного простору.

В сучасних умовах сфера міжнародної та національної безпеки є однією з ключових галузей діяльності будь-якої держави, предметом внутрішньополітичної боротьби, уваги громадянського суспільства, наукових досліджень. На сучасному етапі існує багато наукових праць, присвячених розгляду сутності безпеки, узагальнюючи ці підходи можна визначати безпеку як стан захищеності від певних загроз, але також безпека розглядається і як категорія державної політики й державного управління. В українському «Політологічному енциклопедичному словнику» безпека трактується як «діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства народів щодо виявлення (вивчення), запобігання, послаблення, усунення (ліквідації) і відвернення загрози, здатної згубити їх, позбавити матеріальних і духовних цінностей, завдати невідшкодовних збитків, заблокувати шляхи для

прогресив- ного розвитку» (Політологічний енциклопедичний словник, 2015).

Міжнародна безпека базується на міжнародних відносинах, які можна визначити як системну сукупність політичних, економічних, соціальних, дипломатичних, правових, воєнних і гуманітарних зв'язків та взаємин. Так деякі наукоці визначають міжнародну безпеку як: комплекс загальноновизнаних спеціальних принципів і норм, спрямованих на підтримання миру й міжнародної безпеки, запобігання актам агресії; сукупність загальноприйнятних принципів і норм, що передбачають забезпечення військовополітичної безпеки держав, запобігання виникненню воєн і збройних конфліктів. Основними принципами міжнародного права є: незастосування сили або погрожування нею; мирне вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи держав; співробітництво, охорона навколишнього середовища; роззброєння (Тітко Є.В., 2016).

Існують різні підходи щодо сутності поняття міжнародної безпеки, ми згодні, що міжнародну безпеку можна розглядати як стан міжнародних відносин, при якому створюються та забезпечуються умови, необхідні для існування та функціонування держав (забезпечення їх повного суверенітету, політичної та економічної незалежності, можливості опору військово-політичному тиску та агресії, їх рівноправних відносин з іншими державами). Разом з тим, міжнародна безпека - це політика, яка сприяє ефективному створенню гарантій миру як для окремої держави, так і для системи в цілому, об'єктами якої виступають народи й держави, їхні громадяни й інститути, створювані ними об'єднання й союзи - людство в цілому. Суб'єктами забезпечення міжнародної безпеки є: держави і всі інші учасники міжнародних відносин (суспільні рухи і міжнародні міждержавні та неурядові організації). Отже держава в міжнародній безпеці є й об'єктом і суб'єктом цих відносин.

Міжнародну безпеку розрізняють: за масштабами забезпечення (національна, регіональна і глобальна); за сферами забезпечення (безпека у політичній, соціальній, економічній, військовій, гуманітарній та ін. сферах); за суб'єктною спрямованістю (безпека людини, суспільства, держави).

Сучасна система міжнародної безпеки ґрунтується на принципах: утвердження мирного співіснування як універсального принципу міждержавних відносин; забезпечення рівної безпеки для всіх держав; створення дієвих гарантій у військовій, політичній, економічній та гуманітарній сферах; безумовна повага суверенних прав кожного народу; справедливе політичне врегулювання міжнародної кризи та регіональних конфліктів; зміцнення довіри між державами; вироблення ефективних методів запобігання міжнародному тероризму; викорінення геноциду, апартеїду; виключення з міжнародної практики всіх форм дискримінації, відмова від економічних блокад та санкцій (без рекомендацій світового товариства); встановлення нового економічного порядку, який забезпечує рівну економічну безпеку всіх держав та інше.

Головними способами забезпечення міжнародної безпеки є: двосторонні договори про забезпечення взаємної безпеки між зацікавленими країнами; об'єднання держав в багатосторонні союзи; створення та участь у всесвітніх міжнародних організаціях, регіональних інститутах та структурах для підтримання міжнародної безпеки; демілітаризація, демократизація та гуманізація міжнародного політичного порядку, встановлення верховенства права в міжнародних відносинах

Рівень і стан міжнародної безпеки визначається передусім характером глобальних проблем сучасності, загроз людству або окремим регіонам, захищеністю зовнішніх кордонів і станом внутрішньої (національної) безпеки держав. Згідно з законом України «Про національну безпеку України» державна безпека - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру (Про національну безпеку України, 2018).

Забезпечення міжнародної безпеки можливе лише шляхом всебічної активізації усіх форм міжнародного різнорівневого співробітництва держав, урядів, міжнародних урядових, неурядових та регіональних організацій, яке повинно здійснюватися із обов'язковим дотриманням прийнятих ними і загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права. Сучасній світовій практиці відомі такі три основні способи забезпечення міжнародної безпеки: стримування потенційної агресії або інших небажаних дій за

допомогою різноманітних засобів тиску; покарання агресора або порушника міжнародної безпеки застосуванням проти нього тих чи інших практичних засобів впливу або комплексного їх поєднання (йдеться про необхідність дати відсіч агресору, призупинити небажані процеси та, в решті-решт, повернути міжнародну систему в стан стабільності та безпеки); політичний процес, який передбачає сукупність будь-яких політичних зусиль, дій або переговорів, спрямованих на досягнення стабільності та запобігання виникненню будь-яких конфліктних ситуацій.

Створення універсальної системи міжнародної безпеки є надзвичайно важливою, оскільки сучасна система запобігання та протидії загрозам міжнародної безпеки має бути призначена для вирішення реальних проблем у сфері безпеки, відповідати життєвим інтересам кожної держави, забезпечувати міжнародну стабільність і стійкий розвиток. Для ефективного функціонування подібної системи необхідним є удосконалення напрямів діяльності ключових міжнародних організацій.

Список використаних джерел:

1. Васильєв Г.Ю. Підтримка міжнародної безпеки – глобальна проблема людства URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8356/1/Vasiliev_155.pdf (дата звернення: 8.04. 2019).
2. Дзьобань О. П. Проблеми захисту національних інтересів України у сфері державної безпеки в умовах геополітичних трансформацій ХХІ століття : монографія: Право, 2013. 295 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 8.04. 2019)
5. Тітко Є.В. Національна та міжнародна безпека в контексті захисту прав людини в умовах сьогодення URL: file:///C:/Users/Home/Downloads/Fmpp_2016_2_12.pdf (дата звернення: 8.04. 2019)

*Ігор Слєпченко
Харківський національний
технічний університет
сільського господарства
ім. П.Василенко*

НАТО ТА ЄС І ІСТОРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Після подій 2014 року пріоритетним національним інтересом України у сфері зовнішньополітичної діяльності є розвиток та поглиблення відносин стратегічного партнерства України з Північноатлантичним Альянсом (НАТО) та Європейським Союзом (ЄС).

Вступ до НАТО є як ніколи актуальним для України, адже в Україні й досі залишається мала та не досвідчена армія, кількість якої було зменшено владою України ще у 2012-2014 р.р. Маючи підтримку у вигляді армії НАТО, Україна не мала б проблем на сході (окупація Донецької та Луганської областей), та півдні (анексія Криму).

Не менш вагоми для нашої країни є проблема вступу до ЄС. Адже Європейський союз – це в першу чергу економічна підтримка з боку сильних та економічно сформованих держав Європи. Вступивши до ЄС наша країна стане повноцінним членом європейської сім'ї. Україна – це та держава, в якій є характер та воля творити власну історію. Тож вступ до ЄС означатиме ще одну подолану сходинку до успіху. Але як би гарно не звучали перспективи відносин з цими найвпливовішими асоціаціями, Україна вже протягом багатьох років цього прагне, але ця ціль і досі є недосяжною. Бо вступ до будь якої асоціації вимагає кропікий та тернистий шлях, на який Україна стала майже 10 років.

Однією з причин через яку цей проект досі не реалізований, це закон прийнятий Віктором Януковичем щодо припинення підготовки України до вступу в НАТО у 2010 р, а згодом і скорочення армії. На жаль, зараз втілити замисли у життя ще складніше. Бо для України російське вторгнення і окупація частини державної території досі вважається одним із чинників, які перешкоджають її вступу в Альянс, правда не таким вагомим як чинник невідповідності Збройних сил України стандартам НАТО,

також незавершена реформа в оборонній та правовій сферах і найголовніше неподолана корупція.

Для України відносини з НАТО почалися ще 8 лютого 1994 року, після підписання відповідного рамкового документу «Партнерство заради миру». У рамках Програми ПЗМ триває реалізація наступних програм та проектів співробітництва України з НАТО: - Ініціатива НАТО з розбудови цілісності та прозорості оборонних інституцій; - Програма з професійного розвитку цивільного персоналу сектору безпеки і оборони України; - Програма НАТО “Удосконалення військової освіти”; - Трастовий фонд НАТО з утилізації в Україні легких озброєнь та стрілецької зброї і звичайних боєприпасів.

Зараз ці перспективні покращення втілити не вдасться. І саме через це Україна, котрій зараз так необхідна фінансова та воєнна допомога від більш досвідчених та краще озброєних союзників, повинна потерпати від недбалостей та прорахунків колишньої влади.

На даний момент Україна стала феноменом у воєнній справі для представників НАТО, в небагатьох країнах світу велась гібридна війна, як форма захоплення територій та влади країни, але такого вигляду яку вона набула в Україні не було виявлено ще жодного разу. Це унікальне явище, яке інтегрує в собі майже всі аспекти ведення протистояння між державами, що являє собою нонсенс.

Вступ до НАТО та ЄС не вигідні для «сусідки» Росії. Бо ця держава живе комуністичною спадщиною СРСР, і вважає НАТО загрозою в першу чергу для своєї безпеки, а Україні доводиться потерпати через спільні кордони вздовж яких в майбутньому будуть розташовані підрозділи НАТО. І ця думка бентежить Росію вже не один рік. Особливо коли Україна прагне ввійти не лише в НАТО, а й до ЄС.

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головної в ЄС країни, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України. Намір України розбудовувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був проголошений 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Україна вперше заявила

про власні євроінтеграційні прагнення. Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики».

У ході 15-го Саміту Україна-ЄС в Києві 19 грудня 2011 сторони оголосили про завершення переговорів по майбутній Угоді про асоціацію. 30 березня 2012 текст майбутньої Угоди було оприлюднено главами переговорних компаній, але будівництво відносин довелося поставити на паузу, після подій 2014 року. Тоді Україна опинилася у крайнє не вигідному становищі, але ця пауза не стала на заваді співпраці з ЄС. І вже у 2016 року ЄС відкрило безвіз для України, і вже сьогодні ми маємо право на безвізовий в'їзд до 193 країн світу.

Зараз економіка та суверенітет України в край тяжкому стані, але незважаючи на це українцям вдалося вибороти підтримку від ЄС у вигляді деяких привілеїв котрими користуються лише члени союзу.

В цій кризовій ситуації Україні вкрай необхідно побудувати відносини з ЄС, бо саме ця підтримка стане тим самим поштовхом у розвитку економіки країни. Партнерство з Європою дасть змогу розглядати процеси державотворення зовсім під іншим кутом, не звичним для схем українських політиків. Україна повільно, але впевнено йде на зустріч до європейського майбутнього, а також до виконання копенгагенських умов, щодо вступу в ЄС. Плідна співпраця з західними державами стане гарантією успіху для України. Тож зараз потрібно правильно розділити пріоритети, і йти до своєї мети.

Список джерел та літератури:

1. Ван Елсуwege П. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент/ П. Ван Елсуwege // Право України. – 2015. - № 8. – с.9 – 16

2. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства. Аналітичний документ / за заг. Ред. В. Мартинюка// [Електронний ресурс] . – Режим доступу:http://prismua.org/wp-content/uploads/2018/02/blok_XXI-end_3001

3. Гончар М. Глобальна стратегія ЄС у протидії гібридним

загрозам та Україна: нечіткість у підходах / В. Мартинюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ji-magazine.lviv.ua/2017/Global_strategiya_EC/html

4. Довідник НАТО [Електронний ресурс] . – 1110 Brussels, Belgium: NATO Public Diplomacy Division, 2006. – 386 с. – Режим доступу: <http://www.nato.inst/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006>

5. Мартинюк В. ЄС у протидії гібридним загрозам та Україна: нечіткість у підходах / В. Мартинюк // [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://dt.ua/internal/yes-u-protidiyi-gibridnim-zagrozm-ta-ukrayina-u-pidhodah-253570/html>.

6. Угод про асоціацію між Україною, з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхнім державами- членами, з іншої сторони : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

*Олександра Федунь
кандидат географічних наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ВІЙНИ ТА ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ ЕКОЛОГІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Геополітичні інтереси окремих держав, зневажання загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, боротьба за владу та розподіл природних ресурсів і матеріальних благ, політичні протистояння між окремими етнічними й релігійними групами та ін. дедалі частіше стають причиною виникнення збройних конфліктів і воєн, кількість яких у сучасному світі залишається досить великою. За даними Гейдельберзького інституту дослідження міжнародних конфліктів (Німеччина), який від 1992 р. щорічно публікує звіт «Барометр конфліктів», станом на початок 2019 р. у різних країнах відбувається 213 конфліктів між державами, етнічними, релігійними і політичними групами із застосуванням сили [1]. Збройний конфлікт на сході України дослідники віднесли до категорії «обмежена війна».

Якщо раніше в суспільно-політичному дискурсі переважно акцентували на людських і матеріальних втратах від збройних конфліктів і воєнних дій, то від 1990-х років дедалі більше уваги на міжнародному рівні звертають на екологічні наслідки. Вони часто є непередбачуваними, неконтрольованими, мають транскордонний характер, упродовж тривалого часу негативно впливають на локальні, регіональні й транснаціональні екосистеми, призводять до погіршення екологічної ситуації та деградації компонентів навколишнього природного середовища (НПС), екологічних катастроф, що загрожують життю й здоров'ю нинішнього і майбутніх поколінь. Згідно з даними ООН сьогодні майже 1,5 млрд осіб проживає в районах, що постраждали від проведення бойових дій, а мільйони людей стали біженцями і вимушеними мігрантами через несприятливі для життєдіяльності природні умови в післявоєнний період.

Багаторічні війни, збройні конфлікти та силові протистояння в багатьох державах світу, зокрема Афганістані, В'єтнамі, Демократичній Республіці Конго, Іраку, Південному Судані, Сирії, Сомалі, колишній Союзній Республіці Югославії, Центральноафриканській Республіці та ін. завдали непоправної шкоди НПС, спричинили значне виснаження природно-ресурсного потенціалу та стали загрозою для життя і здоров'я населення.

Наприклад, наслідки війни в Перській затоці 1990-1991 рр. виявилися дестабілізуючим чинником міжнародної екологічної безпеки. Понад десятиліття вони залишалися досить відчутними для низки держав Близького Сходу. Через диверсії армії Іраку на території Кувейту (зливи мільйонів барелів нафти, навмисні підпали сотень нафтових свердловин і ін.) екологічна ситуація в транскордонному регіоні залишалася несприятливою упродовж років. А від використання підрозділами армії США зброї зі збідненим ураном, впливу компонентів палива крилатих ракет та ін. постраждали не лише місцеві жителі й іракські військові, але й військовослужбовці країн-членів НАТО, що брали участь у операції «Буря в пустелі». У них часто діагностували онкологічні захворювання, зокрема лейкемію та рак легенів.

Боеприпаси зі збідненим ураном також використовували під час воєнних дій на території балканських країн у 1990-х роках, Афганістану (2001-2003), Іраку (2003) та ін. У 1999 р.

бомбардування житлових кварталів і промислових об'єктів на території Союзної Республіки Югославії спричинили відчутні негативні наслідки (випадання кислотних дощів, забруднення радіоактивними та токсичними речовинами атмосферного повітря, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, скорочення біорозмаїття та ін.) не лише на території Косово, але й у семи державах Південної Європи. Зокрема, на півночі Греції та в Македонії забруднення атмосферного повітря діоксином перевищило гранично допустимі норми в 15-20 разів. У квітні 1999 р. повітряні маси з високим вмістом забруднюючих речовин зафіксували над державами Центрально-Східної Європи, Балтії та Фінляндією. Це спричинило міжнародний «урановий» скандал: про власні розслідування заявили Греція, Іспанія, Італія та ін., закликавши НАТО негайно припинити використання радіоактивних матеріалів у боєприпасах.

Відтоді стратегія військово-політичного мислення дещо змінилася: у військовій промисловості з меншим ентузіазмом ставляться до використання екологічно небезпечних речовин у виготовленні різних видів вогнепальної зброї, її випробування та застосування поблизу урбанізованих і природно-охоронних територій. Проте нагромаджений величезний арсенал зброї масового ураження, утилізація технічно застарілих боєприпасів, випробування ядерної, геофізичної й інших видів нетрадиційної зброї навіть у мирний час загрожують НПС і можуть мати катастрофічні наслідки в майбутньому. Отже, є потенційними загрозами не лише для національної, але й міжнародної екологічної безпеки загалом.

В Україні наслідки збройного конфлікту в Донбасі (вибухи і пожежі після артилерійських обстрілів на екологічно небезпечних промислових об'єктах, затоплення шахт, забруднення ґрунтових вод, отруєння джерел питного водопостачання, накопичення вибухонебезпечних газів у підземних виробітках, ін.) зумовили серйозні ризики та проблеми в зоні бойових дій у Луганській і Донецькій областях. Вони загрожують екологічними катастрофами в суміжних регіонах у басейні Сіверського Донця та Азовського моря, тобто й на території Росії – країни-агресора.

Практично усі держави, ослаблені війнами та збройними конфліктами, не можуть лише власними зусиллями подолати

негативні наслідки бойових дій, які загрожують національній і міжнародній екологічній безпеці. Для цього потрібні співробітництво, активна підтримка, фінансова і технічна допомога з боку інших країн та міжнародних організацій. Щоби привернути увагу до цієї проблеми у світі відповідно до рішення 56-ї сесії Генасамблеї ООН від 2001 р. щороку 6 листопада відзначають Міжнародний день запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни і збройних конфліктів. У резолюціях Другої (2016) та Третьої (2017) Асамблей ООН з питань навколишнього середовища, в роботі яких активну участь брала й українська делегація, підкреслено необхідність використання нових ефективних механізмів для посилення захисту НПС під час збройних конфліктів, що є однією із глобальних цілей сталого розвитку до 2030 р. [2].

Отже, на сучасному етапі для розв'язання актуальної проблеми гарантування екологічної безпеки необхідна, насамперед, послідовна екологізація міжнародно-правового регулювання захисту НПС під час війни або збройного конфлікту, розробка системи міжнародних санкцій, застосування дієвих механізмів моніторингу, збору та обробки інформації про екологічні наслідки бойових дій, а найголовніше – усвідомлення політико-управлінськими елітами взаємозалежності проблем війни і миру, екологічної безпеки та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Conflict Barometer 2019 [Electronic recourse]. – Available in: <https://hiik.de/conflict-barometer/current-version/?lang=en>.
2. Preventing the exploitation of the environment in war and armed conflict/ 06 Nov 2018 [Electronic recourse]. – Available in: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/statement/preventing-exploitation-environment-war-and-armed-conflict>.

*Тетяна Чісова
PhD студентка 1 року
Університету Марії Кюрі - Склодовської
в Любліні*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ШЛЯХОМ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ

Вступ

Права людини займають одне з центральних місць у свідомості сучасної людини, оскільки це невід'ємний комплекс природних та непорушних свобод і юридичних можливостей людини для існування в суспільстві в усі часи. Але, навіть в ідеальному суспільстві ці права можуть порушуватися через виникнення суперечок, які в залежності від різних чинників впливу можуть поступово до латентного стану й зникати, або ж вибухати у вигляді конфлікту.

Зазвичай, ми звикли сприймати конфлікт як руйнівну силу, але в разі своєчасного реагування на його зародження та спробі спільного опрацювання проблеми і пошуку взаємовигідних варіантів його розв'язання – це може сприяти розвитку стосунків між сторонами і мати позитивні наслідки.

Сторони, які вже є учасниками конфлікту, через недовіру та вороже ставлення один до одного, на жаль, не завжди можуть самостійно вести діалог і потребують допомоги третьої сторони, яка б не мала жодного інтересу в конфлікті та діяла як нейтральна сторона переговорного процесу.

Світова практика свідчить про те, що на сьогоднішній день при виникненні спору/конфлікту для захисту прав людини, закріплених у Конвенції про захист прав і основоположних свобод (ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97)¹, варто було б сягнути до одного з альтернативних методів розв'язання спорів.

Викладення основного матеріалу

Альтернативні методи вирішення спорів (Alternative Dispute Resolution - ADR) – це спроба вирішення спору/конфлікту в позасудовому порядку без звернення до державних органів влади.

Альтернативні методи вирішення спорів поділяються на такі види:

- ✓ Переговори
- ✓ Фасилітація
- ✓ Медіація
- ✓ Арбітраж
- ✓ Arb-med
- ✓ Med-arb
- ✓ Early neutral evaluation
- ✓ Fact-finding
- ✓ Mini trial
- ✓ Summary jury trial
- ✓ Dispute review boards

Одним з практичних напрямків досягнення згоди між сторонами є медіація і саме на цьому понятті я хотіла б акцентувати увагу.

Медіація (від лат. *mediatio* – дослівно «посередництво в розв’язанні спорів»²) – це одним з методів ADR та характеризується неформальною, але чіткою, процедурою врегулювання спору за участі нейтрального посередника (медіатора), який підтримує сторони у досягненні ними взаємовигідного рішення, що закріплюється в угоді.

Медіація базується на таких принципах як:

✓ довіра – тобто, вся інформація, яка стала відома під час процедури медіації, не розповсюджується жодною зі сторін без згоди інших;

✓ добровільність – участь у процесі можлива лише за згоди учасників й за їхньої акцептації особи медіатора. Також кожен з учасників має можливість відмовитися від участі на будь якому етапі процедури;

✓ нейтральність, безсторонність та незалежність – третя сторона, тобто медіатор, не може приймати позицію жодної зі сторін, виражати комусь з них підтримку, засуджувати чиїсь дії або нав’язувати своє бачення розв’язання конфлікту.

Варто звернути увагу, що зародження медіації як альтернативного розв’язання спорів сягає корінням античних часів й застосовувалася в різних давніх культурах (ісламська, індуська, іудейська і далекосхідна правові культури) задовго до появи сучасної форми судового провадження. Відповідно до потреб того

часу більшість угод стосувалася справ родинних та поділу майна й спадку, а виконання договірних зобов'язань, взятих на себе сторонами під час укладання порозуміння, гарантувалося високими грошовими стягненнями³.

Також зародки сучасної медіації існували в Античній Греції та Стародавньому Римі, про що свідчать праці Арістотеля та Платона, а термінологія, яка застосовується в ADR в багатьох випадках має латинську етимологію⁴.

У сучасному вигляді альтернативні методи вирішення спорів вперше знайшли своє застосування в Англії, а потім з іншими елементами правової культури бели перенесені до Сполучених Штатів Америки. Саме в Америці альтернативні методи вирішення спорів мали можливість самостійного розвитку та інституалізації й отримали назву ADR, тому прийнято вважати США основоположником руху ADR⁵.

В Україні медіація вперше була застосована в останні роки існування Радянського Союзу. В той період через відсутність стабільності практично у всіх сферах суспільного життя відчувалася сильна напруга, але особливо це було відчутно в трудових відносинах, про що свідчили періодичні страйки робітників. Саме тоді, на прохання представників промислової галузі Донеччини, Американським Товариством Арбітражу і Федеральною службою в справах медіації США (відповідно до звіту «Support to the implementation of the judicial reform in Ukraine»⁶) було проведено серію американсько-радянських практичних семінарів з метою заспокоєння наростаючого конфлікту в вугільній промисловості Луганської та Донецької областей. За результатами успішної спільної діяльності в різних регіонах України повстали центри медіації. Даний метод врегулювання конфліктних ситуацій та захисту прав і свобод людини продовжує розвиватися в різних напрямках, а Україна переймає досвід у країн-членів ЄС та США.

Світова практика свідчить про те, що на сьогоднішній день медіація є одним з найкращих методів врегулювання спорів і може бути застосована в різних сферах суспільного життя. З метою надати громадянам можливість захисту своїх прав у спосіб більш доступний і успішний, медіацію було впроваджено до правових систем Сполучених Штатів Америки, Японії, Великобританії,

Австрії, Китаю, Австралії, Німеччини, Канади, Франції, Бельгії, Португалії, Польщі, Голландії, Румунії, Литви та багатьох інших країн світу.

Висновок

Зважаючи на базові принципи медіації та різноманітність сфер її застосування, цю процедуру можна розглядати як додатковий та ефективний механізм захисту прав і свобод людини, налагодження діалогу та забезпечення правопорядку в суспільстві.

Список використаних джерел та літератури:

1. Електронний ресурс
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

². Marek Kuryłowicz, Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego, Wolters Kluwer, 5 wydanie Warszawa – 2017, s. 75.

³. E. Gmurzyńska, Mediacja w sprawch cywilnych w amerykańskim systemie prawnym – zastosowanie w Europie i w Polsce, Warszawa 2006, s. 1.

⁴. Kordasiewicz S., Historyczna i międzynarodowa perspektywa mediacji [w:] Mediacje. Teoria i praktyka pod redakcją Gmurzyńska E. i Morek R. , Wolters Kluwer 2009, s. 32

⁵. A. Kalisz, A. Zienkiewicz, Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu, Warszawa 2009, s. 26.

⁶. Support to the implementation of the judicial reform in Ukraine
<https://rm.coe.int/kyselova-t-mediation-integartion-ukr-new-31-07-2017/168075c1e7>

⁷. Kurczewski, Prawo przymitywne. Zjawiska prawne w społeczeństwach, Warszawa 1973, s. 8-13.

⁷. Patrycja Sołtysiak, Mediacje jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów, Zeszyty naukowe Instytutu

8. <http://www.slownik-online.pl/kopalinski>

9. <http://www.osce.org>

10. Mediacja. Teoria, normy, praktyka. / red. naukowa Krzysztof Pleszka, Janina Czapska i in.: Wolters Kluwer, Warszawa 2017

11. Christopher W. Moore, Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów, wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2016

12. Т. Подковенко «Медіація як спосіб альтернативного розв'язання конфліктів: генеза та інституційні засади». Наук. ж.

«Актуальні проблеми правознавства» Випуск 1 (9). 2017., ст. 17-22

*Наталія Яковенко
доктор історичних наук, професор,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

РОСІЯ ТА ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНИЙ АЛЬЯНС: ВІД СПІВРОБІТНИЦТВА ДО НЕВДАЛОГО ПАРТНЕРСТВА

По закінченні холодної війни НАТО докладала істотних зусиль для започаткування стратегічного партнерства з Росією і надавала великого значення розбудові контактів та розвитку співпраці з РФ, розуміючи важливість її участі в розбудові архітектури європейської безпеки. Росія була серед інших країн, які приєдналися до програм партнерства НАТО з першого дня, виступивши одною з засновниць РПАС у 1991 р. та учасницею ПЗМ у 1994 р. Починаючи з 1994 р., російські миротворці робили свій внесок в діяльність сил Альянсу на Балканах. Тісна співпраця між Росією та НАТО над втіленням в життя військових аспектів мирної угоди (1995 р.) щодо Боснії та Герцеговини додала нового виміру партнерству, що розвивалось між НАТО та Росією в галузі безпеки.

Військова операція Росії в Грузії у серпні 2008 р. спричинила суттєве погіршення відносини між НАТО і Росією: офіційні засідання РРН, а також співпрацю в низці галузей було призупинено більш ніж на рік. «Я глибоко стурбований діями, які робить Росія, щоб встановити правові відносини з грузинськими регіонами Абхазією та Осетією. Дії Росії підривають суверенітет Грузії», – заявив Я. Схеффер [1].

На саміті НАТО у Страсбурзі-Келі 2009 р. лідери НАТО визнали, що існують розбіжності з Росією щодо грузинського питання, але ухвалили рішення про відновлення практичного й політичного співробітництва, висловивши готовність удосконалити діяльність Ради Росія–НАТО (РРН) та збільшити її ефективність. На Лісабонському саміті 2010 р. лідери держав-членів Альянсу та тодішній російський Президент Д. Медведєв вирішили розпочати

«пошук нового етапу співробітництва на шляху до справжнього стратегічного партнерства», ґрунтуючись на принципах Основоположного Акта (1997) та Римської декларації (1991). В ст. 33 та 34 чинної Стратегічної концепції НАТО, прийнятій в Лісабоні 2010 р., особливо наголошено на важливості стратегічного партнерства з РФ, оскільки воно робить внесок у створення спільного простору миру, стабільності та безпеки. «НАТО не становить загрози для Росії. Навпаки: ми хочемо бачити справжнє стратегічне партнерство між НАТО та Росією, і ми будемо діяти відповідним чином, очікуючи на взаємність від Росії» [2].

На сучасному етапі відносини між Північноатлантичним альянсом та Росією є надто складними та напруженими. Після того, як у 2014 р. Росія незаконно анексувала Кримський півострів, порушивши територіальну цілісність суверенної України та всі норми міжнародного права, зокрема базові принципи Основоположного Акта, будь-яке практичне співробітництво було призупинено. На саміті НАТО в Уельсі у вересні 2014 р. і під час подальших самітів Альянсу лідери країн НАТО у найрішучіший спосіб засудили військове вторгнення Росії в Україну і закликали її припинити протистояння і вивести її війська з України і від кордону з Україною. Проте Росія продовжила вдаватися до агресивних дій стосовно України, зокрема, дестабілізуючи ситуацію на сході нашої держави.

Анексія Криму та російська агресія на сході України ознаменували зміну геополітичних реалій на європейському континенті, зважаючи на те, що низка країн Балтії, які є членами НАТО, не мають стовідсоткової упевненості у власній безпеці. Відтак занепокоєння з приводу військових заходів і агресивної риторики Росії, які мають дестабілізуючий характер, виходять далеко за межі України. Йдеться також про провокації Збройних сил Росії поблизу кордонів НАТО, від Балтійського до Чорного морів; безвідповідальну й агресивну ядерну риторику та військову позицію і її підґрунтя; ризики, пов'язані з військовим втручанням і підтримкою з боку Росії сирійського режиму, а також випадок застосування нервово-паралітичної речовини у Великій Британії в березні 2018 року, який є наочним порушенням міжнародних норм.

У відповідь на такі зміни в середовищі безпеки, спричинені агресивними діями РФ, НАТО нині зміцнює власну позицію у

галузі стримування і оборони, водночас зберігаючи відкритість діалогу, не прагнучи конфронтації і жодним чином не загрожуючи Росії. Попри це, НАТО продовжує підтримувати політичний діалог і тримає відкритими канали військового зв'язку з Росією. Тривають зусилля у галузі мінімізації ризиків та підвищення прозорості і передбачуваності.

На Варшавському саміті (2016 р.) лідери держав-членів НАТО особливо наголосили на тому, що характер відносин між Альянсом та Росією залежатиме від того, чи зможе РФ продемонструвати чітку і конструктивну зміну поведінки, яка свідчила б про дотримання нею норм міжнародного права та її міжнародних обов'язків і зобов'язань. Без цього повернення до нормальних відносин між НАТО і Росією не уявляється можливим.

Між тим, діалог з Росією стає все більш ускладненим через низку причин. На думку британського експерта Джеймса Шерра, «тамтешня система вимагає існування зовнішнього ворога для легітимації своєї поведінки... – по-перше, образ зовнішнього ворога став ще важливішим для внутрішньополітичних цілей, ніж раніше, а по-друге, їхнє [росіян – *Н.Я.*] сьгоднішнє сприйняття Заходу є дуже емоційним. Воно базується на глибокому обуренні та не менш глибокому відчутті образи й презирства, на відродженій у Росії на державному рівні гордині» [3].

Література:

1. Генсек НАТО занепокоєний діями Росії на Кавказі // <https://www.unian.ua/world/110516-gensek-nato-zanepokoeni-y-diyami-rosiji-na-kavkazi.html>

2. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів в Лісабоні 19 листопада 2010 року. – К. : Центр інформації та документації НАТО в Україні. – С. 7.

3. В Росії починаються смута і бунти, а щодо Донбасу потрібне тверде рішення // <https://apostrophe.ua/ua/article/world/2018-04-19/v-rossii-nachinayutsya-smuta-i-bunty-i-po-donbassu-nujno-tverdoe-reshenie--zapadnyiy-ekspert/18000>

ЕКОНОМІЧНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Ірина Бабець
доктор економічних наук, доцент,
Запорізький інститут економіки
та інформаційних технологій

НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В МЕЖАХ СПІВРОБІТНИЦТВА З ПОЛЬЩЕЮ

Протидія загрозам енергетичній безпеці нашої держави насамперед передбачає вирішення завдань диверсифікації постачання енергоносіїв, яке, поряд зі зниженням рівня енергомісткості виробництва, є пріоритетним напрямом енергетичної стратегії України. Скорочення імпорту енергетичних ресурсів з Російської Федерації та необхідність забезпечення їх безперервного надходження в достатніх обсягах для стійкого функціонування економіки обумовлює активізацію співробітництва з країнами ЄС.

Важливим кроком для зменшення енергетичної залежності української економіки від Росії та нарощення імпорту газу з країн ЄС є будівництво інтерконектора Україна-Польща - східноєвропейського газового вузла з можливістю транспортування щорічно близько 8 млрд м³ газу з Польщі до України і 7 млрд м³ – з України до ЄС (діюча потужність газопроводу з Польщі до України - 1,5 млрд м³ в рік) [1]. Найважливіші очікувані результати реалізації цього проекту полягають у подальшому зниженні залежності Польщі та України від імпорту газу з Росії, інтеграції української газотранспортної системи з європейською, забезпечення безпосереднього постачання газу в Україну із Західної Європи і СПГ-терміналу в Свиноуйсьце^[2].

Зміцнення енергетичної безпеки потребує комплексних заходів щодо оптимізації постачання і використання інших видів енергоносіїв, що обумовлює актуальність активізації українсько-польського співробітництва у розв'язанні проблем вугледобування обох країн. При цьому зауважимо, що в Україні ця проблема полягає у неспроможності вітчизняної добувної

промисловості задовольнити внутрішній попит на вугілля в умовах залежності економіки від імпортного антрацитового вугілля, зокрема з Росії. Натомість в Польщі, у зв'язку із реалізацією кліматичної та енергетичної політики ЄС, з 2020 р. планується істотне скорочення квот на викиди CO₂, внаслідок чого очікується зменшення використання вугілля в промисловості та комунальному господарстві, скорочення частки вугілля у виробництві енергії з 80% до 50% у 2050 р., підвищення цін на електроенергію. Це спричинить загрози не лише енергетичній безпеці через зміну структури енергетичного балансу та збільшення витрат на впровадження відновлюваних джерел енергії. Посиляться й загрози виробничій та соціальній безпеці внаслідок швидкої реструктуризації гірничодобувної промисловості, насамперед закриття шахт, та впливу цих змін на умови ринку праці, розвиток підприємництва та сферу послуг у Сілезькому воєводстві.

Отже, для забезпечення «м'якої» трансформації польської гірничодобувної промисловості та модернізації українського енергетичного сектору важливим напрямом польсько-українського співробітництва вважаємо постачання вугілля з Польщі до України та участь польських інвесторів у приватизації українських енергетичних підприємств. Це сприятиме диверсифікації джерел енергоресурсів для України та дозволить послабити вплив олігархічних структур в енергетичній сфері. Відповідно, окреслимо ключові завдання українсько-польського співробітництва в енергетичній сфері: зменшення залежності українських електростанцій, що функціонують переважно в східних і центральних регіонах України, від поставок антрацитового вугілля за рахунок їх переобладнання технологією споживання вугілля газової групи, яке може поставлятися з Польщі; уповільнення або навіть припинення процесу закриття шахт в Польщі в результаті збільшення експорту вугілля в Україну; реалізація спільних проектів щодо впровадження нових технологій на українських підприємствах з метою зменшення використання вугілля та скорочення викидів CO₂.

Окрім міжнародної співпраці, спрямованої на скорочення зовнішніх дестабілізуючих факторів, необхідно розробити інструменти подолання внутрішніх загроз енергетичній безпеці, які

зумовлені високою енергомісткістю промисловості внаслідок технологічної відсталості підприємств, відсутністю інвестицій у модернізацію енергетичного сектору, монополізацією ринку електроенергії в Україні, недосконалою системою розподілу і постачання електроенергії та тепла окремим споживачам. У цій ситуації для України, поряд з розглянутими вище макропроектами, є важливим інтеррегіональне співробітництво на основі спільних українсько-польських проектів з розробки та впровадження енергозберігаючих технологій в промисловості, а також новітніх технологій з виробництва, розподілу та споживання енергії.

Ефект синергії, що виникає в результаті поєднання конкурентних потенціалів регіонів-партнерів, підвищує їхню здатність до економічного зростання завдяки зниженню впливів внутрішніх загроз (обумовлених неефективною структурою енергетичного балансу, нестачею енергоносіїв, високою енергомісткістю промислового виробництва) та забезпечує стійкість регіональних систем до впливу зовнішніх загроз (пов'язаних зі зміною кон'юнктури ринку енергоносіїв та геополітичної ситуації). Зміцнення енергетичної безпеки України в межах українсько-польського співробітництва значною мірою залежить від реалізації секторальних та міжгалузевих інтеррегіональних проектів (використання польського досвіду щодо зменшення споживання вугілля теплоелектростанціями за рахунок використання нових газових котлів; впровадження технологій, що зменшують емісію пилу, окисів азоту і двоокису сірки; будівництво вітрових чи сонячних електростанцій).

Література:

1. Ринок газу. Річний звіт НАК Нафтогаз України. URL: <http://annualreport2016.naftogaz.com/ua/de-mi-zaraz/rinok-gazu/>.
2. Korytarz przesyłowy Zachód-Wschód. Połączenie Ukrainy z europejskim rynkiem gazu. URL: https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/.../194_2ppol.pdf.

*Аліна Даценко
аспірант*

Національний інститут стратегічних досліджень

ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЙНИМ КАМПАНИЯМ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Кожна держава, проти якої ведеться гібридна війна, має виробити комплекс заходів для захисту власного інформаційного простору від інформаційної зброї противника [1]. Для цього необхідно запровадити:

- аналіз потенційних та реальних інформаційних загроз з метою створення та вдосконалення механізмів (алгоритмів) прийняття відповідних рішень в системі державного управління;
- аналіз стану захищеності власного інформаційного простору та його стійкості щодо зовнішніх впливів;
- виявлення, ідентифікація та розуміння сутності інформаційних атак, що проводяться проти даної країни;
- розроблення та застосування алгоритмів протидії інформаційним атакам з метою максимального захисту інформаційного простору;
- координація та консолідація діяльності органів державної влади та ЗМІ щодо оперативного інформування суспільства для нейтралізації негативного інформаційно-психологічного впливу.

Аналіз досліджень вітчизняних фахівців щодо формування, функціонування та безпеки національного інформаційного простору вказує на низьку ступінь дослідженості проблематики реальних й потенційних загроз та деструктивних пропагандистсько-маніпулятивних впливів [2]. Станом на кінець 2013 року в Україні практично не було цілісної системи захисту національного медійного і, зокрема, телерадіоінформаційного простору. Серед іншого, це призводило до безперешкодної трансляції деструктивного аудіовізуального продукту, зміст якого прямо порушував законодавство України у сфері інформаційної безпеки. З початком неоголошеної гібридної війни РФ проти України у 2014 році упереджене та тенденційне висвітлення фактів та явищ російськими ЗМІ стало неодмінною складовою технологій російських інформаційно-психологічних операцій (дезінформація, пропаганда, маніпулювання), спрямованих на домінування в

українському, а також у глобальному інформаційному просторі та на утримання медійної переваги.

За даними європейського проекту протидії російській дезінформації «EU vs Disinfo» більша частка російської дезінформації та пропаганди була спрямованою саме проти України (з 5000 випадків дезінформації, зафіксованих проектом з 2015 року, майже половина) [3].

У рамках протидії російській інформаційній агресії Україною, США та країнами ЄС протягом останніх майже 5 років ведеться системна боротьба з дезінформацією. Утім, досі акцент робився на тактичних підходах, орієнтованих на блокування не вартих довіри джерел та коригування алгоритмів онлайн-платформ для обмеження охоплення користувачів фейками та новинами з неправдивими заголовками. Європейські країни йдуть шляхом розробки політичних заходів вирішення цієї проблеми: впровадження «спеціальних правил» для інформаційної галузі, вдосконалення національних законодавств та стратегічних комунікацій тощо.

Подібні тактичні дії дали відчутні позитивні результати. Але, як показує президентська виборча компанія в Україні 2019 р., для захисту інформаційного простору таких дій виявляється недостатньо. Дослідники з проекту «EU vs Disinfo» наводять такі теми антиукраїнської пропаганди з Росії, пов'язаної з українськими виборами:

– *«політичні зміни в Україні 2014 року привели до провалів».* Чверть населення України залишила країну через її пронатівський курс; в Україні немає свободи слова; Європа більше не «думає» про Україну та ін.

– *«Україна - жертва маніпуляцій Заходу».* Найбільш рейтингові українські кандидати у президенти є маріонетками Заходу, Великобританії та США, а сама країна перебуває під «зовнішнім управлінням», службовець Державного департаменту США середнього рівня є фактичним президентом України (мається на увазі Спецпредставник США Курт Волкер), після виборів Україна перетвориться на «бананову республіку» й т.п.;

– *звинувачення України у провокаціях.* У цьому ряду зазвичай називають тему «гомосу», тобто набуття автокефалії українською церквою, інцидент поблизу Керченської протоки, які є, мовляв, передвиборчими трюками, тобто президент України хоче такими маніпулятивно-провокативними прийомами зірвати вибори і збільшити

свій рейтинг. Для міжнародного глядача створюється уявлення про Україну як місце постійного безладу. У більш глобальному вимірі поширюється міф про те, що Росію оточили вороги, «посіпаками» яких є нинішні київські керівники.

Постійно відбиватися від фейків російського походження – це все рівно що «воювати з вітряками». Адже здебільшого такі фейки мають на меті відвернути увагу від чогось більш суттєвого. Тому усі зусилля, спрямовані на їх спростувати, ще більше привертають до них увагу. Тому треба навчитися відокремлювати периферійні фейки від фейків, які є «ядром» пропагандистської системи.

У цьому допоможе лише медіаграмотність, яка розвиває критичне ставлення до будь-якої інформації. На жаль, в Україні медіа-освітня активність перебуває поки що в початковому експериментальному стані, хоча вистачає ініціатив окремих ентузіастів (факультет журналістики ЛНУ ім. Івана Франка; Академія української преси; організація StopFake тощо). У 2017 р. МОН України затвердило всеукраїнський експеримент із медіа-освіти на 2017–2022 рр. «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіа-освіти у вітчизняну педагогічну практику», яким охоплено порівняно скромне число шкіл.

Література

1. Боднар І.Р. Державна політика та інформаційна безпека України: післякризові виклики / І.Р. Боднар, О.М. Вовчанська // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. - 2014. - Вип. 46. - С. 28-32. - URL: http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/MEV/Bodnar/Vodnar_Vyb_Pub_10.pdf (дата звернення 27.03.2019).

2. Ільницька У. Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам / У. Ільницька // Humanitarian vision. - 2016. - Vol. 2, Num. 1. - С. 27-32. - URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/37314/1/7_31-36.pdf (дата звернення 27.03.2019).

3. “Ukraine will turn into a banana republic”: Ukrainian elections on Russian TV. - URL: <https://euvsdisinfo.eu/ukraine-will-turn-into-a-banana-republic-ukrainian-elections-on-russian-tv/> (дата звернення 27.03.2019).

*Олег Джолос,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
викладач Інститут журналістики
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ІНФОРМАЦІЙНА ТА МЕДІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СУВЕРЕНІТЕТУ КРАЇН

На сьогодні, мас-медіа та соціальні мережі перетворилися на потужну силу, що здатна словесними та візуальними засобами створювати у значної кількості людей певне бачення подій у державі, формувати політичні симпатії. Медіа фактично є владою, тож журналістам варто усвідомлювати, до яких фатальних наслідків може призвести необ'єктивне висвітлення інформації.

Мас-медіа, Інтернет, соціальні мережі – це головні джерела інформації для простих громадян. При цьому треба визнати що громадяни, далеко не усіх країн, вміють користуватися ЗМІ.

Щоб у суспільства була реальна картина подій у світі, варто не тільки вимагати від медіа дотримуватись правил професійної етики та стандартів, не менш важливо навчити громадян критично споживати інформацію.

Стосовно України то в концепції Нової української школи, і законі “Про освіту” одним з головних пріоритетів зазначено формування у учнів та водночас і у вчителів навичок та компетенцій критичного мислення, інформаційної та медіаграмотності [1].

«Для виживання нашої держави дуже важливо, щоб громадяни вміли критично мислити. Медіаграмотність – це необхідне вміння для сучасної особистості», - Лілія Гриневич, Міністр освіти та науки України [2].

В контексті впровадження медіа грамотності слід орієнтуватись на рекомендації міжнародної організація ЮНЕСКО, яка в своїх офіційних документах запропонувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності [3].

В цих документах ЮНЕСКО намагається поєднати інформаційну та медійну грамотність (Laws of Media and

Information Literacy, MIL), виділивши спільні для обох сфер поняття. Організація також позиціонує ці дві сфери як комбінацію знань та навичок, необхідних сучасному суспільству в усьому світі.

«Громадянам важливо розуміти функції медіа та інших джерел інформації, критично оцінювати їх контент, а також приймати обґрунтовані рішення - як користувачам, так і виробникам медіаконтенту та інформації», - пояснили в організації [4].

Правила MIL охоплюють всі види ЗМІ та інші джерела інформації - бібліотеки, архіви, музеї та інтернет, незалежно від використовуваних технологій.

Коротко про принципи MIL запропоновані ЮНЕСКО [5] :

Принцип 1. Інформація, комунікація, бібліотеки, медіа, технології, інтернет мають використовуватися суспільством критично. Вони рівні за статусом, і жодне з цих джерел не варто вважати більш значущим, ніж інші.

Принцип 2. Кожен громадянин є творцем інформації/знань. Кожен має право на доступ до інформації/знань та право на самовираження. Медійна та інформаційна грамотність має бути для всіх - і для чоловіків, і для жінок, - і тісно пов'язана з правами людини.

Принцип 3. Інформація, знання та повідомлення не завжди є нейтральними, незалежними чи неупередженими. Будь-яка концептуалізація, використання і застосування MIL повинна зробити це твердження прозорим і зрозумілим для всіх громадян.

Принцип 4. Кожен громадянин хоче отримувати і розуміти нову інформацію, знання і повідомлення та мати можливість на спілкування з іншими, навіть якщо він не висловлює це прагнення. Їх права на це ніколи не мають порушуватися.

Принцип 5. Медійна та інформаційна грамотність не набувається одномоментно. Це постійний та динамічний досвід і процес. Його можна вважати завершеним, якщо він включає в себе знання, вміння та установки щодо використання, створення та передачі інформації, щодо медіа та технологічного контенту.

На основі запропонованих принципів медіаграмотності ми формуємо набір відповідних компетентностей, необхідних для активної й усвідомленої участі в житті медійного суспільства.

Компетентності з медіаграмотності можна умовно поділити на

чотири групи — розуміння медіа, використання медіа, комунікація за допомогою медіазасобів та вміння досягати власних цілей, застосовуючи медіа.

На важливості впровадження медіа грамотності серед громадян і особливо учнів наголошують і міжнародні партнери України. «Демократія потребує включених активних громадян, які здатні розрізняти правду й пропаганду. Медіаграмотність важлива для усіх країн, але особливо важливо для України, суверенітет якої перебуває зараз під загрозою», - Марі Йованович, Посол США в Україні [6].

Література

1. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> – (дата звернення: 08.03.19).

2. «Медіаграмотність – це необхідне вміння для сучасної особистості», - Лілія Гриневич, «Асоціація міст України»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.auc.org.ua/novyna/mediagramotnist-ce-neobhidne-vminnya-dlya-suchasnoyi-osobystosti-liliya-grynevych>. – (дата звернення: 08.03.19).

3. ЮНЕСКО опублікувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності, «Детектор медіа»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/yunesko_opublikuv_ala_pyat_printsipiv_mediynoi_ta_informatsiynoi_gramotnosti/. – (дата звернення: 08.03.19).

4. «United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization»: [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/Events/mil_five_laws_english.png – (дата звернення: 08.03.19).

5. «United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept/> – (дата звернення: 08.03.19).

6. Вивчай та розрізняй (L2D): медіаграмотність для школярів, «Всеосвіта»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/news/vivcay-ta-rozriznaj-l2d-mediagramotnist-dla-skolariv-46.html> – (дата звернення: 08.03.19).

*Jakub Idzik, dr Rafał Klepka
Pedagogical University of Cracow*

POLISH WEEKLIES: POLITICAL PLAYERS, REVIEWERS OR IMPARTIAL OBSERVERS IN THE LOCAL ELECTION CAMPAIGN IN 2018

The aim of the presentation is to present the results of research relating to media aspects of security based on press coverage in Poland during the local election campaign in 2018. Before starting the study, we asked the main research question about the role of the weeklies of opinion in the local election campaign: impartial observers of the report or reviewers evaluating the course of rivalry or political players who are hoping for the victory of a particular party or politicians.

The conducted study used a qualitative and quantitative analysis of the press content. The study selected magazines addressed mainly to the part of the society that shows particular interest in current political problems, i.e. the most popular opinion weeklies. It was considered that in the group of readers of such a press there are people who are politically active, take part in elections that consciously reach for the journal, to get more in-depth knowledge, from that available in daily television news programs and to read wider comments and opinions regarding social and political life. Polish opinion weeklies were selected for the study, which appeared in the six weeks preceding the second round of the local government elections, that is, on November 4, 2018. On the basis of data on the distribution of paid press in October 2018, when the research process was initiated, a decision was made to select specific titles. The weeklies „Do Rzeczy”, „Newsweek”, „Polityka”, „Wprost” and „Sieci” were selected for the study.

Subsequently, a detailed analysis of the content of six numbers of each of the five surveyed journals was performed. All materials that were in any way related to the issue of the local government electoral

campaign were qualified for further research. Selected publications were subjected to a deeper quantitative and qualitative analysis, striving to determine in particular: what kind of attention each weeklie's writer devoted to the election campaign, which of its participants were presented most often and what tone was given to these publications and how these publications were illustrated.

The study showed that, except for one case, all weeklies essentially pursued the goal of political support for a particular party or politician. Four out of five analyzed weeklies in subsequent issues of the magazine implemented a predetermined strategy, which was aimed at presenting to the reader a clear and unambiguous message about the self-governmental electoral campaign. Thus, the conclusion can be drawn that the Polish weeklies of opinion during the self-government electoral campaign played the role of political players to a large extent. Only one of the five tried to be a reviewer of the activities of the participants of the election campaign.

*Анатолій Каляєв
канд. істор. наук, доцент,
Львівський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління
при Президентові України*

ГЛОБАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА МІЖДИСЦИПЛІНАРНІЙ ОСНОВІ

Глобальне управління у сфері безпеки розглядається як комплексне явище, структура якого включає, як “global governance” на загал, так і його галузеву специфіку, зокрема, у сфері безпеки. В умовах глобалізації, яку Voitovich R. (2009) визначає як об’єктивне історичне явище і процес, на який можна впливати, яким можна керувати об’єднаними й солідарними зусиллями людства, найпріоритетнішою серед глобальних проблем сучасності стає, зокрема, глобальна проблема управління [8]. Розв’язання цієї проблеми має забезпечити синхронізований, справедливий розвиток усіх країн і народів у всіх сферах функціонування людського

спільства, в тому числі і у сфері безпеки.

До широкого обігу категорію “global governance” ввів В.Брандт та його колеги з Commission on Global Governance (CSU), яка була створена 1992 року за сприяння ООН. У Report of the CSU (1995) “Our Global Neighborhood” відзначено, що “Global governance” асоціюється переважно з процесом регулювання на міжнародному рівні, міждержавного координування політичних дій, реалізацією владних повноважень міжнародними інституціями та контролем за фінансовими потоками у глобальному економічному просторі [5]. It will require the articulation of a collaborative ethos based on the principles of consultation, transparency, and accountability. It will foster global citizenship and work to include poorer, marginalized, and alienated segments of national and international society. It will seek peace and progress for all people, working to anticipate conflicts and improve the capacity for the peaceful resolution of disputes. Finally, it will strive to subject the rule of arbitrary power – economic, political, or military – to the rule of law within global society.

Отже, як наголошував D. Held (1999), глобальне управління означає не тільки формальні інститути і організації, через які відбувається створення норм та правил з метою підтримки світового порядку (державні інститути, міжурядові кооперативні зв'язки тощо), а й сільові організації та групи тиску (ТНК, транснаціональні соціальні рухи, міжнародні неурядові організації тощо), що безпосередньо впливають на функціонування урядової системи та досягнення стратегічних цілей транснаціональних структур [3]. А. Florini, J. Tossitore (2009) теж підкреслювали, що Global governance порядку денному розвитку світового співтовариства охоплює ключові питання глобального масштабу: “від зміни клімату до питань безпеки, до питань економічного розвитку, які вимагали власне глобального управління” [1].

Р. Hägel (2011), звертаючи увагу на неоднозначні підходи у трактуванні суті та ролі глобального управління у сучасних міжнародних відносинах, підкреслював, водночас, його “майже безмежний масштаб” (The almost limit less scope of global governance). При цьому, на думку дослідника, до найважливіших галузей глобального управління взаємозалежним світом належить саме безпека, разом з економікою, правами людини... тощо [2]. У

Глобальному звіті “Військово-політичні тенденції 2018 року, які сформуєть 2019 рік” (2018) відзначено, що в сучасному світі немає більше “безпечних притулків”. Отже, сутність теоретичних підходів до дослідження проблем глобального управління у сфері безпеки, армії, миру та війни, що тісно пов’язані між собою, обумовлює потребу в концептуалізації відповідних військово-теоретичних поглядів і доктринальних положень у цій сфері.

Концептуальна оцінка глобальних викликів та загроз спирається на методологію та інструментарій формування та реалізації безпекової політики країн та позиції інтеграційних структур під впливом геополітичних змін. Як наголошує Vladislav B. Sotirović (2017), сучасне наукове знання про безпеку включає певні уявлення про цей феномен в межах технічних, юридичних, воєнних, політичних, соціальних та інших наук, що перебувають у взаємному зв’язку [6].

У науковій літературі “безпеку” визначають, наприклад, за V. Zaplatinsky (2012), як “умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень” [9]. Ми погоджуємось з G. Sytnyk (2007), який вважає, що для поняття “безпека” характерна складність та суперечливість, обумовлена сучасними процесами трансформацій геополітичного та гео економічного простору, необхідністю розв’язання глобальних проблем безпеки, кардинальними суспільно-політичними та соціально-економічними змінами, що останнім часом спостерігаються у багатьох країнах, які здійснюють визначальний вплив на міжнародну та національну безпеку. На думку дослідника, “безпека – це певний стан системи, за якого вона зберігає свою цілісність, стійкість (стабільність), здатність до ефективного функціонування і прогресивного розвитку, а відтак – можливість надійного захисту усіх її елементів (підсистем) від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій” [7, с. 18 – 28].

Системи цінностей, акумульовані й структуровані суспільствами, є фундаментальним чинником, який визначає сутність змісту поняття “безпека” при намаганні держав ці цінності захистити. Вказаний чинник обумовлює відповідні засоби, способи, механізми й інструменти тощо, які держава використовує для

забезпечення безпеки. У цьому випадку “безпека” визначається й безпосередньо пов’язується із суб’єктивними за своєю природою оцінками характеру й масштабів загроз цінностям суспільства, які характерні для конкретно-історичного періоду в його розвитку. Отже наявність безпеки дозволяє суспільству зберігати та примножувати свої базові цінності, тож і безпека сама є цінністю, поряд з іншими цінностями суспільства і держави. Безпека таким чином є своєрідною характеристикою та необхідною передумовою життєдіяльності і прогресивного розвитку суспільства.

Сучасні уявлення про безпеку демонструють значний діапазон і неоднозначність підходів до її дефініцій, кожне з яких також має велику кількість по-різному визначених характеристик. Загалом в еволюції поняття безпеки S. Horbatuk (2016) виділив кілька основних етапів: розуміння безпеки переважно з позиції безпеки індивіда; усвідомлення безпеки як загального блага і мети (функції) держави, що знаходить значне поширення в XVII–XVIII ст. у країнах Західної Європи; концептуалізація поняття безпеки суспільства та держави внаслідок руйнівних війн та революцій в Європі в XIX–XX ст. [4].

Експертним середовищем не запропоновано однозначного розуміння гібридної війни як частини теорії й практики військового мистецтва і глобального управління. Численні публікації, присвячені новим формам і способам ведення війн і збройних конфліктів, пропонують досить суперечливі точки зору із цих питань. Автори з легкістю оперують поняттями “кольорові революції”, “непрямі дії”, “латентні дії”, “громадянська війна”, “війни керованого хаосу”, “повстанські дії”, “мережні дії” тощо. При цьому, по суті, мається на увазі сукупність форм збройного протиборства, що інспіроване і фінансується ззовні, з використанням у тому числі іррегулярних формувань, розподілених у просторі в часі, але, як правило, об’єднаних єдиним задумом і єдиною системою управління. Такі дії досить складно класифікувати. Тим важливіше надати точні визначення таким діям, розробити обґрунтований понятійний апарат, виявити їх основні характерні ознаки, принципи та закономірності, відмінності від традиційних війн і збройних конфліктів. Розкриття негативного потенціалу загроз і війн нового типу дозволило б зняти існуючі

невизначеності в підходах до оцінки змістовної частини таких війн і конфліктів, до можливостей глобального управління запобігати їх розгортанню та до організації стримування та протистояння тим з них, що вже існують.

Зміни у змісті війн і збройних конфліктів, безпосередньо вплинули на розвиток військово-теоретичних поглядів і підходів до оцінки сучасних військово-політичних процесів та завдань глобального управління у цій сфері. Сучасна військова стратегія, що поєднує одночасне застосування конвенційних мілітарних сил з використанням іррегулярних утворень, веденням дій у кіберпросторі, а також інформаційних операцій та засобів економічного і дипломатичного тиску на противника визначається як гібридна. Концепція протидії гібридним війнам базується на трьох складниках: підготовці, стримуванні, захисті (обороні). Вона включає необхідність діяти дуже швидко в умовах гібридних загроз, що вимагає підвищення рівня готовності й передбачає ключову роль сил спецоперацій.

Перед світовою спільнотою стоять виклики нового типу, відповіді на які поки що не знайдені. Очевидно, що існуюча система міжнародної безпеки, по суті, себе вичерпала. Вона не здатна працювати на попередження загроз. Разом із тим, як ніколи зросла актуальність військової загрози для європейської безпеки. Криза навколо України докорінно змінила ситуацію і позначила контури нового конфлікту в Європі, потенційні масштаби та наслідки якого ще складно оцінити.

У цих умовах виникає необхідність визначення нового формату взаємодії країн, вироблення правил, які будуть закладені в основу формування нової системи міжнародної безпеки. Обриси цієї нової системи сьогодні ще остаточно не визначені, однак для їх більш чіткого визначення слід відповісти на низку запитань. У перспективі базовим елементом більш глобальної архітектури міжнародної безпеки повинен стати НАТО. Зона його відповідальності повинна бути розширена і за певних обставин вийти за рамки, окреслені кордонами держав-членів.

Список використаних джерел

1. Florini A. And Tessitore J. (2009) EIA Interview: Ann Florin ion Global Governance. March 2009 [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2009/eia-interview-ann-florini-global-governance/>

2. Hägel P. (2011) Global Governance Oxford bibliographies. International Relations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292>

3. Held D. and McGrew, A. David Goldblatt and Jonathan Perraton, Global Transformations: Politics, Economics, and Culture. Stanford: Stanford University Press, 1999, p. 50.

4. Horbatuk, S. (2016) Evolution of the phenomenon of Defense – from ancient political and legal studies - up to modern science. Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine at the Presidents of Ukraine. 2016. Vol. №2. P. 28-34.

5. Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance. New York: Oxford University Press, 1995, p. 2.

6. Sotirović V. B. (2017) Global Security: Is It Possible and How? The Global System of International Relations. Global Research. November 30, 2017.

7. Sytnyk, G. (2007 National Security of Ukraine: Theory and Practice. edit G. Sytnyk. Kyiv: Condor, 2007. 616 p.)

8. Voitovich, R. (2009) The impact of globalization to the system of public administration (theoretical and methodological analysis). Kyiv: NAPA publishing house.

9. Zaplatinsky, V. (2012) Logic-Determinant Approaches to Understanding the Notion of “Security”. Bulletin of the Kamyanets-Podilsky National University name dafter Ivan Ogienkoe Editor. P. S. Atamanchuk. Kamyanets-Podilsky, 2012. Issue 5. C. 90-98.

*Олена Козак
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Фінансова безпека є вагомим складовою економічної безпеки держави, що по-суті визначає місце і роль країни у системі

національної та міжнародної безпеки. Вона відображає міру захищеності фінансових інтересів держави, стан грошово-кредитної, бюджетної, податкової, валютної, банківської, інвестиційної та фондової систем, зовнішньоекономічної діяльності, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх шоків, спроможністю держави ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси. Як свідчить досвід світової фінансової кризи, саме через банківський сектор кризові явища найбільше проникають у економіку країни і, як наслідок, порушують національну та міжнародну економічну безпеку.

Сьогодні в рамках ЄС ефективно функціонує вільний ринок товарів і послуг, капіталу та робочої сили. Рівень інтеграції ринків капіталу ЄС ще недостатній для стимулювання зростання та інвестицій по всій Європі. З моменту заснування ЄС передбачалася також і фінансова інтеграція, що проявила себе у запровадженні єдиної валюти, а також створення єдиного валютного простору – зони Євро. Зі створенням якої питання заснування Європейського банківського союзу було надзвичайно актуальним. Важливою частиною цього проекту є створення інтегрованого європейського банківського союзу.

Оскільки основу фінансової системи ЄС становить переважно банківський сектор, яка контролює близько 75% європейських фондів, є гостра необхідність у його більшій потужності, а його більша стабільність має важливе значення для ефективного фінансування європейської економіки. Крім того, більша інтеграція європейської банківської системи сприятиме інтеграції ринків капіталу ЄС. Сприяння процесам транскордонного злиття банківських операцій полегшило б цей процес. Диверсифікація джерел фінансування завдяки міцнішим ринкам капіталу в ЄС також звільнить баланси банків від їх обтяжливих незабезпечених кредитів. Реальний союз ринків капіталу підтримуватиме ринки, які є більш ефективними та підвищують ринкову вартість банківських активів. [3]

Інтегрований банківський ринок передбачає добре диверсифіковані транскордонні банківські послуги, що дає змогу покращити фінансову стабільність, оскільки пропозиція банківського кредиту в певній країні більше не буде залежати від стану державних фінансів і стану економіки цієї країни. Після

фінансової кризи Європа почала будівництво Банківського союзу для своїх громадян, щоб зробити банки більш стабільними. Нещодавня ініціатива щодо скорочення упередженості щодо державних боргових зобов'язань банків спрямована на підтримку цих цілей. Важливим є питання чи варто диверсифікувати надання кредитів у межах банківського союзу, що можна стимулювати в рамках існуючої системи вимог до капіталу банків.

У своїй діяльності інтегрований банківський ринок базується на таких принципах - єдиний банківський нагляд, єдиний механізм регулювання банківської діяльності та врегулювання банківських проблем, а також спільного страхування депозитів, перші два впроваджені та сприяють розвитку по-справжньому інтегрованому європейському банківському ринку. [1] Але третій поки не готовий. Сьогодні, в разі виникнення проблем, стабілізувати ситуацію частково може лише спеціальний фонд, складений з вкладів банків.

Однак у складних ситуаціях коштів цього фонду може виявитися недостатньо і потрібна буде додаткова допомога. Через фонд санації кредит ЄС може бути спрямований у країну, яка найбільшою мірою наближена до небезпеки. Він буде фінансуватися як країнами, що входять в зону євро, так і іншими членами ЄС, які беруть участь в Банківському союзі.

Показовим є приклад Монетарного союзу США. Так, хоча окремі штати іноді відчують фінансові труднощі, пропозиція кредитів у цих штатах може підтримуватися завдяки регіональним диверсифікованим банківським установам та федеральним організаціям, які контролюють та стабілізують комерційні банки. Досвід США свідчать, що інтеграція банківської власності між штатами призвела до скорочення та синхронізації ділових циклів держави.

Проте, існує певний скептицизм у реалізації такої моделі оскільки, після виходу Сполученого Королівства з блоку, ЄС втратить найбільший у Європі фінансовий ринковий центр. А також, фінансова система ЄС не має ще достатньої кількості фінансових посередників.

У грудні 2018 року Європейський Парламент та Рада Європейського Союзу досягли тимчасової угоди щодо банківського пакету, метою якого є зменшення ризиків у банківському секторі та

посилення стійкості банків у ЄС. Заходи щодо внесення змін до Регламенту та Директиви про вимоги до капіталу та Директиви про відновлення та вирішення проблемних питань сприятимуть посиленню фінансової стабільності та стимулюванню банківського сектору до інвестування в економіку ЄС.

Найбільш очевидним способом було б використання так званого параметра кореляції активів, вбудованого в підхід на основі внутрішніх рейтингів (IRBA) Базельського стандарту. IRBA - це система, що використовують, переважно, великі банки, з урахуванням дозволу на нагляд, для визначення своїх вимог до капіталу. Фактично, більш диверсифікований транскордонний кредитний портфель може давати право банку застосовувати більш низький параметр кореляції активів і, отже, мати більш низькі вимоги до капіталу, якщо інші елементи ризику залишаться незмінними. [2]

Важливо зазначити, що IRBA призначена для вимірювання лише окремого ризику кредитного портфеля банку. Вона не враховує системний ризик. Системний ризик банку може збільшитися, якщо більша диверсифікація транскордонного кредитування призведе до збільшення розміру банків. Це може статися, якщо диверсифікація досягається через транскордонні злиття.

Крім того, диверсифікація транскордонних портфелів банківських кредитів може поставити під загрозу знання банків про своїх клієнтів, що може призвести до погіршення якості кредитів.

Не зважаючи, на ряд запроваджених механізмів спільного регулювання діяльності, питання створення єдиної системи захисту на випадок від можливого банкрутства банку є вкрай актуальним. Крім того, важливим є наявність нормативного інструменту, який дозволить розрізняти ліквідацію банку національним органом від оздоровлення банку, що здійснюється європейським регулятором. Сприяння кращої транскордонної диверсифікації корпоративного та роздрібного кредитування банків з ретельно розробленими та впровадженими регуляторними стимулами може допомогти реалізувати цілі банківського союзу.

Література

1. Banking union / European commission [Electronic resource]. – Access mode : https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/banking-union_en
2. Jokivuolle E. Promoting European banking integration with capital requirements?/ Bank of Finland Buletin [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.bofbulletin.fi/en/blogs/2018/promoting-european-banking-integration-with-capital-requirements/>
3. Sivestri R. Capital Markets Union and Banking Union: Two Mutually Inclusive Projects /Market Integrity Insights [Electronic resource]. – Access mode : <https://blogs.cfainstitute.org/marketintegrity/2019/02/04/capital-markets-union-and-banking-union-two-mutually-inclusive-projects/>
4. Vermandel G. Gauthier Vermandel. Essays on Cross-border Banking and Macroprudential Policy/ G. Vermandel. // Economies et finances. Université de Rennes 1, 2014.

Марія Конійка

здобувач

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

СТРАТЕГІЇ «ЖОРСТКОЇ, М'ЯКОЇ/РОЗУМНОЇ І ГОСТРОЇ СИЛИ» У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Інформаційна безпека як чинник глобальних відносин, вплив якої враховується як в діяльності світового співтовариства, так і в зовнішній політиці окремих міжнародних акторів, зумовлює наразі трансформацію самої сутності проблеми безпеки після розпаду біполярної міжнародної системи, змінює поведінку міжнародних акторів, які використовують інформаційні озброєння та здійснюють інформаційно-психологічні впливи у регіональних і локальних конфліктах, визначає концептуальний і прикладний перегляд принципів функціонування міжнародних та національних інститутів, що відповідають за безпеку загалом, а також

обґрунтування в сучасних доктринах безпеки інформаційної складової. Нові тенденції міжнародного розвитку спричинили пертурбації системи глобальної безпеки щодо використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій як інструментарію гострого політичного протиборства, проведення інноваційної зовнішньої політики та забезпечення національних інтересів у багатосторонніх і двосторонніх відносинах, а також розробку і впровадження стратегій національної безпеки інтегрованого характеру. У політологічних розвідках стратегії визначають як «первісні моделі узагальнення дій, необхідних для досягнення поставлених цілей з урахуванням можливостей, координування і розподілу ресурсів держави». Стратегії зовнішньої і безпекової політики розглядаються у якості «дорожньої карти» владних адміністрацій, що описують, як визначати пріоритети і зіставляти національні ресурси з національними інтересами щодо потенційних загроз. Національні стратегії вважаються політико-правовим документом, спрямованим на забезпечення консенсусу між суспільством і владою, а у міжнародно-політичному вимірі такого документу цей аспект переноситься на відносини між певною державою і її зовнішнім оточенням.

Стратегія «жорсткої сили» («hard power») у міжнародних відносинах розглядається як здатність держави досягти поставленої мети шляхом впливу на інших акторів міжнародних відносин через примус і нав'язування власних інтересів за допомогою економічної та військової сили. Концепція, що обґрунтовує використання примусу або винагороди задля досягнення цілей, визнає необхідність військової й економічної сили задля примушення інших акторів міжнародної політики до потрібної поведінки. «Жорстку силу» також визначають як сукупність військової, економічної і фінансової сили та вважають політичною владою, оскільки «військова сила, на думку фахівців, є найважливішим чинником політичної влади». У реалістичній школі міжнародних відносин влада пов'язана з володінням певними матеріальними ресурсами, включаючи, серед іншого, населення, територію, природні ресурси, економічну і військову потужність. Зокрема, К.Кемпбелл і М.О'Хенлон, автори праці «Жорстка» влада: нова політика національної безпеки», визначили «жорстку» владу як «застосування військової сили для досягнення національних

цілей, тобто розгортання наземних військ, військово-морських засобів і високоточних боеприпасів для забезпечення життєво важливої національної мети». На думку експертів, наслідком американської залежності від «жорсткої» влади стало усунення від влади С.Хусейна та вирішення подальшої кризи в Іраку, що є невдалим прикладом проведення зовнішньої політики США в регіоні Близького Сходу. Дані опитування засвідчили зростання в арабських країнах настроїв антиамериканізму та розчарування американською зовнішньою політикою. Крім того, всесвітня думка мобілізувалася проти Сполучених Штатів за застосування політики «жорсткої сили» в Афганістані, що стримувало спроможність США досягти своїх цілей політики на багатьох фронтах.

Стратегія «м'якої сили» («soft power») у міжнародних відносинах визначається як зовнішня політика держави, спрямована на досягнення бажаних результатів внаслідок заохочення до співробітництва союзних та інших акторів. Наукові теорії свідчать, що зміни в усіх сферах міжнародної взаємодії є відображенням нових закономірностей формування сучасної світової системи і використання інновацій у міжнародній взаємодії. Загалом концепція «м'якої сили» змінила класичне розуміння «балансу сил», оскільки аргументоване бачення «м'якої сили» характеризується визнанням пріоритетності «м'якого домінування» на противагу застосуванню «жорстких» засобів впливу на міждержавні відносини. «М'яка сила» характеризується трьома основними складовими: культурою, яка розуміється як сукупність значимих для суспільства цінностей, політичної ідеології та зовнішньої політики, фактично дипломатії в широкому сенсі слова. Ідея про глобальне домінування США не тільки за показниками військової сили й економічної потужності, але й за параметрами «м'якого» (несилового впливу) на міжнародні відносини була адресована як адміністрації Дж.Буша-старшого, так і теоретикам наукової школи «політичного реалізму», яким, на думку Дж.Ная-мол., слід було б відмовитися від абсолютизації ролі «жорсткої сили» в світовій політиці в умовах завершення біполярної конфронтації і досягати переваг через механізми узгодження зовнішньополітичних акцій і залучення до співпраці з урахуванням спільних цінностей.

Стратегія «розумної сили» («smart power»), за Дж.Наєм-мол., означає (в його власній інтерпретації) здатність ефективно об'єднувати «жорстку» і «м'яку» силу. Необхідність підвищення стабільності глобального розвитку і впорядкованості глобальної політики, формування запиту для досягнення нової якості безпеки міжнародного співтовариства, зростання політичної значущості наукового та експертного знання в міжнародній політиці саме і спричинили появу нового типу глобальної стратегії - «розумної» сили, яка спирається на найбільш інтелектуальні типи ресурсів міжнародно-політичного впливу: інноваційно-технологічний та науково-освітній потенціали, ресурси інноваційної дипломатії і високотехнологічних збройних сил. «Концепція «розумної сили», як зазначали розробники, - це «розбудова найціннішого у концепції «м'якої сили» - синергетичного ефекту від оптимального поєднання елементів «м'якої» та «жорсткої» сили у міжнародних відносинах». «Розумна сила» включає стратегічне використання дипломатії, переконання, зміцнення потенціалу та проекцію сили і впливу у спосіб, який є найбільш ефективним з погляду політичної і соціальної легітимності. Стратегія «розумної сили» не лише за показниками воєнної сили та економічної потужності, а й за параметрами «розумного» впливу на міжнародні відносини свого часу була запропонована адміністрації Б.Обами американськими теоретиками Дж.Наєм-мол. та Р.Армітіджем, які вважали, що «досягати лідерства у міжнародних відносинах варто передусім через зовнішньополітичні акції і широке співробітництво з союзними державами». Фахівці підкреслювали, що «потрібно використати потенціал «розумної сили» як інвестицію в глобальне майбутнє, надаючи можливості для економічного, політичного і соціального розвитку й іншим країнам світу, які не відповідають сучасному рівню досягнень людства, вселяючи їм оптимізм і надію».

Стратегія «гострої сили» («sharp power») у міжнародних відносинах передбачає використання маніпулятивної дипломатичної політики однією країною для впливу чи руйнування політичної системи іншої країни. Дж. Най-мол., характеризуючи дипломатію «гострої сили» підкреслює, що така стратегія може включати «спроби однієї країни маніпулювати та керувати інформацією про себе у засобах масової інформації та освітніх

системах іншої країни з метою ввести в оману або розділити громадську думку в обраній країні або відвернути увагу від негативної інформації про себе». Як свідчить практика міжнародної взаємодії, «sharp power» стає все більш важливою у відносинах міжнародних акторів, оскільки, як зазначається у дослідженнях, «такі авторитарні країни, як Китай та Росія, намагаються маніпулювати культурою, системами освіти та засобами масової інформації, щоб вплинути на демократичні режими». Поширення стратегії «гострої сили» у зовнішній політиці держав, на думку американських експертів, полягає в тому, що «авторитарні держави намагаються впливати через дипломатію «гострої сили», яка зазвичай виникає з ідеологій, що підтримують привілеї державної влади над особистою свободою і є принципово ворожими для відкритих дебатів і незалежної думки». Практика «гострої сили» відрізняється від одного політичного режиму до іншого, але, як правило, передбачає цензуру і маніпуляції, призначені не для завоювання громадськості, а для погіршення цілісності незалежних інституцій.

Література:

1. Nye, J.S. *Power in the Global Information Age: Realism to Globalization*. London, New York: Routledge, 2004, 240 p.

2. Fedirka A. *Hard Power Is Still King - Geopolitical Futures* [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://geopoliticalfutures.com/hard-power-still-king/>

3. Nye, J.S. *Get Smart. Combining Hard and Soft Power* [Електронний ресурс] / Joseph S. Nye // *Foreign Affairs*. – 2009. - Volume 88, № 4. – Режим доступу: [http:// www.foreignaffairs.com/articles/65163/joseph-s-nye-jr/get-](http://www.foreignaffairs.com/articles/65163/joseph-s-nye-jr/get-)

4. Nye J.S. *A smarter, more secure America. Report of the CSIS Commission on Smart Power* [Електронний ресурс] / Craig Cohen, Joseph S. Nye, Richard Armitage. - Режим доступу: <http://csis.org/publication/smarter-more-secure-america>

5. Nye, J. S., Jr. (2018, January 24). *How Sharp Power Threatens Soft Power*. Retrieved from [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-01-24/how-sharp-power-threatens-soft-power>

*Юлія Майстренко
канд. політ. наук, доцент
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова*

КІБЕРТЕРОРИЗМ ЯК СУЧАСНА ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ

Поняття «безпека» та «загроза безпеці» постійно трансформуються: одні види загроз зникають, інші з'являються, а деякі еволюціонують, змінюючи форми та інструменти впливу. Однією із таких загроз можна вважати тероризм, який під впливом нових технологій та інтернету набув нових ознак та перейшов у кіберпростір.

Повсякденне життя пересічного громадянина навіть неможливо уявити без інформаційних технологій, тому що майже всі сфери активності людини пов'язані із залученням даних технологій. В ході глобалізації, комп'ютеризації та виникнення мережевого суспільства, кіберпростір став надзвичайно привабливим для терористів. Український вчений С. Гнатюк зауважив, що саме через масову інформатизацію суспільства кібертероризм – це одна із найбільших та найсерйозніших загроз не лише безпеці окремої країни, а й людству в цілому.

Кібертероризм пов'язаний з дестабілізацією роботи інформаційних систем. Хоча ще й не існує загальноприйнятого визначення даного терміну, але все ж необхідно відрізнити кіберзлочинність від кібертероризму. Різниця полягає в тому, що кібертероризм має, перш за все, ідеологічне та політичне підґрунтя. Кібератаки можуть мати різну мету, наприклад вплив на президентські чи парламентські вибори та спроба таким чином привести до влади певного кандидата.

Для кращого розуміння феномену можна навести деякі приклади кібертероризму: завдання збитків окремим елементам інформаційного простору; крадіжка/знищення інформаційного/програмного забезпечення, яке має цінність для суспільства; вплив на програмне забезпечення та інформацію з метою їх модифікації в інформаційних системах і системах управління; розкриття чи загроза розкриття інформації, що представляє собою державну таємницю, або якийсь інший вид

таємної інформації; захоплення ЗМІ для дезінформації, або для надання будь-якої інформації, що може мати негативний вплив на суспільство; проведення інформаційно-психологічних атак.

Враховуючи значення інформаційних систем в сучасному світі, не складно передбачити наслідки кібератак, які можуть відобразитись як на повсякденному житті окремих індивідів, наприклад, порушення роботи транспорту, зв'язку, енергопостачання, урядових та поліцейських структур, так і на діяльності міжнародних організацій, покликаних забезпечувати колективну безпеку. Слід зауважити, що кібертерористи ще не здійснювали атак, які б принесли значні руйнування та людські жертви. Але також можна відзначити, що терорист може завдати більше шкоди сидючи за клавіатурою, ніж підриваючи бомбу. З кожним роком кількість атак та їх інтенсивність зростають. У червні 2017 року Україна стала жертвою однієї з найбільш масових атак у кіберпросторі. Вірус «Петя» атакував ряд державних та приватних установ, що призвело до тимчасового призупинення їхньої роботи.

Проблема кібертероризму набула глобального та всеосяжного характеру. Незважаючи на значення кіберпростору для кожної країни окремо, та для світової спільноти в цілому, дієвих механізмів протидії загрозам даного типу ще не вироблено. Відповідь на кібератики повинна бути негайною, тому міжнародні організації, що забезпечують колективну безпеку поки що не можуть вживати дієвих заходів, тому що механізм прийняття рішень дуже «повільний» та «бюрократизований». Але уряди країн намагаються як на локальному так і на глобальному рівнях протистояти даному типу загроз.

Першим кроком до вирішення даної проблеми стало визнання даної загрози: в документах НАТО почали розглядати загрози в кіберпросторі на рівні з загрозами в реальному просторі.

Кібертероризм на сучасному етапі вже досяг загрозливих масштабів та має руйнівний потенціал. Терористів більше не можуть зупинити ні відстані, ні державні кордони. Тому країни та міжнародні організації мають активно та відповідально ставитись до розробки заходів щодо протидії тероризму в кіберпросторі.

Список літератури

1. Гнатюк С. Кібертероризм: історія розвитку, сучасні тенденції та контрзаходи // Ukrainian Scientific Journal of Information Security. – 2013. – vol.19, issue 2. – С. 118-129.
2. Kovacs L. Cyber Security policy and strategy in the European Union and NATO // Land Forces Academy Review. – Vol. XXIII, - No 1 (89), 2018. – P.16-24.
3. Pernik P. Improving Cyber Security: NATO and the EU // International Center for Defence Studies, 2014. – 18 p.
4. Sadiku M.N.O. Cyberterrorism // Journal of Multidisciplinary Engineering Science and Technology. – 2016. – Vol.3, Issue 12. – P. 6269 – 6271.
5. Bogdanoski M. Cyber terrorism – global security threat // International scientific defence, security and peace journal. – P.59- 72.
6. Conway M. Is Cyberterrorism a Real Threat? // http://doras.dcu.ie/22241/1/Pro-Cyberterrorism_Ch_Doras_Version.pdf
7. Weimann G. Cyberterrorism. How real is the Threat? // United States Institute of Peace. – P.1-12 // <https://www.usip.org/sites/default/files/sr119.pdf>

Paulina Motylińska
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji
Edukacji Narodowej w Krakowie

KOMPETENCJE CYFROWE W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA W SIECI

Kompetencje cyfrowe rozumiane jako zespół umiejętności, wiedzy i postaw umożliwiających krytyczne i odpowiedzialne korzystania z technologii cyfrowych, uznawane są za kompetencje istotne dla efektywnego funkcjonowania współczesnego człowieka w społeczeństwie informacyjnym.

W referacie zaprezentowano wyniki analizy modeli i standardów kompetencji cyfrowych ze wskazaniem na występowanie w nich kompetencji dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu oraz wyniki badania pilotażowego samooceny kompetencji cyfrowych studentów.

W celu wyodrębnienia kompetencji cyfrowych w zakresie bezpieczeństwa w sieci przeanalizowano polskie, europejskie i

ogólnoświatowe modele i standardy kompetencji cyfrowych. Wśród analizowanych modeli znalazły się: Katalog Kompetencji Medialnych, Informacyjnych i Cyfrowych (2014), Ramowy Katalog Kompetencji Cyfrowych (2015), DigComp 2.1: The Digital Competence Standards for Citizens (2017) oraz Digital Intelligence (DQ) Global Standard Report 2019: Common Framework for Digital Literacy, Skills and Readiness (2019).

Katalog Kompetencji Medialnych, Informacyjnych i Cyfrowych posiada dwie odrębne grupy kompetencji w zakresie bezpieczeństwa: „Bezpieczeństwo” (obejmujący kompetencje w zakresie ochrony prywatności, anonimowości i wizerunku w sieci, bezpieczeństwa komunikacji, pracy i transakcji oraz ochrony przed uzależnieniami i higieny korzystania z mediów) i „Mobilne bezpieczeństwo” (obejmujący te same kompetencje, które umieszczono w dziale „Bezpieczeństwo”, ale w kontekście korzystania z urządzeń mobilnych).

W Ramowym Katalogu Kompetencji Cyfrowych kompetencje w zakresie ochrony prywatności w Internecie i zarządzania swoim wizerunkiem i informacjami umieszczono natomiast w dziale „Relacje z bliskimi”.

Standard DigComp 2.1. zawiera cały obszar kompetencji cyfrowych nazwany „Bezpieczeństwo”. W jego ramach wskazano kompetencje dotyczące m.in. zabezpieczania urządzeń elektronicznych, ochrony danych osobowych i prywatności oraz dbania o zdrowie i środowisko.

W DQ Global Standards Report 2019 wyodrębniono dwie grupy kompetencji powiązanych z bezpieczeństwem „Digital Safety” i „Digital Security”. „Digital Safety” obejmuje umiejętności rozumienia i zarządzania cyberryzykami w celu odpowiedzialnego i etycznego wykorzystania technologii. W grupie „Digital Security” uwzględniono natomiast kompetencje w zakresie rozpoznawania i unikania cyberzagrożeń w celu ochrony danych, urządzeń, sieci i systemów.

Na podstawie Ramowego Katalogu Kompetencji Cyfrowych utworzono także formularz samooceny kompetencji cyfrowych. Formularz ten przetestowano w grupie studentów III roku Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, którzy uczęszczali na kurs ogólnouczelniany „Kompetencje informacyjne i cyfrowe w społeczeństwie informacyjnym” w 2018 r. Badanie to potraktowano jako badanie pilotażowe, które pozwoli na udoskonalenie formularza

samooceny i wykorzystanie go w dalszych badaniach. Formularz zawierał 123 stwierdzenia dotyczące umiejętności cyfrowych. Każdą z umiejętności należało ocenić w skali 1-5, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie nie potrafię”, a 5 – „zdecydowanie potrafię”. Jedenaście stwierdzeń dotyczyło umiejętności w zakresie szeroko rozumianego bezpiecznego korzystania z sieci. Swoje umiejętności w zakresie dbania o bezpieczeństwo aktywności w sieci studenci ocenili średnio na 4.1, korzystania z ustawień prywatności w serwisach społecznościowych na 4.5, korzystania z trybu prywatnego w przeglądarkach internetowych w zależności od potrzeb na 4.3, kształtowania swojego wizerunku w sieci na 4.3, a rozpoznawania zagrożeń wynikających z cyfrowego obiegu treści – na 4.5.

Emilia Musiał
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji
Edukacji Narodowej w Krakowie

E-BEZPIECZEŃSTWO – IMPERATYW ŚWIATA CYFROWEGO

Większość z nas nie jest w stanie wyobrazić sobie dnia bez Internetu. Ten nowy, wspaniały świat wszechobecnej technologii, z jednej strony oferuje nieograniczone możliwości tj. dostęp do informacji, kontakt ze znajomymi, zakupy w Sieci, przelewy online, czy też wirtualną edukację, ale z drugiej niesie zagrożenia dla każdego z nas. Każdy bowiem obywatel dzisiejszego świata jest jednocześnie obywatelem świata cyfrowego, musi więc rozumieć, jakie ma prawa i obowiązki jako obywatel cyfrowy, a przede wszystkim rozumieć, że brak zachowania należytej ostrożności w Internecie może być równie niebezpieczny jak brak ostrożności w prawdziwym życiu.

Zatem imperatywem współczesnego człowieka (e-obywatela) jest e-bezpieczeństwo, które powinno być postrzegane jako aspekt systemu wartości, o który należy zabiegać i pielęgnować je – potrzeba odpowiedzialnego obywatela cyfrowego. To nie tylko potrzeba budowania świadomości o zagrożeniach z jakimi może zetknąć się każdy użytkownik Internetu, ale także doskonalenia kompetencji cyfrowych, czyli umiejętności związanych m.in. z mądrym i bezpiecznym korzystaniem z nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. I tak wśród kompetencji niezbędnych współczesnemu

obywatelowi do pełnej integracji cyfrowej możemy wymienić:

- umiejętność ochrony urządzeń własnych oraz zrozumienie ryzyka i zagrożeń cyfrowych, wiedza dotycząca środków bezpieczeństwa i ochrony;

- rozumienie dostępnych warunków korzystania z usług, aktywna ochrona danych osobowych, rozumienie i poszanowanie prywatności innych osób, umiejętność unikania oszustw internetowych, zagrożeń i przemocy wirtualnej;

- unikanie zagrożeń zdrowotnych związanych z wykorzystaniem technologii w odniesieniu do zagrożeń zdrowia fizycznego i psychicznego;

- świadomość wpływu technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) na środowisko.

Działania na rzecz e-bezpieczeństwa składają się z wielu elementów, poczynając od zupełnie prostych, poprzez coraz to bardziej złożone, aż do rozwiniętych, charakteryzujących się dużym stopniem złożoności systemów zapewniania bezpieczeństwa w Sieci. Mając zatem na celu zwiększanie poziomu świadomości społecznej i promowanie bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni warto pamiętać o trzech hasłach, które propaguje polska wersja międzynarodowej kampanii STOP.THINK.CONNECT, czyli STÓJ.POMYŚL.POŁĄCZ, które to hasła kolejno oznaczają:

- **STÓJ**: Zanim skorzystasz z Internetu, dowiedz się jak być bezpiecznym w Sieci oraz unikać potencjalnych zagrożeń.

- **POMYŚL**: Poświęć chwilę, aby upewnić się, że droga do wirtualnego świata jest bezpieczna. Sprawdź, czy nie wyświetlają się komunikaty ostrzegawcze. Korzystaj z Sieci z rozwagą, pamiętając nie tylko o sobie, ale i o Twoim otoczeniu.

- **POŁĄCZ**: Ciesz się możliwościami, jakie daje bezpieczne korzystanie z Internetu.

Reasumując warto zaznaczyć, że na e-bezpieczeństwo składają się takie elementy jak: podnoszenie poziomu świadomości społecznej w obszarze cyberbezpieczeństwa poprzez informowanie o zagrożeniach i sposobach radzenia sobie z nimi, promowanie zachowań służących poprawie bezpieczeństwa internautów, ich rodzin i otoczenia, kształtowanie odpowiedzialnych postaw wszystkich użytkowników Sieci, zaangażowanie sektora publicznego i prywatnego w działania

promujące cyberbezpieczeństwo oraz budowanie środowiska sprzyjającego wymianie dobrych praktyk i edukacji z zakresu cyberbezpieczeństwa.

*Оксана Фролова
кандидат політичних наук, доцент
Інститут міжнародних відносин
Київського університету
імені Тараса Шевченка*

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЄС

Інформаційна та кібербезпека ЄС розглядається як стратегічна проблема, яка стосується всіх країн–членів зокрема, та ЄС в цілому. Концепція інформаційної безпеки ЄС зумовлює пошук спільних рішень щодо протидії інформаційним та комунікаційним загрозам, визначає пріоритетами діяльності безпекових інституцій вироблення загальної стратегії європейської інформаційної безпеки, протидії кібервійнам, інформаційному тероризму та боротьби з інформаційною злочинністю.

Пріоритетного значення ЄС завжди приділяв забезпеченню захисту приватного життя і персональних даних. Ці ініціативи почали набувати своєї актуальності ще з 1995 р. Ціла низка ініціатив Європейського Союзу спрямована на створення відповідної правової основи і встановлення інституційних та організаційних механізмів забезпечення інформаційної безпеки.

В грудні 2000 р. на базі відповідних директив були прийняті Правила Європейського Парламенту і Європейської Ради ЄС про захист персональних даних в умовах автоматизованої обробки та транскордонному їх переміщенні органами і установами Європейського Співтовариства. Вони орієнтовані на захист фундаментальних прав і свобод фізичних осіб, особливо прав на недоторканність приватного життя, на визначення прав і обов'язків у зв'язку зі збереженням, обробкою і використанням, у тому числі передачею і розкриттям, таких даних, а також передбачають відповідальність за порушення цих зобов'язань.

Одним із останніх досягнень ЄС в галузі захисту даних є

прийнятий Європейським парламентом у травні 2018 р. новий регламент GDPR (General Data Protection Regulation). GDPR містить 99 статей і, по суті, є вдосконаленою інтерпретацією Директиви 1995 року. Дія документу не лімітована рамками Євросоюзу, а поширюється на всі організації, що мають справу з даними громадян ЄС. Основна мета GDPR полягає в гарантії захисту персональних даних громадян ЄС без прив'язки до того, на території якої країни вони зберігаються. Також новий регламент покликаний гармонізувати закони про конфіденційність даних по всій Європі.

Кібербезпека - також є одним із пріоритетних напрямів, який регламентується та регулюється в рамках ЄС. Європейська Конвенція про кіберзлочинність (2001 р.) була прийнята за активної підтримки ЄС, який визнав її базовим документом, спрямованим на розвиток національного законодавства та активізацію європейського права в цій галузі з метою захисту суспільства від кіберзлочинності.

У травні 2001 р. Європейська Рада ЄС прийняла резолюцію «План дій «Електронна Європа»: мережева та інформаційна безпека», а у січні 2002 р. – резолюцію про єдиний підхід і конкретні дії у галузі інформаційної безпеки. Вона закликає держави-члени ЄС активізувати проведення освітніх програм з метою підвищення обізнаності про інформаційну безпеку, проводити обмін досвідом в галузі управління безпекою і зміцнювати діалог ЄС з іншими міжнародними організаціями в цій галузі.

Результатом плідної роботи Європейської Комісії в цьому напрямку стала стратегія щодо зміцнення кібербезпеки (Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace), прийнята у лютому 2013 р. Основною метою стратегії кібербезпеки ЄС було визначено підвищення стійкості і нарощування потенціалу в сфері кібербезпеки держав-членів ЄС, що передбачало посилення боротьби з кіберзлочинністю, формування ефективної інфраструктури забезпечення безпеки, розробку принципів міжнародної політики у сфері кібербезпеки тощо.

У вересні 2014 р Координаційна група з кібербезпеки,

Європейська комісія стандартизації (CEN), Європейський комітет електротехнічної стандартизації (CENELEC), Європейський інститут телекомунікаційних стандартів (ETSI) опублікували рекомендації щодо цифрової безпеки (Recommendations for a Strategy on European Cyber Security Standardisation), розроблені у розвиток Європейської стратегії кібербезпеки. Рекомендації містять пропозиції Координаційної групи з кібербезпеки, систематизовані за трьома критеріями: управління, узгодження і глобальний вимір.

Європейські організації зі стандартизації (CEN, CENELEC та ETSI), створили в 2011 році групу з координації кібербезпеки для надання стратегічних консультацій щодо стандартизації в галузі інформаційної безпеки, мережевої та інформаційної безпеки (NIS) та кібербезпеки (CS). У 2016 році група була перетворена у єдину фокус-групу з кібербезпеки CEN-CENELEC. У 2016 році фокус-група розглянула різні способи використання значення слова «кібербезпека» в різних стандартах і завершила роботу над документом «Визначення кібербезпеки», що складається з огляду непорозумінь та прогалів у визначеннях. Це стало суттєвим кроком до єдиного розуміння поняття «кібербезпека».

Оновлена «Стратегія спільної безпеки і оборони ЄС 2015» визначає необхідність вироблення програми європейської інформаційної безпеки, протидії кібервійнам, інформаційному тероризму та кіберзлочинності. За планом дій передбачається здійснення стратегічного планування щодо протидії інформаційним загрозам у співробітництві з Радою Безпеки ООН; встановлення стратегічного партнерства у сфері кібербезпеки з провідними міжнародними акторами; трансформація нормативної бази ЄС з інформаційної безпеки шляхом ухвалення конвенцій, директив, рекомендацій та резолюцій про європейську інформаційну безпеку та конфіденційність електронних комунікацій; визначення та оцінка інформаційних і кіберзагроз для критично важливих сфер життєдіяльності європейського співтовариства загалом і для національних спільнот зокрема; розробка положень європейської та національної політики інформаційної безпеки і зростання ролі ЄС у забезпеченні регіональної інформаційної безпеки. Стратегія ЄС 2015 р. містить положення про необхідність подолання інформаційної асиметрії між країнами ЄС, запобігання конфліктам в європейському регіоні із застосуванням інформаційних озброєнь,

забезпечення основних прав і свобод людини в інформаційному суспільстві, протидії інформаційним впливам, що спрямовані на моральні цінності європейських спільнот.

Окрім зазначених організацій важливою структурно-організаційною ланкою з забезпечення кібербезпеки ЄС є Європейське агентство мережевої та інформаційної безпеки (ENISA), засноване у 2004 році. Агентство є експертним центром з кібербезпеки в Європі. Основна мета Європейського агентства мережевої та інформаційної безпеки – сприяння розвитку культури безпеки мереж та інформації в Європейському Союзі, підтримка загальноєвропейського співробітництва, обмін передовим досвідом, підвищення поінформованість і здійснення консультування з питань дослідницької програми Європейської Комісії в контексті осмислення ризиків і загроз.

У 2010 році Європол спільно з Європейською комісією та державами-членами ЄС заснував Оперативну групу з кіберзлочинності Європейського Союзу (EUCTF). До складу EUCTF входять глави національних груп по кіберзлочинності з різних країн-членів, а також представники Європолу та Європейської комісії. EUCTF - це заснована на довірі мережа, яка збирається двічі рази на рік в Європолі і надає форум для керівників підрозділів по кіберзлочинності країн –членів ЄС разом з EUROPOL, CEPOL, EUROJUST і DG HOME для визначення і обговорення пріоритетних завдань та дій в боротьбі з кіберзлочинністю. EUCTF працює над тим, щоб зробити кіберпростір безпечним місцем для громадян, організацій, підприємств та урядів ЄС. Він також спрямований на надання допомоги Європолу та державам-членам у розробці та погодженні пріоритетів ЄС щодо підходу до боротьби з кіберзлочинністю.

Європейський Союз бере участь у Форумі Груп реагування на надзвичайні ситуації в комп'ютерній галузі шляхом функціонування європейської цільової групи сприяння співробітництву між Групами реагування на надзвичайні ситуації в комп'ютерній галузі. ЄС створив постійну групу реагування на комп'ютерні інциденти CERT-EU в 2012 році. Команда складається з експертів з інформаційної безпеки з основних інститутів ЄС. Він тесно співпрацює з іншими CERT командами в державах-членах і за

їх межами, а також з спеціалізованими компаніями в області інформаційної безпеки.

ЄС також активно співпрацює з НАТО, ООН та ОБСЄ. Організації обмінюються інформацією та передовим досвідом між групами реагування на кібер-загрози. Також розширюється співпраця в галузі навчання, досліджень і освіти.

*Святослав Кавин
Українська академія друкарства
Богдан Кавин
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ІНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЇХ ПРАВОВА ОСНОВА, ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРІОРІТЕТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Міністерство закордонних справ України відіграє провідну роль у розробці та реалізації зовнішньополітичного курсу держави. На сучасному етапі перед дипломатією України постають завдання максимальної прагматизації її роботи у відповідності з динамікою геополітичних змін у світовій політиці, зокрема в умовах трансформації міжнародної системи безпеки. Важливою складовою діяльності міністерства є робота над ґрунтовною підготовкою зовнішньополітичних концептуальних розробок на перспективу, раціональних ініціатив і пропозицій, які відповідали б реальним можливостям їх втілення у життя. Прагматизм та аргументованість при відстоюванні позиції держави у поєднанні з тактикою активних, оперативних, гнучких і професійних кроків, створюють необхідне підґрунтя для формування та реалізації зовнішньої політики нашої держави. Значний резерв ефективності роботи МЗС України перебуває у фарватері стратегічних передбачень і політико-аналітичних оцінок зовнішньополітичних процесів. Окрім того одним з важливих напрямів роботи МЗС є ефективне виконання задач економізації зовнішньої політики України на основі політико-дипломатичної підтримки вітчизняних експортерів з метою належної реалізації національних зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних пріоритетів, зокрема сприяння виходу

українських експортерів на зовнішні ринки та залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Відповідно до завдань зовнішньополітичного відомства, сформовано його структурну ієрархію у формі дипломатичних інституцій та визначено функціональні особливості їх діяльності в умовах диверсифікації зовнішньої політики України з врахуванням трансформації міжнародної системи безпеки. На сьогоднішній день в систему міністерства закордонних справ входять 17 департаментів, 6 управлінь, 1 відділ і 4 сектори, як структурні підрозділи центрального апарату. Окрім того за межами центрального апарату в системі міністерства закордонних справ входять 168 закордонних представництв (з яких 85 дипломатичних установ (Посольств), 75 Консульств та 7 дипломатичних представництв при міжнародних організаціях і 5 представництв МЗС в Україні). В структурних підрозділах центрального апарату, зосереджено конкретні напрямки роботи міжнародного співробітництва, які є динамічними і сформовані в контексті міжнародних глобалізаційних процесів. Задачі міжнародного визнання України, як субекта міжнародного права, укріплення позицій України як в світовому політичному просторі так і в світовій економічній формації, авторитетного впливу на вирішення питань міжнародної безпеки це основні задачі як структурних підрозділів міністерства закордонних справ так і зовнішньополітичного відомства в цілому.

Визначення пріоритетних напрямів зовнішньої політики це визначення місця України у міжнародній політиці, а реалізація державної політики з чітко визначеного кола зовнішньополітичних пріоритетів є основою роботи співробітників дипломатичної служби. Постійне оновлення та вдосконалення концептуальних засад зовнішньої політики України, зміцнення договірно-правової бази, проведення внутрішніх перетворень в МЗС України, відповідно до зовнішньополітичних пріоритетів і завдань, створюють необхідне підґрунтя для подальшої ефективної зовнішньополітичної діяльності міністерства.

*Ярослав Кавин**доцент, к.т.н.,**Ольга Кавин**Українська академія друкарства*

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СВІТОВІЙ БАГАТОВЕКТОРНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Інтеграція України в світову багатовекторну систему міжнародної безпеки це один із стратегічних пріоритетів диверсифікації зовнішньої політики України безпосередньо в практичній площині її зовнішньополітичної орбіти. В цьому форматі Україна, як субект міжнародного права є учасником та бере активну участь в багатьох міжнародних організаціях та структурах. Зокрема це: Eurasian group on combating money laundering and financing of terrorism (EAG), International Criminal Police Organization (ICPO) – Interpol, Organisation International de la Francophonie, Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), United Nations Organization (UN), Council of Europe (CoE)

Україна приділяє особливу увагу діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. Практично за 25 років своєї миротворчої діяльності Україна взяла участь більш ніж в 25 місіях ООН у 22 країнах світу, надавши ООН понад 34 тис. військовослужбовців і представників МВС. Наша держава є одним з лідерів за кількістю, наданих для операцій ООН з підтримання миру, бойових та транспортних вертольотів. Як учасник усіх міжнародних конвенцій і протоколів, що регулюють боротьбу з тероризмом, Україна бере активну участь у діяльності ООН на контртерористичному напрямку. Одним з найбільш важливих підтверджень визнання авторитету і ролі нашої держави на міжнародній арені, послідовності та неупередженості її зовнішньої політики, відданості принципам демократії та верховенства права, практичного внеску у розбудову миру та стабільності, стало друге за час незалежності, обрання України до складу непостійних учасників Ради Безпеки ООН

Одним із основних напрямів співпраці України з Радою Європи

(РЄ) стали заходи із підтримки територіальної цілісності та суверенітету України, забезпечення дотримання прав людини на тимчасово окупованих територіях, залучення правозахисних моніторингових механізмів РЄ до міжнародного контролю за ситуацією на цих територіях. Особливої актуальності у цьому контексті набуває співробітництво з Парламентською асамблеєю РЄ, Конгресом місцевих і регіональних влад РЄ, Комісаром РЄ з прав людини, Венеціанською комісією, Консультативним комітетом Рамкової конвенції РЄ про захист національних меншин, Європейським комітетом проти тортур. За роки свого існування Венеціанська комісія підготувала близько 160 висновків та експертних оцінок щодо законопроектів та законів України. Україна ратифікувала близько сотні міжнародно-правових документів Ради Європи, та близько трьох десятків договорів підписано з метою подальшої ратифікації.

Серед пріоритетів діяльності України в ОБСЄ слід відзначити:

- зміцнення потенціалу ОБСЄ як платформи для політичного діалогу та інструменту раннього попередження, запобігання конфліктам, врегулювання кризових і конфліктних ситуацій та постконфліктного відновлення;
- посилення потенціалу ОБСЄ у боротьбі з транснаціональними викликами та загрозами безпеці (боротьба з проявами тероризму, незаконним обігом наркотиків, організованою злочинністю, протидія загрозам, що надходять з кіберпростору);
- подальша розбудова та зміцнення в рамках ОБСЄ діалогу з питань енергетичної безпеки;

Основними документами, що регламентують співробітництво між Україною та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки є План дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки (ЮСБ), затверджений на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС 18 червня 2007 р., у м.Люксембург та План-графік його імплементації, затверджений на засіданні Підкомітету № 6 «Юстиція, свобода та безпека» Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 10 квітня 2008р., у м. Київ. План дій у сфері ЮСБ та План-графік його імплементації охоплюють співробітництво по 15 ключових напрямках, зокрема: міграція, управління кордонами, візи, безпека документів, боротьба з

організованою злочинністю та тероризмом, боротьба з відмиванням грошей, включаючи протидію фінансуванню тероризму.

4 грудня 2009 р. у м.Київ під час саміту Україна – ЄС була підписана Угода між Україною та European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) про стратегічне співробітництво. Це дає можливість здійснювати обмін інформацією між Україною та країнами-учасниками ЄС через Європол в режимі реального часу та сприяє поглибленню практичної взаємодії з інституціями ЄС в запобіганні і протидії будь-яким формам міжнародної транснаціональної злочинності, в т.ч. проявам терористичних загроз. Окрім того надзвичайно актуальним є співробітництво з Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст) з метою посилення боротьби проти серйозної транскордонної злочинності, включаючи кіберзлочинність та злочини проти довкілля. Важливим є той факт, що Україна є учасником International Criminal Police Organization (ICPO). Відповідно основними завданнями Національного центрального бюро Інтерполу в Україні (Укрбюро Інтерполу) є:

- координація діяльності правоохоронних органів країни у боротьбі із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни;
- забезпечення взаємодії з Генеральним секретаріатом та відповідними органами держав-учасників Інтерполу в боротьбі із злочинністю;
- оцінка рівня поширення в Україні злочинності, що має транснаціональний характер, і загрози злочинної діяльності громадян України за кордоном

Відносини між Україною та НАТО мають два основних виміри: політичний діалог і практичне співробітництво. Політичний діалог України з Альянсом забезпечується шляхом двосторонніх контактів на всіх рівнях, включно з міжпарламентським виміром. Провідну роль у поглибленні цього діалогу відіграє Комісія Україна-НАТО (КУН). МЗС працює над тим, щоб у повній мірі використати відкриті для України можливості зближення з НАТО. Для цього укладені рамкові угоди і триває робота над відповідними імплементаційними угодами в рамках Трастових фондів на підтримку обороноздатності України, зокрема, таких фондів налічується шість: з кібербезпеки; з реформування систем логістики

і стандартизації ЗС України; з модернізації системи управління та зв'язку; з перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців; з розвитку національної системи протимінної діяльності та протидії саморобним вибуховим пристроям; з перезахоронення радіоактивних відходів. Окрім цього надзвичайно важливою є Програма НАТО «Наука заради миру та безпеки».

Для розвитку практичного співробітництва під егідою КУН створено п'ять спільних робочих груп Україна-НАТО (СРГ): з питань воєнної реформи (СРГ ВР); оборонно-технічного співробітництва (СРГО); економічної безпеки; планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (СРГ ПНС); зі співробітництва з питань науки і довідання (СРГ НОД).

ЗМІСТ

УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ
МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.
РОСІЙСЬКО–УКРАЇНСЬКА ВІЙНА

<i>Андрій Блазій.</i> Роль та місце ЄС у протидії російській агресії в Україні	5
<i>Ярослав Бураков.</i> Сучасні проблеми українсько-польського співробітництва у сфері безпеки	9
<i>Орест Гогоша, Наталія Шаленна.</i> Сучасні тенденції військового співробітництва держав СНД	12
<i>Ігор Гонак,</i> Утворення Православної Церкви України та надання їй Томосу про автокефалію як фактор забезпечення національної безпеки України	19
<i>Юлія Дем'янчук.</i> На шляху до НАТО: сучасні виклики та перспективи реалізації політики безпеки	25
<i>Ірина Слейко.</i> Міжнародна міграція як чинник впливу на національну Безпек України	28
<i>Зінаїда Живко, Лілія Кухарська, Ольга Мартин.</i> Освітні процеси в Україні і демографічна безпека	30
<i>Ігор Земан.</i> Міжнародно-правові аспекти російсько-українського конфлікту у Керченській протоці	34
<i>Ігор Зінько, Олександр Зінько.</i> Проблеми участі України в організаціях регіонального співробітництва Північної Європи	36
<i>Олександр Кучик.</i> Інтеграційні аспірації України в євразійському регіоні: виклики та загрози в умовах гібридної війни..	39
<i>Оксана Кушта.</i> Участь ЗСУ в миротворчих місіях НАТО як елемент практичного співробітництва з Альянсом	42
<i>Маркіян Мальський, Ігор Іжнін.</i> «Нове» безпекове середовище першої чверті ххі століття	45
<i>Соломія Меренюк, Христина Меренюк.</i> Україно-російська гібридна війна	47
<i>Катерина Могильницька.</i> Адвокація Литовською Республікою інтересів України в ООН в умовах російської агресії	52

<i>Орислава Пантьо.</i> Безпековий вимір українсько-німецького співробітництва в умовах кризи міжнародної безпеки	55
<i>Павло Проховник, Юрій Бураков.</i> Аспекти співпраці України та «Вишеградської четвірки»	60
<i>Ольга Риндзак.</i> Міграційна активність населення як можлива загроза демографічній безпеці України	64
<i>Олександра Сагайдак, Окчана Шамборовська.</i> Мовний чинник як ключовий фактор у формуванні зон нестабільності в Україні	67
<i>Роман Сливка.</i> Заморожені конфлікти пострадянського простору: порівняльно-географічний аналіз	70
<i>Геор Тодоров.</i> Сучасний стан євроатлантичної інтеграції України в оцінках експертів	73
<i>Софія Федина.</i> Північний потік-2 як елемент гібридної війни Московської Федерації проти України	76
<i>Сергій Федуняк.</i> Архітектура безпеки на пострадянському просторі після 2014 року	80
<i>Тарас Шевчук.</i> Будапештський Меморандум 1994 р. як ключовий елемент міжнародно-правового механізму відновлення територіальної цілісності та державних кордонів України.	85

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

<i>Роман Вовк.</i> Особливості функціонування системи колективної безпеки в умовах гібридних загроз	91
<i>Patryk Gutteresh.</i> Legalizacja pobytu cudzoziemców a kwestia bezpieczeństwa wewnętrznego państw strefy Schengen - wybrana problematyka na przykładzie Polski	95
<i>Петро Кузик.</i> Міжнародний порядок, заснований на правилах, та проблема популізму: причини та глобальні загрози	96
<i>Marcel Lincényi,</i> Civic education as an instrument to the new security environment in Europe and Worldwide*	98
<i>Євгенія Макаренко.</i> Деструктивна пропаганда РФ в країнах Європи в умовах гібридних конфліктів	105

<i>Маркіян Мальський.</i> Безпекові шанси і виклики у геополітичній концепції «Тримор'я»	109
<i>Яна Павко.</i> Концепція сталого розвитку в контексті проблеми зміни клімату	110
<i>Agnieszka Polończyk.</i> Możliwości wykorzystania analiz przestrzennych w obszarze bezpieczeństwa publicznego	114
<i>Maria Protsiuk.</i> Дипломатія публічна Польщі в контексті обходів 100-ліття одержання незалежності: український вимір	115
<i>Ольга Птахіна.</i> Міжнародна безпека: сутність та пріоритети	120
<i>Ігор Слєпченко.</i> НАТО та ЄС: історія та перспективи розвитку	124
<i>Олександра Федунь.</i> Війни та збройні конфлікти як загроза міжнародній екологічній безпеці	127
<i>Тетяна Чіслова.</i> Реалізація прав людини шляхом процедури медіації	131
<i>Наталія Яковенко.</i> Росія та Північноатлантичний Альянс: від співробітництва до невідлого партнерства	135

ЕКОНОМІЧНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

<i>Ірина Бабець.</i> Напрями зміцнення енергетичної безпеки України в межах співробітництва з Польщею	138
<i>Аліна Даценко.</i> Протидія дезінформаційним кампаніям в умовах гібридної війни	141
<i>Олег Джолос.</i> Інформаційна та медійна грамотність як запорука демократичного розвитку та суверенітету країн	144
<i>Jakub Idzik, Rafał Klepka.</i> Polish weeklies: political players, reviewers or impartial observers in the local election campaign in 2018	147
<i>Анатолій Каляєв.</i> Глобальне управління у сфері безпеки як предмет наукового дослідження на міждисциплінарній основі	148
<i>Олена Козак.</i> роль інтеграції європейських банків у забезпеченні міжнародної фінансової безпеки	153
<i>Марія Копійка.</i> Стратегії «жорсткої, м'якої/розумної і гострої сили» у міжнародних відносинах	157
<i>Юлія Майстренко.</i> Кібертероризм як сучасна загроза безпеці	162

<i>Paulina Motylińska.</i> Kompetencje cyfrowe w zakresie bezpieczeństwa w sieci	164
<i>Emilia Musiał.</i> e-Bezpieczeństwo – imperatyw świata cyfrowego	166
<i>Оксана Фролова.</i> Механізми реалізації політики інформаційної безпеки ЄС	168
<i>Кавин Святослав, Кавин Богдан.</i> Інституційні форми дипломатичної служби України їх правова основа, функціональні особливості та пріоритети зовнішньої політики	172
<i>Кавин Ярослав, Кавин Ольга.</i> Диверсифікація зовнішньої політики України в світовій багатовекторній системі міжнародної безпеки	174